

Laura Sakari

NAURU NÄKYVÄKSI

Keskustelunanalyttinen tutkimus naurun tehtävistä
kokousvuorovaikutuksessa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalipsykologia
Pro gradu -tutkielma
Kesäkuu 2021

TIIVISTELMÄ

Laura Sakari: Nauru näkyväksi – Keskustelunanalyttinen tutkimus naurun tehtävistä kokousvuorovaikutuksessa
Pro gradu -tutkielma, 87 sivua ja 1 liitesivu
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalipsykologia
Ohjaaja: Johanna Ruusuvaori
Kesäkuu 2021

Nauru on tärkeä nonverbaalinen vuorovaikutusresurssi ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Keskustelunanalyttisen tutkimustavan mukaan nauru ei ole sattumanvaraista, kaoottista, eikä vain reagoitua huumoriin, vaan sosiaalisesti organisoitunut ja systemaattisesti tuotettu ilmiö, jota tulee lähestyä itsenäisenä tutkimuskohteena. Naurun merkitys on huomattu myös työelämään ja organisaatioihin liittyvissä tutkimuksissa. Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani naurua monenkeskisen kokousvuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkimusaineistoni on kerätty itseohjautuvan organisaation kokouksista. Tutkimuskontekstina se tarjoaa uutta tarttumapintaa naurun tutkimiseen. Tarkasteluani ohjaa seuraava tutkimuskysymys: millaisia tehtäviä naurulla on itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa.

Tutkimusaineistoni koostuu viidestä kokousvideosta, joiden analysoimiseen käytän tutkimusmenetelmänä keskustelunanalyysia. Useiden esianalyysivaiheiden jälkeen aineistosta rajautui 25 naurua sisältävää sekvenssiä, joista tutkielmani analyysiosiossa esittelen 12 esimerkkitalannetta. Analyysissä etsin vastausta tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla, millaisiin keskustelukonteksteihin naurutilanteet kokouksissa kiinnittyvät, ja miten kokoukseen osallistujat orientoituvat nauruun. Analyysin perusteella jaottelin naurut kahteen pääluokkaan: kokoukseen osallistujaa nauraa yksin, ja kokoukseen osallistujat nauravat yhdessä.

Yksinnaurut kiinnittyivät keskustelukonteksteihin, jotka olivat eri tavoin vakavia, hankalia, arkaluonteisia ja argumentoivia. Keskustelukontekstit jakautuivat neljään alaluokkaan, joissa yksinnaurut kiinnittyivät voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemiseen, argumentointiin oman kannan puolesta ”altavastajaan” asemasta, huolenkerrontaan ja pyynnöstä kieltäytymiseen. Yksinnaurulle muodostui kahdenlaisia tehtäviä: naurut osoittivat keskustelukontekstin ongelmallisuuden ja arkaluonteisuuden sekä samalla hoitivat tätä vuorovaikutustilannetta. Usein yksinnaurun tehtävänä oli pehmentää ja loiventaa toimintoja sekä toimia osallistujan kasvojen suojelukeinona.

Kokoukseen osallistujat nauroivat yhdessä hankalien, arkaluonteisten ja argumentoivien keskustelujaksojen jälkeen. Yhteisnaurut kiinnittyivät yksittäisen osallistujan ehdotuksen ja osallistujien argumentointijaksojen jälkeisiin tilanteisiin sekä tilanteisiin, joita ennen oli edeltänyt yksinnaurua. Analyysin perusteella tulkituin, että kaikissa esimerkeissä yhteisnauru kevensi tunnelmaa ja tuotti yhteistä positiivista tunnemoodia kokouksessa. Lisäksi yhteisnaurun tehtävänä oli osoittaa samanmielisyyttä ja yhteisymmärrystä, sulkea keskustelunaiheita sekä toimia osallistujien kasvotyönä.

Tutkimukseni tulokset täydentävät aiempia tutkimuksia ja lisäävät ymmärrystä naurun merkityksestä kokousvuorovaikutuksessa.

Avainsanat: nauru, nauraminen, kokous, kokousvuorovaikutus, institutionaalinen vuorovaikutus, itseohjautuva organisaatio, keskustelunanalyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1.	JOHDANTO	1
2.	TUTKITTAVANA ILMIÖNÄ NAURU	4
2.1	Naurun sosiaalinen perusta	4
2.2	Nauru suhteessa huumoriin ja työelämään	6
2.3	Keskustelunanalyttinen näkökulma nauruun	10
2.3.1	Nauruun kutsuminen ja yhdessä nauraminen	11
2.3.2	Yksin nauraminen ja ongelmalliset tilanteet	13
2.3.3	Erot kahden hengen ja monenkeskisen vuorovaikutuksen välillä	16
3.	KONTEKSTINA KOKOUSVUOROVAIKUTUS	17
3.1	Mitä kokouksella tarkoitetaan?	17
3.2	Kokoukset institutionaalisen vuorovaikutuksena	19
3.3	Tutkimuksia naurusta kokouksissa	21
4.	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
4.1	Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymys	23
4.2	Tutkimusmenetelmänä keskusteluanalyysi	24
4.2.1	Etnometodologiasta ja kasvojen suojelusta	25
4.2.2	Keskusteluanalyysi	26
4.2.3	Vuorovaikutusta jäsentävät työkalut	29
4.3	Tutkimusaineiston esittely ja analyysiprosessin kuvaus	31
4.3.1	Tutkimusaineistona kokousvideot	31
4.3.2	Tutkimusetiikka	33
4.3.3	Aineiston analyysiprosessin kuvaus	34
5.	NAURUN TEHTÄVÄT ITSEOHJAUTUVAN ORGANISAATION KOKOUSVUOROVAIKUTUKSESSA	37
5.1	Kokoukseen osallistuja nauraa yksin	37
5.1.1	Yksinnauru voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemisessa	38
5.1.2	Yksinnauru ”altavastajaan” argumentoinnissa	43
5.1.3	Yksinnauru huolenkerronnassa	48
5.1.4	Yksinnauru pyynnöstä kieltäytymisen yhteydessä	51
5.2	Kokoukseen osallistujat nauravat yhdessä	53

5.2.1	Yhteisnauru osallistujan ehdotuksen jälkeen	53
5.2.2	Yhteisnauru argumentointijakson jälkeen	56
5.2.3	Yksinnaurutilanteiden purku yhteisnaurulla	63
6.	YHTEENVETO JA POHDINTA	70
6.1	Tulosten yhteenveto ja suhteuttaminen aiempiin tutkimuksiin	70
6.2	Pohdintaa tuloksista	73
6.3	Tutkielman arviointia	75
6.4	Tutkimuksen anti ja jatkotutkimusideat	77
	LÄHTEET	80
	LIITTEET: Litteraatiomerkistö	88

1. JOHDANTO

Nauru on mitä luonnollisin ilmiö ihmisten jokapäiväisessä vuorovaikutuksessa. Se on pohdittanut läpi historian, ja eri tieteenaloilla on haettu vastauksia esimerkiksi siihen, miksi ihmiset nauravat ja mitä siitä seuraa. Usein behavioristiset, evolutiiviset ja psykologiset näkökulmat ovat ehdottaneet, että nauru olisi responssi jonkinlaiseen ärsykkeeseen. Myös huumorista tehty tutkimus on yhdistetty nauruun ja usein nauru mielletäänkin vain huumorin sivutuotteeksi. Nämä näkökulmat antavat naurusta ja sen merkityksestä vuorovaikutuksessa kuitenkin varsin yksipuolisen kuvan. Vuorovaikutusta yksityiskohtaisesti tarkasteleva keskustelunanalyttinen tutkimustapa on nostanut naurun merkityksen ansaitsemansa huomion tasolle: nauru ei ole sattumanvaraista, kaoottista, eikä vain reagointia huumoriin, vaan sosiaalisesti organisoitunut ja systemaattisesti tuotettu ilmiö, jota tulee lähestyä itsenäisenä tutkimuskohteena. Affektiivisena vuorovaikutusresurssina nauru on tärkeä osa vuorovaikutusta puheen ja muiden vuorovaikutuselementtien kanssa. Sillä on monia perustavanlaatuisia tehtäviä sosiaalisten suhteiden luomisessa, säätelyssä ja hoitamisessa: nauru voi olla merkki ilosta, hauskuudesta, yhteenkuulumisesta tai läheisyydestä, mutta se voi myös viestiä ongelmista ja satuttamisesta. Näin ollen voidaan sanoa, että naurun tutkiminen valottaa laajasti ihmisten toimien, hetki hetkeltä rakentuvan ja organisoidun vuorovaikutusprosessin tarkempaa ymmärrystä. (Glenn 2003; Glenn & Holt 2013.)

Pro gradu -tutkielmani näkökulma nauruun keskittyy työelämässä tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Työelämään, organisaatioihin, työyhteisöihin sekä työelämävuorovaikutukseen liittyvissä tutkimuksissa nauruun on kiinnitetty varsin paljon huomiota niin itsenäisenä tutkimuskohteena kuin osana laajemman tason tarkastelua, esimerkiksi osana huumoritutkimusta. Sosiaalipsykologian professorin Vilma Hännisen mukaan ihmisen kehityshistorian tutkimus osoittaa, että naurulla on tärkeä rooli ihmisyhteisöjen lujittajana (Salomaa 2019, Helsingin Uutiset). Työelämän vuorovaikutustasolla tämä naurun merkitys on havaittu esimerkiksi työntekijöiden keskinäisissä suhteissa, kollegiaalisuudessa ja yhteisen ymmärryksen osoittamisessa (esim. Holmes & Marra 2002; Kangasharju & Nikko 2009). Lisäksi nauru voi toimia välineenä purkaa työntekijöiden välistä jännitteisyyttä, hoitaa hankalia ja arkaluonteisia tilanteita sekä tehtävien käsittelyä (esim. Jefferson 1984; Kangasharju & Nikko 2009; Haakana 1999; Norrick & Spitz 2008). Ei voida myöskään unohtaa monia muita tutkimuksia, jotka ovat tuoneet esille naurun positiiviset fyysiset ja psyykkiset vaikutukset yksilön hyvinvointiin, jaksamiseen ja terveyteen (Glenn 2003, 18). Olen myös huomannut, että nauru saa usein huomiota mediassa ja aikakauslehdissä; varsinkin sen myönteisiä puolia ja merkityksiä nostetaan esille tasaisin väliajoin

erilaisten tutkimusten ja kirjoitusten kautta (esim. Puurunen 2019, Yle.fi; Heikkonen & Kähkönen 2021, Yle.fi).

Monipuolinen tutkimustausta ja laaja, jatkuvasti ajankohtainen kiinnostuneisuus osoittavat, kuinka tärkeä aihe nauru on vuorovaikutuksellisesti ja myös yhteiskunnallisesti. Ilmiönä naurussa on paljon mielenkiintoisia näkökulmia ja mahdollisuuksia, joten koen tärkeäksi laajentaa sen tarkastelua erilaisiin konteksteihin. Yksi työelämän keskeisimpiä vuorovaikutustilanteita ovat kokoukset, johon pro gradu - tutkielmani tutkimusaineiston konteksti kiinnittyy. Käyttämäni videoaineisto on kerätty Business Finlandin rahoittamassa poikkitieteellisessä tutkimushankkeessa nimeltä NewBI5 – *Uutta kilpailukykyä älystä, intuitiosta, interaktiosta sekä tiedon integraatiosta*. Hankkeessa tutkittiin työelämän ja työn tekemisen tulevaisuuden kannalta uusia kiinnostavia teemoja tarkastelemalla tekoälyn, automatisoinnin ja analytiikan näkökulmasta johtamistyön prosessien ja päätöksenteon muutoksia ja sitä, kuinka tällaista teknologiakehitystä voitaisiin hyödyntää organisaatioissa kokonaisvaltaisesti liiketoiminnan kasvattamiseksi. Hanke on ollut myös etujoukoissa tutkimassa uudenlaisen itseohjautuvan organisaatiomuodon toimintaa. (Ks. NewBI5-tuni.fi 2019.)

Hankkeesta saamani aineisto on kerätty hankkeessa mukana olevan henkilöstöalan itseohjautuvan organisaation kokouksista. Itseohjautuvalla organisaatiolla tarkoitetaan organisaatiota, jossa toiminta, päätöksenteko ja laajempi organisaatiokulttuuri perustuvat matalampaan hierarkiaan. Tällöin yksittäisillä työntekijöillä ja tiimeillä on enemmän vaikutusvaltaa omaan työhönsä, vapautta toimia itsenäisemmin ja tehdä päätöksiä ilman esimiehen kontrollia. (Laloux 2014, 53–235.) Itseohjautuvia organisaatioita on tutkittu viime vuosina kiihtyvällä tahdilla ja on muun muassa huomattu, että itseohjautuvan tiimin jäsenten väliset hyvät sosiaaliset suhteet lisäävät työn ilon ja motivaation kokemuksia, mikä näkyy myös työsuorituksessa (Weerheim ym. 2019). Tällaiset organisaatiot edustavat uudenlaista kehitystä työelämäkentällä, työn tekemisen tavoissa, ja painottavat avoimen, tilaa antavan ja toimivan vuorovaikutuksen merkitystä, joten kaikenlainen tarkempi vuorovaikutustutkimus tällaisessa kontekstissa on tarpeellista.

Kokoukset ovat olennainen osa yrityksiä ja organisaatioiden arkea: ne ovat mitä tärkeimpiä areenoita esimerkiksi tiedon jakamiselle, neuvottelulle ja päätöksenteolle (Svennevig 2012, 3). Kokoukset vievät keskeisen osan työntekijöiden työajasta, mikä selittyy muun muassa tietoperusteisen työn lisääntymisellä. Lisäksi kokoukset ovat eritoten organisaatioille myös iso kustannuserä. (Beck 2008; Rogelberg ym. 2012.) Näin ollen erityisesti kokousvuorovaikutuksen kentälle keskittyvä tutkimus antaa

mahdollisuuksia kokouksien kehittämiseen, mikä voi edesauttaa esimerkiksi yhteistyön syventämistä ja päätöksentekoa. On tärkeää, että kokouksien vuorovaikutuksesta ja sitä ohjaavista tekijöistä tullaan enemmän tietoiseksi. (Laapotti & Mikkola 2015.) Nauru, joka on pieni, välillä hyvinkin huomaamaton asia, mutta tutkitusti työelämän tilanteissa tärkeä vuorovaikutusresurssi, tarjoaa mielenkiintoisen lähestymistavan tutkia itseohjautuvan organisaation työntekijöiden välistä työskentelyä kokouksen kaltaisessa ryhmätyötilanteessa ja monenkeskisessä vuorovaikutuksessa. Naurun tarkastelu tuo samalla esille, mitä kokouksessa tapahtuu, ja tätä kautta voidaan syventää ymmärrystä kokouksen eri elementeistä, kuten argumentoinnista ja päätöksenteosta.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan, *millaisia tehtäviä naurulla on itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa*. Etsin vastausta tutkimuskysymykseeni havainnoimalla, millaisiin keskustelukonteksteihin nauru kokouksissa kiinnittyy, ja miten kokoukseen osallistujat orientoituvat nauruun. Tutkimusmenetelmänä käytän etnometodologiaan pohjautuvaa, Harvey Sacksin kehittämää keskustelunanalyysia, joka tarjoaa empiirisesti tehokkaan mikrovuorovaikutuksellisen tarkastelutavan ja hyödyllisiä välineitä tutkia autenttista vuorovaikutusta. Keskustelunanalyysin laaja tutkimustausta naurusta tarjoaa vankkaa teoriataustaa tutkittavasta ilmiöstä. Lisäksi tutkimustausta puhuu myös tutkimusmenetelmän toimivuuden puolesta tämän tyyppistä tutkimusta varten.

Tutkielmani etenee seuraavasti: Toisessa luvussa pyrin tavoittamaan naurun olemusta ilmiönä tarkastelemalla siitä tehtyjä tutkimuksia, joissa pääsääntöisesti nojaan keskustelunanalyttisen tutkimuksen antiin. Kolmannessa luvussa keskityn määrittelemään kokouksen institutionaalista vuorovaikutusympäristöä. Luvut kaksi ja kolme muodostavat ajatuksellisen pohjan ja kehyksen tälle tutkielmalle. Tämän jälkeen siirryn tutkielmani empiiriseen osuuteen ja jatkan viitekehysten syventämistä esittelemällä tutkimusmenetelmäksi valitun keskustelunanalyysin, sen taustaa ja siihen liittyviä keskeisiä käsitteitä. Kerron myös tarkemmin käyttämästäni tutkimusaineistosta ja analyysiprosessin vaiheista. Tämän jälkeen analyysiluvussa viisi havainnollistan keskeisempiä tuloksia. Tutkielmani päättyy kokoavaan yhteenvedon ja pohdintoihin.

2. TUTKITTAVANA ILMIÖNÄ NAURU

Tässä luvussa käsittelen ja määrittelen tutkimuskohdettani naurua ja esittelen siitä tehtyjä aikaisempia tutkimuksia, jotka muodostavat tutkielmani teoreettista taustoitusta. Naurua on lähestytty monella tavoin eri tieteenaloilla, mikä kertoo ilmiön kiehtovuudesta ja siitä, kuinka naurun tarkastelun lähtökohdista riittää keskustelua. Oma näkökulmani nauruun nojaa naurun sosiaalisiin elementteihin ja merkitykseen vuorovaikutuksessa, mitä avaan ensimmäiseksi. Tämän jälkeen tarkastelen naurun suhdetta huumoriin ja esittelen muutamia työelämässä tehtyjä tutkimuksia. Luvun loppupuolella jatkan naurun määrittelemistä keskusteluanalyytisillä tutkimuksilla.

2.1 NAURUN SOSIAALINEN PERUSTA

Nauru on perustavanlaatuisesti sosiaalinen ilmiö ja nonverbaalinen vuorovaikutusresurssi, jolla on tärkeä rooli ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (esim. Jefferson 1979; Glenn 2003; Haakana 1999). Yleisesti ajateltuna naurua voidaan lähestyä psyykkisesti ja fysiologisesti elettyinä kehollisena kokemuksena ja multimodaalisena ilmiönä: se kuuluu erilaisina ääninä, näkyy visuaalisesti hymynä ja saa aikaan erilaisia tunteita. Naurun tarkastelu sosiaalisten näkökulmien kautta avaa vielä monipuolisemmin tietoa esimerkiksi siitä, miten muut ihmiset vaikuttavat nauramiseen, mille nauretaan, millä tavalla nauru toimii erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa – niin yksilöiden välillä kuin ryhmissä – ja mitä nauru kertoo ihmisten välisistä suhteista. (Glenn 2003, 3–15, 26.) Yleensä nauraminen liitetään helposti ajatukseen, että ihmiset pitävät yhdessä hauskaa tai nauru kertoo jonkinlaisesta sosiaalisten kokemusten kautta luodusta siteestä (Haakana 1999, 39).

Evoluutiivisesti katsottuna naurulla on ollut iso merkitys ihmisyyteen kielten ja kulttuurien historiassa niin itsenäisenä tekijänä kuin ihmisten ryhmätoiminnan muotoilijana. Naurun tunnistaminen nauruksi ei myöskään riipu kulttuuritekijöistä, vaan sen on osoitettu esiintyvän universaalisti eri kielissä ja kulttuureissa. Myös esimerkiksi simpanssien ja gorillojen on todettu osaavan nauraa, mutta tässä yhteydessä nauruun läheisesti liittyvät kerrontatavat, kuten vitsit, ironia ja itselle nauraminen ovat sellaisia asioita, joita vain ihminen pystyy käyttämään hyödykseen. (Glenn 2003, 3–15; Glenn & Holt 2013, 1–22.)

Kaiken kaikkiaan naurulla on monipuolinen merkitys vuorovaikutuksessa ja sillä on todistettu olevan useita myönteisiä elementtejä ihmissuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Naurun tärkeimmät

sosiaaliset funktiot tulevat ilmi sen jaetussa luonteessa muiden ihmisten kanssa: ihminen nauraa todennäköisemmin silloin, kun ympärillä nauraa muita ihmisiä. (Glenn 2003, 1–2, 26–31, 53.) Nauramista voi tapahtua tällöin jopa 30-kertaisesti enemmän kuin yksin ollessa (Provine 2004, 215). Ei ole toki yhdentekevää, keitä nämä muut ihmiset ovat ja kuinka syvä heidän suhteensa on. Todennäköisemmin naurua syntyy läheisten ihmisten, kuten ystävien kanssa enemmän kuin silloin, jos toinen ihminen on tuntematon. (Glenn 2003, 27.)

Toisaalta vaikka naurua voidaan yleisesti ottaen pitää ilon, kuulumisen ja läheisyyden merkinä, joissakin tilanteissa sen merkitystä on vaikea tulkita hyväksi. Naurun tulkinta voi jäädä myös epäselväksi tai jopa ristiriitaiseksi. Toisin sanoen, negatiivisesta näkökulmasta katsottuna naurulla voidaan vahingoittaa ihmissuhteita: se voi olla ilkeää, sillä voidaan kiusata, pilkata, aiheuttaa häpeää ja vähätellä. Lisäksi toiselle nauraminen voi viestiä esimerkiksi sympatian tai huomaavaisuuden heikkoudesta. Samaan aikaan kun naurulla voidaan luoda hyvässä mielessä sisäryhmän solidaarisuutta, sillä voidaan sulkea muita myös ryhmän ulkopuolelle. (Glenn 2003, 1–31; ks. myös Holt 2013.) Naurua tulee siis lähestyä laajalla perspektiivillä eikä yksinään positiivisten vaikutusten kautta.

Naurua voidaan pitää kokonaisvaltaisesti sosiaalisesti organisoituna toimintana. Sitä, milloin ihmiset nauravat, tarkemmin sanottuna milloin saa nauraa ja milloin ei, ohjaavat sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin asettamat normistot, säännöt ja etiketit. (Haakana 1999, 14–26.) Ihmiset osoittavat nauramisella tai nauramattomuudella tietynlaista asennoitumista vuorovaikutustilanteeseen ja mahdolliseen naurettavaan kohteeseen (Glenn 2003). Esimerkiksi sairaus ja kuolema eivät yleensä ole puheenaiheina soveliaita nauramiselle: hautajaistilaisuudessa iloista naurukohtausta voitaisiin pitää outona ja epäkunnioittavana. Toisaalta tämänkaltaisissa konteksteissa nauru voi toimia myös keinona käsitellä vaikeaa tilannetta. (Haakana 1999, 14–26.) Markku Haakana täsmentää, että naurua tulee ennen kaikkea havainnoida esiintymisympäristönsä kautta, ja naurulla voi olla myös useampia tehtäviä (Haakana 2001, 138, 157–159).

Nauru liittyy vahvasti myös tunteiden ilmaisuun ja toimintaan vuorovaikutuksessa (Sorjonen & Peräkylä 2012, 9). Puheeseen voidaan naurun avulla kiinnittää tunteita ja asenteita ja näin ollen naurua voidaan pitää affektiivisena vuorovaikutuskeinona (Haakana 2001, 136). Naurun tehtävien ja tunteiden suhteessa tulee silti pitää mielessä, että ei voida olettaa, että tilanteessa ilmaistaisiin naurun kautta jotain tiettyä tunnetta, vaan naurua voidaan pitää ainoastaan osoituksena siitä, että kyseisessä tilanteessa on havaittavissa affektiivista latautuneisuutta.

Kaiken kaikkiaan naurua voidaan pitää monipuolisena sosiaalisena vuorovaikutusilmiönä ja -resurssina, jonka syntymistä ja tarkoitusta ohjaa sosiaalinen ympäristö. Phillip Glenn korostaa, että nauru tulee nähdä muuna kuin passiivisena ja pakottavana refleksinä tai jonkinlaisena vaistomaisena toimintona. Naurun ominaisuudet ja sen tekemän sosiaalisen työn tutkiminen paljastaa ihmisten välisestä kommunikaatiosta ja vuorovaikutuksesta eri puolia: toisessa ääripäässä nauru palvelee ihmissuhteiden ja vuorovaikutuksen toimivuutta ja toisessa ääripäässä nauru osoittaa vuorovaikutuksessa ongelmalliset tilanteet ja voi pahimmassa tapauksessa satuttaa. (Glenn 2003, 2, 31–34.) Myös huumori liitetään olennaisesti nauruun ilmiönä. Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti näiden kahden suhdetta samalla, kun teen lyhyen katsauksen naurun rooliin työelämässä. Sen jälkeen avaan vielä tarkemmin keskusteluanalyttisillä tutkimuksilla yhdessä nauramisen ja yksin nauramisen piirteitä sekä näihin liittyviä teemoja.

2.2 NAURU SUHTEESSA HUUMORIIN JA TYÖELÄMÄÄN

Yksi tapa lähestyä naurua on huumori, johon nauru usein liitetään automaattisesti. Suurin osa naurusta ei kuitenkaan liity huumoriin millään tavalla. Esimerkiksi Robert R. Provine (2000, 40) tutki 1200 keskustelua ja totesi, että suurin osa havaituista nauruista ei toiminut responsina huumoriin. Esimerkiksi humoristisissa lausahduksissa nauru saattoi liittyä aivan muihin asioihin, kuten kohteliaisuuteen tai seurallisuuteen nauraa mukana. Tämän tutkielman aiheena ei ole myöskään tutkia huumoria ilmiönä, mutta huumorista tehty tutkimus tässä yhteydessä täydentää naurun ymmärtämistä. Lisäksi nauruun ja työpaikkoihin liittyvä tutkimus on lähestynyt naurua tutkimuskohteena usein huumorin kautta (Kangasharju & Nikko 2009, 103), joten esittelen tässä luvussa samalla lyhyen katsauksen siitä, millaisiin teemoihin nauru liittyy työelämävuorovaikutuksen eri konteksteissa yleisesti kvalitatiivisten tutkimuksien saralla. Käsittelen luvussa 3.3 kokousvuorovaikutuksen yhteydessä kokouksiin liittyviä naurututkimuksia.

Syitä sille, miksi ihmiset nauravat, on yritetty selvittää läpi ihmishistorian (Haakana 1999, 5). Huumoriin keskittyvissä tutkimuksissa on usein esitetty erilaisia teorioita¹, joiden avulla on yritetty löytää vastauksia tähän kysymykseen. Toisinaan teoreetikot ovat pitäneet kysymystä synonyyminä myös sille, mikä tekee jostakin asiasta hauskan tai mikä aiheuttaa huumoria. (Glenn 2003, 7–15, 22–23.) Mikään yksittäinen

---

¹ Tällaisia usein mainittuja teorioita ovat esimerkiksi helpotus- (*the relief theory*), jännityksen vapautus- (*the tension-release theory*), yhteensopimattomuus-/ristiriita- (*the theory of incongruity*) ja paremmuuden ja vihamielisyyden teoria (*the superiority/hostility theory*) (ks. lisää esim. Glenn 2003, 18–23).

teoria ei ole kuitenkaan pystynyt, eikä mitä luultavammin pystykään, kuvaamaan kaikenkattavasti naurun monimuotoista luonnetta ja vastaamaan tähän kysymykseen siitä, miksi ihmiset nauravat (Haakana 1999, 5–6). Laajat teoreettiset näkemykset antavat aineksia toki eri näkökulmille ja luovat pohjaa ymmärrykselle siitä, miten naurua ja huumoria voitaisiin lähestyä laajemmalla perspektiivillä. Kuitenkin tutkielmani kaltaisessa tarkassa vuorovaikutustutkimuksessa yleisluontoisista teorioista ei saada paljoakaan tukea.

Niin arkipäiväistä kuin huumori onkin, sen määrittelyminen yksiselitteisesti saattaa olla tutkimuksellisesti välillä hankalaa huumorin monitulkintaisuuden vuoksi. Hyödynnän Michael Mulkayn näkemystä, jonka mukaan huumoria voidaan kuvata huumorimoodilla, jossa astutaan ikään kuin ei-vakavaan maailmaan. Tällöin osallistujat osoittavat toisilleen erilaisilla signaaleilla, että tapahtumia ei nyt tule ottaa vakavasti, vaan niitä on katsottava leikkimielisten kehyksien läpi (*play frame*). (Mulkay 1988, 26–27, 46–47.) Huumorin signaaleita voivat olla erilaiset eleet ja ilmeet, vitsit, äänen muuntaminen, hymyileminen sekä nauru (Mulkay 1988, 46–47; Haakana 1996, 148–156). Erving Goffman (1981) tuo esille myös käsitteen asennonvaihdos (*a change in footing*), jolla hän kuvaa niitä keskustelun aikana tapahtumia siirtymiä, jotka puhuja osoittaa vaihtaessaan asennoitumistaan (tai ikään kuin asentoa; *footing*) vuorovaikutuksessa erilaisilla äänen paralingvistisillä ja prosodisilla piirteillä. Näin voidaan ilmaista esimerkiksi, milloin puhe liittyy enemmän itseen tai muihin ihmisiin ja kenelle puhe suunnataan. Tällaisiksi asennonvaihdoksiksi voidaan luokitella muun muassa toisen puheen referoiminen ja erontekeminen vakavaan kirjaimelliseen puheeseen leikkillisellä tyyllillä. (Goffman 1981, 124–128, 151–155.) Haakana kiteyttää, että asennonvaihdos kuvastaa hyvin sitä, miten osallistujat osoittavat keskustelussa siirtymät eri moodien välillä. Huumoria voidaan lähestyä siten kategoriana, joka on mahdollista tunnistaa muusta vuorovaikutuksesta ja keskustelusta erillisenä ”merkittynä diskurssina”, vakavan ja ei-vakavan vuorotteluna. (Haakana 1996, 146–157.) Huumoridiskurssi ja vakava diskurssi tuleekin osata tunnistaa ja erottaa toisistaan, sillä muutoin sujuva vuorovaikutus voi vaarantua väärinkäsityksien takia (Mulkay 1988, 46).

Mulkayn mukaan standardihuumori ja spontaani huumori tulee erottaa myös toisistaan. Spontaanihuumori nimensä mukaisesti syntyy itse siinä hetkessä tapahtuvan vuorovaikutuksen seurauksena, kun taas standardihumorina voidaan pitää esimerkiksi vitsejä (Mulkay 1988, 57–72). Harvey Sacks (1974, 1978, 1992b) on tutkinut vitsejä ja osoittanut niiden sekventiaalisen merkityksen keskustelussa sekä merkinä huumorista ja hauskuudesta. Vitsit toimivat ”ymmärtämistesteinä”, jolloin

vitsille nauraminen kertoo, että vastaanottaja ymmärsi vitsin vitsiksi (Sacks 1974). Erityisesti kaksimielisissä vitseissä (*'dirty' jokes*) yhteisen ymmärryksen löytyminen on vitsin toimimisen kannalta keskeistä. Tällaisissa vitseissä onkin oma varovainen piirteensä: niitä ei sanota kenelle tahansa. (Sacks 1978.) Haakanan mukaan huumoria, vitsiä ja ei-vakavaa puhetta voidaan pitää synonyymeinä – vaikkakin huumori voidaan ymmärtää laajempina abstraktina käsitteenä, kun taas vitsi on sen konkreettisempi ilmentymä. Kuitenkin standardivitsin ja spontaaninhuumorin välille voidaan asettaa oma rajansa. (Haakana 1996, 146.)

Yleensä huumori syntyy tilanteiden ja ideoiden yllättävyydestä sekä yhteensopimattomuudesta. Yhteensopimattomuus ja ristiriitaisuudet ovatkin olennaisia piirteitä huumorissa, jotka eroavat suuresti vakavan keskustelun standardeista. Huumorin alueella osallistuja ikään kuin pyrkii luomaan ja välittämään muille useampia mahdollisia ”maailmoja”, joille on ominaista tulkinnallinen kaksijakoisuus ja ristiriitaisuudet. (Mulkay 1988, 26, 30–35.) Periaatteessa mikä tahansa lausuma tai toiminta tiettyjen olosuhteiden vallitessa voi saada aikaan naurua (Glenn 1989, 142). Näin ollen nauru voi merkitä keskustelussa tietyt asiat ja puheenaiheet rennoiksi, humoristisiksi, hauskoiksi ja leikkimielisiksi (Glenn 2003, 28; Haakana 1996). On hyvä myös huomata, että huumorilla ja naurulla voidaan viestiä myös vakavista asioista (esim. Haakana 1996, 1999).

Naurun tarkastelu huumorin kautta avartaa myös laajemman tason näkökulmia työpaikan organisaatio- ja työpaikkakulttuurista. Janet Holmes ja Meredith Marra (2002) täsmentävät, että jokaisella työpaikalla ja organisaatiolla on omat ainutlaatuiset piirteensä, ja jokainen työtiimi tai -ryhmä luo oman yhdistelmänsä niistä diskursiivisista käytänteistä ja resursseista, joita työpaikalla on läsnä ja jotka siellä hyväksytään. Holmesin ja Marran etnografisten havaintojen pohjalta tekemä kvantitatiivinen analyysi huumorista, sen määrästä, tyypeistä ja tyyleistä eri uusiseelantilaisissa työpaikoissa toimii hyvänä esimerkkinä. Tutkimus toi esille huumorin vaihtelun organisaatioissa, mikä tarjosi hyödyllistä vertailevaa tietoa eri työpaikkakulttuureista ja -normeista sekä työyhteisöjen vuorovaikutuskäytänteistä suhteessa huumoriin.

Usein liikkeenjohdolliset ja organisaatioiden toimintaan liittyvät tarkastelut ovat lähestyneet naurua ja huumoria myös eräänlaisen hyötyaspektin kautta: esimerkiksi millä tavalla nauru ja huumori parantavat työskentelysuoritusta ja työtyytyväisyyttä, ja miten nauru ja huumori voivat vaikuttaa myönteisesti organisaatioiden tavoitteiden saavuttamiseen (Holmes 2000, 159–161). Nauru ja huumori näyttävätkin tietynlaisina välineinä ja strategioina tehostaa oman organisaation ja tiimien toimintaa:

Esimerkiksi Eric Romeron ja Anthony Pescosolidon (2008) mukaan huumorilla voi olla positiivinen vaikutus erilaisiin työpaikan ryhmäprosesseihin, kuten tehokkaaseen viestintään, tavoitteiden asettamiseen ja johtamiseen sekä tuloksiin, jotka liittyvät ryhmän tuottavuuteen, jatkuvuuteen ja työntekijöiden kehitykseen. Nämä osa-alueet kokonaisuudessaan vaikuttavat ryhmän tehokkuuteen, eli huumorin ja työryhmien tehokkuuden voidaan ajatella näin olevan positiivisesti yhteydessä toisiinsa. Myös monet muut tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka nauru ja huumori voivat parantaa ja ylläpitää työntekijöiden, tiimien ja työyhteisöjen positiivisia suhteita, yhteistyötä ja kollegiaalisuutta sekä edistää työilmapiiriä (esim. Holmes & Marra 2002; Coates 2007; Kangasharju & Nikko 2009; Vesa 2009). Pirjo Vesa (2009) korostaa, että lisätessään yhteisöllisyydenkokemista työpaikalla huumori tällä tavoin vaikuttaa myös erityisesti työyhteisön kertomusperinteeseen. Lisäksi tutkimukset ovat osoittaneet, kuinka nauru ja huumori voivat toimia välineinä konfliktitilanteen ratkaisemisessa (esim. Norrick & Spitz 2008; Kangasharju & Nikko 2009), sekä kuinka huumorin tehokas käyttö voi vaikuttaa positiivisesti uusien ideoiden kehittelyyn ja näin luovuuteen työpaikalla (Holmes 2007). Viveka Adelswärdin (1989) tarkastelu yhdessä nauramisesta useista erilaisista institutionaalisista vuorovaikutustilanteista osoitti myös, että yhdessä nauraminen toimi usein merkinä keskustelijoiden hyvästä vuorovaikutussuhteesta (*rapport*) ja keskinäisestä yhteisymmärryksestä. Adelswärd kuvasi, että esimerkiksi työhaastatteluissa, joissa työnhakija sai työtarjouksen, oli havaittavissa enemmän yhteisnauria työnhakijan ja haastateltavan välillä kuin niissä haastatteluissa, joissa lopputulos ei ollut työnhakijan kannalta onnistunut.

Holmesin ja Marran (2006) mukaan varsinkin johtajille huumori voidaan ajatella strategiseksi resurssiksi. Taitavat johtajat tunnistavat huumorin muutospotentiaalin ja arvon myös transaktionaalisessa johtamisessa, vahvistavat sen avulla solidaarisuutta, koheesiota ja rakentavat hyvää vuorovaikutussuhdetta työntekijöiden välillä sekä edistävät positiivista ilmapiiriä työpaikalla (ks. myös Holmes, Schurr & Marra 2007; Kangasharju & Nikko 2009). Lisäksi naurua ja huumoria voidaan hyödyntää resursseina saada aikaan sosiaalista vaikuttamista johtajuudessa ja päätöksenteossa (Watson & Drew 2017; Vesa 2009; ks. tässä Clifton 2009). David L. Collinsonin (2002) mukaan johtamisen suhde huumoriin on kaksimiekkainen: huumori ja vitsailu voivat parhaimmillaan saada aikaan paljon positiivisia asioita työpaikalla, mutta ne voivat myös vaikeuttaa työskentelyä ja myötävaikuttaa konfliktien, jännitteiden ja huonon ilmapiirin syntymiseen. Collinsonin mukaan johtajien onkin tärkeä osata oikealla tavalla johtaa huumoria niin, ettei se käänny organisaation viihtyvyyttä vastaan.

Huumorilla on siis paljon hyviä puolia, mutta monet valtanäkökulmaan keskittyneet työpaikkatutkimukset ovat havainnollistaneet lisäksi huumorin vakavaa ja negatiivista puolta. Sillä voidaan haastaa, osoittaa erimielisyyttä, kritiikkiä, jopa aggressiota sekä toiseuttaa yksilöitä ryhmän ulkopuolelle ja korostaa ryhmien välisiä eroja (Martin 2007, 364–365; ks. myös Vesa 2009). Esimerkiksi monikulttuurisessa työympäristössä ryhmäsuhteiden, formaalin ja informaalin puheen ja huumorinkäytön tarkastelu voi tuoda esille näitä ilmiöitä (ks. esim. Rogerson-Rewell 2007). Lisäksi tietynlainen huumori ja vitsailu voivat pahimmillaan vahvistaa työpaikan stereotypisoivia sukupuolikategorioita ja seksismiä (Holmes 2000; Holmes & Marra 2006). Huumori voi toimia myös korkeammassa asemassa olevien esimiesten ikään kuin hyväksyttynä strategiana ylläpitää valta-asemaansa, mutta huumori voi toimia myös alaisten strategisena apuvälineenä haastaa valtarakenteita sekä sortavaa ja pakottavaa keskustelua (Holmes 2000). Näin ollen huumorilla voi olla useampia tehtäviä, jotka samalla heijastavat työpaikkojen ja organisaatioiden sosiaalisia rakenteita ja valtdynamiikkaa (Martin 2007, 364–365).

2.3 Keskustelunanalyttinen näkökulma nauruun

Keskustelunanalyysin alaisuudessa on tehty paljon nauruun liittyviä tutkimuksia, mikä on luonut naurulle mikroanalyttisen määritelmän ja avartanut sen eri ulottuvuuksia erilaisissa vuorovaikutusympäristöissä, kuten puheenvuoroissa, sanojen sisällä, sekventiaalisissa toimintajaksoissa ja laajemmin suhteessa sosiaalisiin konteksteihin sekä institutionaalisiin rooleihin (Holt 2013). Keskustelunanalyysissa vuorovaikutus ja keskustelu käsitetään omana järjestyneenä ja jäsenyneenä järjestelmänä (*organized activity*), jolle ihmisten keskinäinen ymmärrys perustuu (Hakulinen 1998a, 13; Ruusuvuori 2001, 396).² On hyvä muistaa, että toisin kuin puhe ja keskustelu, naurulla ei ole lingvististä rakennetta, selkeää semanttista sisältöä tai lauseopillisia piirteitä, vaan se on kuultava ilmiö (O’Donnel-Trujillo & Adams 1983, 175).

Keskustelunanalyysin kehittäjä, Harvey Sacks nosti naurun tärkeäksi tutkimusaiheeksi jo keskustelunanalyysin synnyn alkuvaiheilla 1960- ja 70-luvulla. Nauru ei ole vuorovaikutuksessa ja keskustelussa esiintyvää sattumanvaraista kaaosta, vaan keskustelunanalyttinen tutkimus korostaa, että analyttisesti naurun merkitystä tulee lähestyä syvällisesti ja kriittisesti. (Esim. Jefferson, Sacks & Schegloff 1977; Jefferson 1984; Haakana 1999.) Keskustelunanalyysin vuorovaikutusnäkökulmaan

---

² Luvussa 4.2 lisää keskustelunanalyysistä tutkimusmenetelmänä.

perustuen Sacks määritteli työtovereidensa Emanuel A. Schegloffin ja Gail Jeffersonin kanssa (1977) naurun vuorovaikutuksessa sosiaalisesti organisoituneeksi ja systemaattisesti tuotetuksi sekventiaaliseksi ilmiöksi, joka paikallistuu käynnissä olevassa keskustelussa. Naurun systemaattisuuden ja peräkkäisyyden tarkempi tutkiminen on osoittanut, että ihmiset eivät niin sanotusti naura hallitsematta, vaan naurun tuottaminen muodostaa keskusteluun oman huolellisesti järjestetyn tapahtumansa. Nauru on näin vuorovaikutuksen osallistujien koordinoitujen toimintojen prosessi, jonka kautta keskusteluun muodostuu erilaisia toimintajaksoja (ts. sekvenssejä). (Esim. Jefferson 1979; Jefferson 1985.) Nauru paikallistuu ja kiinnittyy vahvasti siihen, mitä keskustelussa ja vuorovaikutuksessa kulloinkin tapahtuu. Se saa aineksia varsinkin siitä, mitä edellisessä tai edellisissä vuoroissa on sanottu, joissa naurulle muodostuu jokin naurua synnyttävä naurettava kohde (*laughable*). (Sacks 1992c, 739–747.) Naurun merkitykset voidaan ymmärtää vain kuvaamalla paikallisia ja peräkkäisiä vuorovaikutusympäristöjä, joissa nauru esiintyy. Tässä tarkastelussa on tärkeä tulkita, kuinka yksilöt itse tuottavat ja tulkitsevat naurua. (Glenn 2003, 34.)

Naurun keskustelunanalyttinen määritelmä on säilynyt ja toiminut ohjenuorana lukuisille keskustelunanalyttisille tutkimuksille, jotka ovat vuosikymmenten aikana laajentaneet suuresti naurun systemaattisten piirteiden ymmärrystä. Käsittelen seuraavaksi naurun tutkimusta tarkastelemalla nauruun kutsumista, yhdessä nauramista sekä yksin nauramista ja nauruun liittyvää ongelmallisuutta. Kokouksista koostuvassa tutkimusaineistossani on useamman osallistujan monenkeskistä vuorovaikutusta, joten viimeisessä luvussa tuon esille huomioita siitä, miten vuorovaikutukseen osallistuvien henkilöiden lukumäärä vaikuttaa naurun tarkasteluun.

2.3.1 Nauruun kutsuminen ja yhdessä nauraminen

Yhdessä nauramista tai yhteisaurua voidaan kuvata toimintana, jossa on erilaisia vuorovaikutukseen osallistuvien yhteisesti koordinoituja vaiheita (Sacks, Schegloff & Jefferson 1987). Yhdessä nauraminen syntyy yksinkertaisesti niin, että yksi osallistuja alkaa nauramaan ja muut yhtyvät tähän nopeasti. Gail Jefferson jäsenteli tätä logiikkaa nauruun kutsumisesta ja siihen vastaamisesta muodostavan toimintajakson kautta: Puhuja voi ”kutsua” (ts. naurukutsu) vuorovaikutuskumppaneita nauramaan yhdessä nauramisen arvoiselle asialle. Lopulta syntyy yhteisaurua, kun toinen puhuja vastaanottaa ja hyväksyy tämän kutsun nauramalla. (Jefferson 1979; Glenn 2003, 52–66.)

Naurukutsu voi esiintyä puheenvuorossa niin, että kutsun lähettäjä nauraa puheenvuoronsa sisällä (*within-speech laughter*) ja/tai tuottaa vuoronsa loppuun naurupartikkeleita (*a post-utterance completion laugh particle*) ja lopettaa näin vuoronsa nauramalla (Jefferson 1979). Samalla nauru voi toimia vihjeenä puhujien vuoronvaihdolle (*a turn-taking cue*) (O'Donnell-Trujillo & Adams 1983³; Glenn & Holt 2013). Vuorovaikutustilanteesta voi olla välillä hankalaa tulkita ja erotella sitä, kuka kutsuu nauruun, miten siihen kutsutaan ja mikä oikeastaan on se yhteistä naurua tuottava asia. Tilanteessa nauramiselle voi löytyä useampia relevantteja syitä: naurua voi synnyttää esimerkiksi yhteisen kulttuurin kautta tunnistettavat humoristiset aiheet, vitsit tai vitsin kaltaiset tapaukset, muut kontekstin kautta ymmärretyt asiat, ilmeet, eleet, leksikaaliset piirteet, katse, hymy tai hymyilevä ääni.⁴ (Haakana 1999, 52–57; Haakana 2001; Glenn 2003, 70–72.)

Kun yhteisnauru syntyy naurukutsun vastaanottamisen jälkeen, sitä voidaan jatkaa ja uusintaa erilaisten tekniikoiden avulla. Yhteisnaurua voidaan esimerkiksi laajentaa naurupartikkeleilla (esim. ha, heh). Naurua alun perin synnyttänyt asia voidaan myös herättää keskustelussa uudelleen naurettavaksi tai voidaan keksiä uusia naurunaiheita. Pidennetty ja jatkettu yhdessä nauramisen hetki luo muuhun keskusteluun selvän tauon ja se usein merkitsee, että naurettava kohde on ollut jollain tavalla epätavallisen hauska tai muuten huomionarvoinen. (Glenn 1989; Glenn 2003, 73–84; Sacks ym. 1987.)

Yhdessä nauraminen ja nauruun kutsuminen heijastavat ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyviä yhteisesti jaettuja normatiivisia oletuksia, sosiaalisia sääntöjä ja tietoja siitä, minkälainen käytös olisi odotuksenmukaista ja toivottavaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa joku kertoo vitsin, odotetaan muilta yleensä vastauksena naurua. (Sacks 1992b, 95–103.) Yhdessä nauraminen luo monella tavalla jaetun tilan naurajien kesken: kun ihmiset nauravat yhdessä, he ikään kuin hyväksyvät toistensa kutsut liittyä yhteen sosiaalisesti (Jefferson 1979). Se, että joku vuorovaikutukseen osallistujista nauraa ensin, tekee jotain humoristista tai muuten yrittää saada kirvoitettua jaettua yhteistä naurua, vaatii sen, että muut osallistujat orientoituvat tähän naurun tuottamiseen yhdessä. Usein voidaankin ajatella, että yhdessä

---

³ O'Donnell-Trujillo & Adams (1983) täsmentävät, että vuoron lopetus voidaan ikään kuin merkitä *heheh* -lausumalla, joka toimii akustisena vihjeenä yhdessä semanttisten ja lauseopillisten vihjeiden kanssa osoittamassa mahdollisista puhujien vaihdoskohtien siirtymätiloista (*transition relevance place*).

⁴ Haakana (2010) on huomannut tutkiessaan hymyn toimintoja suhteessa nauruun, että hymy yleensä toimii naurua ennakoivana merkinä (*a pre-laughing device*). Lisäksi hymy voi toimia responsina edellisen vuoron naurulle joko pelkkänä hymynä tai hymyilynä yhdessä sanallisten toimintojen kanssa. Responssina hymyllä voi olla naurun tavoin useita erilaisia tehtäviä sekventiaalisista ja sanallisista konteksteista riippuen; hymy voi esimerkiksi osoittaa edellisen vuoron naurettavuutta (*laughability*) tai affiliaatiota varsinkin arkaluonteisille ja ongelmallisille vuoroille.

nauravat jakavat samankaltaisen huumorintajun tai asenteen ja ovat toisiinsa nähden tasavertaisessa suhteessa. (Haakana 1999, 39–41; Glenn 2003, 29.)

Ylipäättään yhdessä nauramiseen liitetään paljon positiivisia asioita ja piirteitä hyvän vuorovaikutussuhteen rakentamisesta: yhdessä nauraminen voi kertoa affiliatiivisuudesta, eli osallistujien tunnetason samanmielisyydestä ja -linjaisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, läheisyydestä sekä hyvästä hengestä (esim. Sacks ym. 1987; Jefferson ym. 1977; Glenn 1989; Haakana 1999, 39–41; ks. myös O'Donnell-Trujillo & Adams 1983). Yhteisnaurun avulla voidaan myös korjata vuorovaikutuksessa mahdollisesti tapahtuvia säröjä (esim. Sacks ym. 1987; Glenn 2003, 105–109; ks. tässä Kangasharju & Nikko 2009). Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että yhteisnauru toimii merkkinä siitä, että puheenaiheen käsittely on loppumassa ja saatu yhteisymmärryksessä päätökseen, jolloin keskustelussa voidaan siirtyä seuraavaan topiikkiin (esim. Haakana 1999; Holt 2010; ks. tässä Kangasharju & Nikko 2009).

Toisaalta yhteisnauru toimii esimerkiksi kiusoittelutilanteessa hieman eri tavalla. Yleensä kiusoittelun on tulkittu ilmentävän keskustelijoiden läheisyyttä, mutta siihen liittyy myös vakavia ja vuorovaikutusta uhkaavia piirteitä (Drew 1987; ks. myös Jefferson ym. 1984). Esimerkiksi Paul Drew (1987) huomasi, kuinka kiusoittelun vastaanottajien, ”uhrien”, responssit asettuivat jatkumolle nauramattomuuden ja nauramisen välillä siinä, millä tavalla kiusoittelun naurua synnyttävään asiaan orientoiduttiin. Esimerkiksi vaikka kiusoittelun kohde nauraa mukana, tämä ei silti tarkoita, että hän hyväksyisi tai osoittaisi samanmielisyyttä sitä kohtaan, mitä kiusoittelussa implikoidaan. Nauru responssina voidaan asettaa näin kiusoittelun hylkäämisen ja mukana olemisen jatkumon keskivaiheille.

2.3.2 Yksin nauraminen ja ongelmalliset tilanteet

Ottaen huomioon naurun monimerkityksisyyden ja sen eri tehtävät, ei ole yllättävää, että kaikki naurut eivät ole tarkoitettuja yhdessä naurettaviksi (Glenn 2003, 64–65; ks. myös Haakana 1999). Oman tarkastelunsa tarjoavat tilanteet, joissa puhuja nauraa tai naurahtaa yksin. Tällöin muut osallistujat kieltäytyvät vastaanottamasta ja hyväksymästä naurukutsua. Naurukutsusta kieltäytyminen tehdään yleensä aktiivisesti: pelkästään nauramatta oleminen ja hiljaisuus eivät riitä, sillä naurukutsun lähettäjä voi jatkaa tämänkin jälkeen nauramista. Yksi tekniikka kieltäytyä naurukutsusta on se, että vastaanottaja jatkaa vakavasta aiheesta puhumista sen sijaan, että alkaisi nauramaan. (Jefferson 1979.) Kuitenkin vastaanottajan vakava puhe ei välttämättä aina tarkoita naurusta kieltäytymistä sen laajassa

merkityksessä, vaan se voi joissakin tilanteissa myös esimerkiksi osoittaa samanlinjaisuutta yksinauravalle henkilölle. Onkin tärkeä kiinnittää huomiota siihen, millaista puhetta vastaanottaja tuottaa responsina toisen naurulle. (Haakana 1999, 57–59.)

Tietyissä tilanteissa yksinauramista voidaan pitää ongelmallisena verrattuna yhdessä nauramiseen. Naurun jakamattomuus voi toimia merkinä esimerkiksi erimielisyydestä ja -linjaisuudesta, läheisyyden puutteesta ja asymmetristä suhteesta keskustelijoiden välillä. Tilanteesta voi muutenkin puuttua monia muita vuorovaikutukseen myönteisesti vaikuttavia asioita. (Haakana 1999, 41–42; ks. Glenn 2003.) Useat tutkimukset ovatkin osoittaneet, että yksinauru voi viestiä jollain tavalla ongelmallisesta, hankalasta, vakavasta, häpeällisestä tai arkaluonteisesta vuorovaikutustilanteesta (esim. Jefferson 1979; Jefferson 1984; Haakana 1999; Edwards 2005).

Jeffersonin tutkimus (1984) on havainnollistanut, miten yksinauru toimii ongelmapuheen yhteydessä. Tällaisissa sekventiaalisissa ympäristöissä nauru näyttää tekevän jotain muuta kuin kutsuvan vastaanottajia nauramaan mukana. Kun puhuja nauraa rutiininomaisesti kertoessaan ongelmasta tai huolesta, nauru toimii puhujan keinona hoitaa, ikään kuin vastustaa ja vähentää kertomansa ongelman vakavuutta (*troubles-resistance*). Kun muut vuorovaikutukseen osallistujat eivät yhdy tähän nauruun (ts. eivät hyväksy naurukutsua) ja antavat vakavan responsin, he tällä tavoin osoittavat puhujalle vastaanottavansa huolen tai ongelman, suhtautuvansa siihen vakavasti sekä samalla voivat ilmaista ymmärrystä ja samanmielisyyttä puhujalle (*troubles-receptiveness*). Jos keskustelukumppani nauraisi takaisin, voisi tulkita, että kuulija ei ottaisi vakavasti sitä, mitä puhuja on juuri sanonut. (Jefferson 1984.) Vaikkakin yksinauru ja muiden osallistujien reagointi tuovat esille vuorovaikutustilanteen ongelmallisuuden, samaan aikaan voidaan kuitenkin todeta, että nauramattomuus ja naurukutsusta kieltäytyminen itse asiassa näyttävätkin parempana vaihtoehtona orientoitua tilanteeseen sosiaalisesti oikeaoppisesti. Toisaalta Jefferson (1984) huomauttaa, että ongelmapuheen aikana voi ilmetä myös yhteisnaurua. Kuitenkin usein tämä nauru ilmenee toisten keskustelujaksojen, esimerkiksi niin sanottujen puskuriaiheiden (*the buffer topics*) yhteydessä, tai kun ongelmapuheen käsittelystä otetaan muuten aikalisää. Puskuriaiheet koostuvat esimerkiksi ongelmapuheen kertojan itse aloittamista vitseistä tai muista anekdooteista, jolloin nauru ongelmapuheen vastaanottajalta voidaan selvästi tulkita soveliaaksi. (Em., 351–367.)

Ongelmapuheen yhteydessä on myös havaittu vastaanottajan nauruja, jotka eivät ole ongelman kertojan kannalta suotuisia. Tällaisesta tilanteesta Sacks (1992a, 12–20) antaa esimerkin luennoltaan *2 On Suicide*

Threats Getting Laughed Off. Sacks huomasi tarkastelemissaan esimerkeissä, että kun itsemurhan tehnyt henkilö oli aiemmin kertonut perheellensä ja ystävillensä aikomuksistaan tappa itsensä, vakavan viestin vastaanottaneet läheiset olivat säännöllisesti nauraneet, suhtautuneet tähän ei-vakavasti kuin vitsinä. Sacks käytti tällaisesta naurun säännönmukaisuudesta ilmausta *laughing it off*, jonka Markku Haakana (2001, 154) on kääntänyt suomeksi termillä *poispyyhkivät naurut*.

Myös Haakanan (1999) tutkimus naurusta lääkärin ja potilaan välisessä vuorovaikutuksessa havainnollisti, kuinka nauru osoitti puheen ongelmallisuuden ja arkaluonteisuuden, mutta samalla toimi keinona helpottaa hankalien ja delikaattien vuorovaikutustilanteiden hoitamista. Hän yhdisti naurun myös kasvojen suojeluun ja kasvotyöhön⁵ (Haakana 1999, 282). Haakana huomasi, että vastaanottotilanteissa potilas nauroi usein yksin ja enemmän kuin lääkäri, mikä osoitti potilaan orientaation käsiteltävän tilanteen arkaluonteisuudesta. Tällaiset tilanteet olivat sellaisia, joissa potilas oli eri mieltä lääkärin tulkinnasta ja ohjeesta tai potilas torjui lääkärin ehdotuksen. Lisäksi Haakana (em., 253–254) huomasi tilanteita, joissa esiintyi poispyyhkiviä nauruja. Tällöin lääkäri nauroi sille, mitä potilas oli sanonut, vaikka potilas ei itse nauranut tai ei muuten osoittanut humoristisuutta tilannetta kohtaan. Haakana tulkitsi, että lääkärin nauraminen saattoi osoittaa hänen kieltäytymistään ottaa tosissaan vastaan potilaan valituksia tai kritiikinosoituksia. Toisaalta nauru toimi myös lääkärin reagoitikeinona esimerkiksi potilaan liioiteltuun ja liian tunteikkaaseen puheeseen. Lisäksi hymy osoittautui lääkärille merkittäväksi työvälineeksi esimerkiksi vastata potilaan ongelmankerrontaan. (Ks. myös Haakana 2001.)

Myös Derek Edwards (2005) huomasi tarkastellessaan arkisia puhelinkeskusteluja, kuinka nauru kiinnittyi epäsuoriin valitusjaksoihin. Nauru kiinnittyi niin valituksentekijän kuin vastaanottajan puheen tuottamiseen. Lisäksi nauru ja ironia tarjosivat vihjeitä siitä, miten valitus tulisi ottaa vastaan. Niiden avulla voitiin myös ikään kuin vahvistaa ja alleviivata valituksen tosiasiallista perustaa ja vakavuutta, eikä tehdä valituksen aiheesta jollain tavalla huvittavaa.

Alexa Hepburnin ja Jonathan Potterin (2010) tutkimus tuo ongelmapuheen näkökulmaan lisää tarkkuutta ja kritiikkiä. He nostavat yksinnaurussa esille sanojen sisällä sijoitettujen naurupartikkeleiden merkityksellisen roolin (*interpolated particles of aspiration (IPA)*) ja tekevät eron näiden naurujen ja sanojen ulkopuolella ilmenevien naurujen välille. Potterin ja Hepburnin mukaan sanansisäisillä naurupartikkeleilla puhuja voi merkitä yhden tai useamman sanan, leksikaalisen kohteen, jollakin tavalla

---

⁵ Määrittelen käsitteet *kasvojen suojelu* ja *kasvotyö* luvussa 4.2.1.

ongelmalliseksi tai riittämättömäksi. Lisäksi sanansisäistä naurua voidaan käyttää tietynlaisena resurssina muokkaamaan sitä toiminnan luonnetta ja voimakkuutta, jota puhetoiminnossa (*action formation*) ollaan rakentamassa. Nauru voi toimia esimerkiksi mukana pehmentämässä kritiikinantoa. Naurupartikkelit ovat näin verrattavissa esimerkiksi äänenvoimakkuuden, intonaation sekä painotuksen kaltaisiin resursseihin.

2.3.3 Erot kahden hengen ja monenkeskisen vuorovaikutuksen välillä

Keskusteluanalyttisissa naurututkimuksissa on huomattu, että vuorovaikutukseen osallistuvien henkilöiden lukumäärällä on vaikutusta esimerkiksi yhteiseen nauruun kutsumisessa ja sen hyväksymisessä (Glenn 1989). Eroja tulee esiin kahden hengen ja monen hengen vuorovaikutuksen välisessä vertailussa.

Yleensä monen hengen välisessä keskustelussa joku toinen kuin puhuja itse aloittaa nauramisen, toisin sanoen toimii naurukutsun lähettäjänä, kun taas kahden hengen välisessä keskustelussa puhuja itse tuottaa ensimmäisen naurukutsun. Glennin mukaan tämä selittyy sillä, että monen hengen välisessä keskustelussa vuorovaikutukseen osallistujilla on enemmän vapautta. Jos puhuja nauraakin ensin itse tällaisessa vuorovaikutuskontekstissa, huomio kohdistetaan naurunaiheeseen (*laughable*): tällöin puhuja ei ikään kuin omista tekijänoikeutta naurunaiheeseen tai aiheen naurettavuus saa aineksia muista lähteistä, esimerkiksi joku toinen on sanonut jotain tai puhuja on tuottanut tahattomasti virheen puheessaan. Näin pyritään välttämään sitä, että itse aloitettu nauru kuulostaisi jollain tavalla itsekehulta. (Glenn 1989, 133–145; Glenn 2003, 89–101.) Jos paikalla on useampia henkilöitä, puhujat voivat myös tehdä yhteistyötä naurukutsusta kieltäytymisessä tai osoittaa kilpailua. Lisäksi kahden hengen keskustelussa keskustelukumppanilla on pakottavampi asema hyväksyä naurukutsu seuraavassa vuorossa, kun taas monenkeskisissä tilanteissa on enemmän muita, jotka voivat ottaa naurukutsun vastaan. Jos esimerkiksi yksi vuorovaikutuskumppani ei yhdy nauruun, kutsun lähettäjä voi hakea muilta paikallaolijoilta parempaa vastaanottoa. (Jefferson 1979.) Monenkeskisessä vuorovaikutuksessa kaikkien osallistujien ei siis tarvitse ryhtyä nauramaan, jotta yhteisnauru katsottaisiin syntyväksi (Glenn 1989, 145; Glenn 2003, 89).

3. KONTEKSTINA KOKOUSVUOROVAIKUTUS

Tarkastelemani videoaineisto, jossa tutkittava ilmiö esiintyy, on kerätty itseohjautuvan organisaation kokouksista. Tämän luvun tarkoituksena on määritellä paremmin kokousta ja kokousvuorovaikutuksen piirteitä⁶ sekä niihin liittyvää institutionaalista keskustelua ja vuorovaikutusta. Luvun lopussa esittelen vielä naurusta tehtyjä keskusteluanalyttisiä tutkimuksia, jotka on tehty kokousympäristöstä.

3.1 MITÄ KOKOUKSELLA TARKOITETAAN?

Työelämässä kokous on yksi keskeisimmistä vuorovaikutustilanteista, jossa ihmiset kohtaavat toisensa. Kokouksissa on läsnä kokoukseen osallistujien välinen vuorovaikutustyö, jossa pyrkimyksenä on luoda yhdessä tehtäväkeskeistä, tavoitteellista ryhmätoimintaa sekä rakentaa työyhteisön yhteistä ymmärrystä. (Raclaw & Ford 2015; Laapotti & Mikkola 2015.) Birte Asmußin ja Jan Svennevigin (2009, 3) mukaan kokousta voidaankin pitää siihen osallistuvien henkilöiden yhteisenä saavutuksena ja monimutkaisena sosiaalisena tapahtumana, jonka tarkastelu on samalla myös sosiaalisten suhteiden, identiteetin, päätöksenteon ja kokouspuheen sosiaalisen organisoitumisen tutkimista.

Ensinnäkin kokousta voidaan määritellä tilanteellisten tekijöiden kautta: kokoukset organisoidaan etukäteen tiettyyn aikaan ja paikkaan, jolloin osallistujien tavoitteena on ratkaista yhtä tai useampia kokoukselle asetettuja tehtäviä. Kokouksen organisoituminen ja kokouksessa käytävä keskustelu kytkeytyvät vahvasti kirjallisiin dokumentteihin, esimerkiksi lähetettävään kutsuun, joiden yhteydessä esitellään kokouksen käsittelyaiheita ohjaava esitys- tai asialista. Kokouksen aikana sekä lopussa päätökset ja muut lopputulemat kirjataan ylös pöytäkirjaan tai muistioon mahdollisten liitteiden kera. Kokoustilannetta määrittävät myös fyysiset ja rakenteelliset tekijät, kuten huone, jossa kokous pidetään. Yleensä kokoustilanteessa huoneen keskellä on pöytä, jonka ympärille kokoontuu noin 5–20 henkilöä niin, että katsekontaktin saaminen onnistuu.⁷ (Asmuß & Svennevig 2009, 10–11.)

---

⁶ Yleisesti ottaen työpaikalla tehtävistä säännöllisistä kokoontumisista käytetään termejä palaveri ja kokous. Omassa tutkielmassani käytän termiä kokous, joka kääntyy paremmin suomeksi ulkomaisissa tutkimusartikkeleissa ja -kirjallisuudessa käytetystä englanninkielisestä *'meeting'*-termistä. Lisäksi suomenkielisessä kirjallisuudessa se on virallisesti käytetympi termi palaveriin verrattuna.

⁷ Varsinkin kokoustilanteista tehdyt multimodaaliset tutkimukset ovat avartaneet mikrovuorovaikutuksellisia näkökulmia esimerkiksi, mitä merkityksiä on sillä, miten kokoukseen osallistujat ilmentävät kehollisia orientaatioitaan, katsettaan ja eleitään suuntautuessaan toisiinsa kokoustilanteessa (ks. esim. Markaki & Mondada 2012).

Nykyään kokouksissa on vahvasti mukana teknologinen ulottuvuus, kuten tietokoneet ja informaation esittämiseen liittyvät välineet (Asmuß & Svennevig 2009, 10–11). Aineistoni kokouksissa virtuaalisuus ja teknologia ovat erityisen paljon läsnä mahdollistamassa kokouksien toteutumista, kun osa työntekijöistä osallistuu kokouksiin etäyhteyden päästä. Voidaan tulkita, että tällainen etävuorovaikutus kytkee omalla tavallaan teknologian ja sosiaalisen maailman toisiinsa, vaikuttaa sosiaaliseen järjestykseen ja muovaa kokouksen vuorovaikutuskäytänteitä (Arminen 2016, 179–199). Kokouksen tilanteiset tekijät ikään kuin laajenevat aineistoni kontekstissa myös niihin tiloihin, joissa etäyhteyden päässä olevat kokoustavat ovat. Kerron lisää aineistoni piirteistä tutkielman empiirisessä osassa luvussa 4.3.1.

Kaiken kaikkiaan kokouksissa voidaan tehdä monia asioita, saada aikaan päätöksiä, saavuttaa tavoitteita, keksiä ratkaisua ja tehdä ideoita, joihin osallistujat orientoituvat omista institutionaalisista rooleistaan käsin. (Asmuß & Svennevig 2009, 10–11.) Kokouksiin kuuluu erityisesti tietojen vaihtamista ja päätöksentekoa (Huisman 2001). Tomi Laapotin ja Leena Mikkolan tutkimus (2015), jossa tarkasteltiin sairaalan toimialueen johtoryhmän kokousvuorovaikutuksen tehtäväkeskeisiä vuorovaikutusfunktioita, havainnollisti kokousvuorovaikutuksen rakentuvan tiedon jakamisen lisäksi tiedon käsittelystä ja sen arvottamisesta, toiminnasta sopimisesta, kokouksen organisoinnista ja ilmapiirin keventämisestä.

Kokouksiin liittyy myös neuvottelua. Helena Kangasharjun (2001, 185–186) mukaan kokouksien ja neuvotteluiden välille ei ole aina tarpeen tehdä suurta erottelua: kummastakin löytyy samoja piirteitä, esimerkiksi argumentointia sekä ehdotuksien, kannanottojen ja vastaehdotuksien esittämistä. Kangasharju myös huomauttaa, että keskusteluanalyttisestä näkökulmasta neuvottelemine voidaan käsittää hyvinkin laajasti: vuorovaikutus ja keskustelu ovat ikään kuin jatkuvan neuvottelun läpäisemiä, jolloin neuvottelunaiheena voivat olla esimerkiksi tulkinnat, kontrolli, valtakysymykset, asemat tai identiteetit. Kokouksien monenkeskinen vuorovaikutus mahdollistaa kokonaisuudessaan kollektiivisen toiminnan ja on hyvä silti muistaa, että kokouksien yksi keskeinen ominaisuus on, että vuorovaikutuksessa voi syntyä erilaisia liittoumia, enemmistöjä ja vähemmistöjä, mikä tulee esiin varsinkin päätöksenteon yhteydessä. (Kangasharju 2001, 187, 193.) Näin ollen yhteisymmärryksen ja samanmielisyyden saavuttaminen onkin välttämätöntä yhteisten päätösten ja sopimusten aikaansaamiseksi kokouksessa (Barnes 2007).

Pidemmillä aikavälillä yksittäisissä kokouksissa käydyt keskustelut, informaation kokoaminen ja sen välitys, erilaisten päätösten ja ratkaisujen tekeminen sekä kaikki muut tehdyt tehtävät ja käydyt keskustelut ovat muodostamassa koko organisaation laajempia suuntaviivoja. Tällä tavoin kokoukset ovat omalta osaltaan rakentamassa ja tuottamassa jatkuvasti sitä instituutiota ja organisaatiota olemassa olevaksi, jonka alaisuudessa kokouksia pidetään. (Boden 1994, 79–107.)

3.2 KOKOUKSET INSTITUTIONAALISENA VUOROVAIKUTUKSENA

Tutkimuksessani tarkastelen kokouksia institutionaalisen vuorovaikutuksena. Instituutiolla voidaan tarkoittaa samanaikaisesti sekä yhteiskuntaelämän kannalta merkittäviä instituutioita että keskustelua, jota instituutiossa käydään (Peräkylä 1998, 178–179). Tässä tapauksessa aineistoni itseohjautuva yritysorganisaatio ja kokouksissa käytävä keskustelu edustavat kummatkin instituutioita.

Institutionaalisen vuorovaikutuksen tarkastelu pohjautuu keskusteluanalyttiseen tutkimusperinteeseen, joka erottaa institutionaalisen vuorovaikutuksen ja arkikeskustelun toisistaan. Jyrkkää eroa näiden kahden välillä ei ole kuitenkaan tarpeen tehdä, sillä molemmat keskustelukontekstit ovat jäsenyneesti rakentuneita ja arkikeskustelun tutkimuspohja tarjoaa aineksia myös institutionaalisen vuorovaikutuksen tarkastelulle. (Heritage & Clayman 2010; Raevaara, Ruusuvuori & Haakana 2001, 15.) Kuitenkin institutionaaliset tehtävät, toimintamallit, roolit ja muut tekijät asettavat institutionaalille vuorovaikutukselle tiettyjä sääntöjä ja rajoituksia. Näin ollen institutionaalista vuorovaikutusta tutkittaessa otetaan huomioon erityisesti kontekstin eli instituution omat erityiset toimintalogiikat. (Heritage & Clayman 2010, 11, 23–24, 40.)

Vaikka institutionaalinen konteksti luo raamit organisaation toiminnalle, puhe ja keskustelu ovat itsessään niitä tekijöitä, jotka toteuttavat instituutioiden institutionaalisuutta ja viime kädessä muodostavat koko instituution olemassaolon (Asmuß & Svennevig 2009, 7–8). Keskusteluanalyttisesti kokoukset ovat etenkin paikkoja, jossa organisaatiota puhutaan olemassa olevaksi (Heritage & Clayman 2010). John Heritagen (1984, 242) mukaan tällä tapaa institutionaalinen konteksti itsessään muokkautuu ja uusiintuu keskustelun kautta. Keskusteluanalyysissä institutionaalilla keskustelulla voidaan tarkoittaa kaikkea sellaista keskustelua ja puhetta, jonka kautta institutionaalisia tehtäviä suoritetaan. Tällainen puhe assosioituu instituution omiin sisäisiin tulkintakehyksiin. Se on vahvasti myös päämääräorientoitunutta, mikä erottaa sen arkikeskustelusta. (Drew & Heritage 1992, 22–23.) Tämä näkyikin selvästi kokousvuorovaikutuksessa, jossa erilaiset

toiminnot, kuten päätöksenteko, argumentointi ja informaationvaihto ovat rakennusaineiksi sille, kuinka organisaatio työstää ja saavuttaa niin pienempiä kuin laajemmankin tason päämääriään. Toki on huomioitava, että kaikki puhe ei välttämättä ole itsessään suorassa yhteydessä institutionaaliin tehtäviin. (Drew & Heritage 1992, 21–22; Peräkylä 1998, 177, 202.) Institutionaalisuus näkyy puheessa ja keskustelussa sanojen ja kuvausten sekä responsiivisen toiminnan valinnan, toiminnan kielellisen muotoilemisen, sekvenssi- ja keskustelun kokonaisrakenteen, ammatillisen neutraalisuuden ilmentämisen sekä vuorovaikutuksen mahdollisen epäsymmetrisyyden kautta (Peräkylä 1997, 180–203).

Instituutioiden erityispiirteet vaikuttavat siihen, millä tavalla tehtävät ja työt kyseisessä instituutiossa hoidetaan (Heritage & Clayman 2010, 11, 23–24, 40). Yksilöt edustavat vuorovaikutustilanteessa ja instituutiossa rooleja ja identiteettejä, jotka kietoutuvat instituution toimintaan (Heritage & Clayman 2010, 26–29, 40; Raevaara ym. 2001, 13). Keskusteluanalyttisessä tarkastelussa ollaan kiinnostuneita varsinkin siitä, kuinka tietty vuorovaikutustilanne muokkautuu institutionaaliseksi siihen osallistuvien toimijoiden kautta, ja millä tavalla osallistujat tuottavat sekä tuovat ilmi sekä omia että muiden institutionaalisia rooleja (Peräkylä 1998, 177; Heritage & Clayman 2010, 40). Lisäksi institutionaaliseen vuorovaikutukseen liittyy erityisiä rajoittavia tekijöitä sille, miten osallistujat toimivat. (Drew & Heritage 1992, 21–22.)

Institutionaalisten roolien merkityksen tarkastelu on varsin tärkeää omassa aineistossani. Yleensä kokouksen puheenjohtajan roolin määrittävät auktoriteettiasema, johtamistyyli ja erilaiset oikeudet. Mahdollisesti eri hierarkiatasojen edustajat vaikuttavat samalla siihen, kuinka muodollinen tai epävirallinen kokous on. Formaaleissa kokouksissa puheenjohtajalla on valtaa valvoa, johtaa ja ohjata puheen ja keskustelunaiheiden kulkua sekä osoittaa ja jakaa puheenvuoroja. Epämuodollisemmissa kokouksissa vuorot ja keskustelu jakautuvat enemmän sen mukaan, miten osallistujat ottavat vuoroja ja tällä tapaa valitsevat itse itsensä seuraavaksi puhujaksi suhteessa siihen, mitä aikaisempi puhuja on kokouksessa sanonut. Useimmissa kokouksissa vuorottelu syntyy näiden kahden muodon yhdistelmästä. (Asmuß & Svennevig 2009, 11–14.) Aineistoni institutionaalinen konteksti kallistuu jälkimmäiseen, epämuodolliseen, ei-formaaliin kokoustyyppiin, jossa käyty keskustelu nojaa enemmänkin arkikeskustelun jäsenyisyyteen (Heritage & Greatbatch 1991, 95). Lisäksi itseohjautuvassa organisaatiossa työntekijöiden välillä ei ole muodollista hierarkiaa; aineistoni kokouksissa ei ole virallisia puheenjohtajia johtamassa puhetta ja antamassa puheenvuoroja, vaan kokoukseen osallistujat ovat tasavertaisia vuorovaikutuskumppaneita. Näin ollen osallistujien toiminta painottuu enemmänkin

institutionaalisten roolien väljyyteen, ja kokoukset toimivat areenoina työryhmien ja tiimien ryhmätyöskentelylle.

3.3 TUTKIMUKSIA NAURUSTA KOKOUKSISSA

Kokousvuorovaikutuksesta on tehty myös keskustelunanalyttisiä tutkimuksia, joissa ensisijaisena tutkimuskohteena on ollut nauru. Näitä tutkimuksia ovat tehneet esimerkiksi Viveka Adelswärd ja Britt-Marie Öberg (1998), Helena Kangasharju ja Tuija Nikko (2009), Jonathan Clifton (2009) sekä Monika Vöge (2010), joita esittelen seuraavaksi.

Adelswärdin ja Öbergin (1998) tutkimuksessa tarkasteltiin naurun jakautumista ja tehtäviä kolmessa erityyppisessä kansainvälisessä neuvottelutilanteessa, joissa osa osallistujista puhui äidinkielenään englantia ja osa ei. Kaikissa neuvotteluissa kuultavat naurut ja nauraen lausutut lauseet tunnistettiin. Tarkemmassa havainnoinnissa katsottiin sitä, milloin osallistujat nauroivat, mille naurettiin ja kuinka osallistujat nauroivat, yksin vai yhdessä. Aineiston analyysi toi esille, että nauru toimi keskusteluiden rajamerkkinä (*a discourse boundary device*). Toiseksi nauru osoitti, mitkä aiheet keskusteluissa olivat enemmän tai vähemmän tärkeitä ja arkaluonteisia. Kolmanneksi huomattiin, että yksinnaurua esiintyi usein silloin, kun osallistuja oli neuvottelussa jollain tavalla epäedullisessa asemassa. Vaikkakin Adelswärdin ja Öbergin tutkimuksessa oli keskustelunanalyttinen lähtökohta, huomasin analyysiosiota lukiessani, että nauruja ei ollut merkitty litteroituihin esimerkkiotteisiin nykyisin keskustelunanalyysille hyvin tarkan litterointitavan mukaisesti (ks. Seppänen 1998, 18–31), vaan niin yksinnaurut kuin yhteisnaurut oli kirjoitettu otteisiin vain sanallisesti (yksinnauru/jaettu nauru, eng. *unilateral laughter/joint laughter*).

Kangasharjun ja Nikon (2009) tutkimus on erityisesti avartanut ymmärrystä jaetun naurun (ts. yhteisnaurun) tehtävistä kokousvuorovaikutuksen kontekstissa, jossa kokoustajien välillä oli hierarkiaeroja (*leader-member meetings*). Heidän tutkimuksensa toi esille viisi naurun tehtävää: Kokouksessa tiiminvetäjät käyttivät naurua ja huumoria strategisesti lisätäkseen kollegiaalisuutta, yhteenkuuluvuutta ja hyvää työskentelyilmapiiriä. Lisäksi yhdessä nauraminen liittyi aiheiden ja jaksojen sulkemiseen sekä lopetuksiin tavalla, jolla osallistujat osoittivat toisilleen jaettua yhteistä ymmärrystä. Nauru toimi myös korjaavana ja hoitavana tekijänä mahdollisesti kasvoja uhkaavissa ongelma- ja ristiriitatilanteissa sekä keinona vähentää jännitteitä tiiminjäsenten välillä esimerkiksi suoritettaessa haastavia tehtäviä tai käsiteltäessä delikaatteja aiheita. Jaetun naurun huomattiin

parantavan kokouksien tehtävien suorittamista ja tätä kautta jaetun naurun todettiin auttavan saavuttamaan organisaation tavoitteita.

Cliftonin (2009) tutkimuksessa tutkittiin päätöksentekoa ja vaikuttamista kielikoulutuskursseja yrityksille tarjoavan yksityisen kielikoulun kokoustilanteista, joissa keskustelivat kolme opettajaa ja kokouksen puheenjohtajana toimiva keskuksen johtaja. Clifton tarkasteli sitä, mitä vuorovaikutuksellisia resursseja kokoustajat käyttivät vaikuttaakseen päätöksentekojaksoissa. Tutkimus osoitti, että nauru voi toimia osallistujien yhdenlaisena resurssina tehdä vaikuttamista puheenvuorojen muotoilujen (*formulations*), yhteisen tulkinnan rakentamisen (*co-construction*) ja puheenkorjauksen (*repair*) ohessa. Naurun avulla voitiin mitätöidä edellinen puheenvuoro tekemällä se naurunalaiseksi asiaksi (*laughable*), jolla puheenvuoron esittäjään liitettiin poikkeavuuden leimaa, mikä sulki osallistujaa päätöksentekokeskustelun ulkopuolelle.

Vögen (2010) tutkimus⁸ keskittyi hierarkian ja senioriuden syntymiseen yrityskokouksissa käytävässä keskustelussa. Keskustelunanalyttinen tarkastelu osoitti, että naurun esiintyminen epäsuorassa valituspuheessa toi esille organisaation hierarkiallisia identiteettejä ja sitä, kuinka hierarkiaa ja senioriutta rakennettiin vuorovaikutuksessa. Valitussekvensseissä, joissa osallistuja ilmaisi valituksensa samalla hierarkiatasolla olevalle henkilölle, joka oli valituksen kohde, nauru antoi mahdollisuuden ilmaista epäsuorasti mahdollisia suuttumuksen aiheita merkitsemällä nämä asiat naurunalaisiksi (*laughable*). Tapauksissa, joissa osallistujien välillä oli huomattavia eroja hierarkiassa, nauru tarjosi välineen toteuttaa valitus. Eli jos valituksen tekijä ja valituksen saaja olivat samalla hierarkiatasolla, valituksen aihe nimettiin naurunalaiseksi asiaksi, mutta jos valituksen saaja oli korkeammalla hierarkiatasolla kuin valituksen tekijä, valituksen aihe osoitettiin vain naurulla, eikä sitä ilmaistu todellisilla sanoilla. Lisäksi nauru toimi valituksen tekijälle työkaluna hakea muilta paikallaolijoilta samanlinjaisuuden ja affiliaation osoituksia. Naurun avulla myös paikallaolijat pystyivät osoittamaan näitä valituksen tekijälle.

Olen aiemmissa luvuissa määritellyt naurua ilmiönä, esitellyt aiempia tutkimuksia ja tämän tutkielman tutkimuskontekstia, kokousvuorovaikutusta. Seuraavaksi siirryn tutkimuksen toteutuksesta kertovaan osuuteen, jossa aluksi esittelen täsmentävästi tutkielmani tavoitteen ja tutkimuskysymykset. Tämän

---

⁸ Monika Vögen tutkimusartikkeli on julkaistu myös osana hänen väitöskirjaansa (2008) *All You Need is Laugh: Interactional Implications of Laughter in Business Meetings*, josta löytyy lisäksi kaksi muuta hänen julkaisuaan liittyen esimerkiksi naurun paikallistumiseen vuoroissa, merkitykseen puheen korjauksessa sekä monikielisyyteen liikekokouksissa. Tämän pro gradu -tutkielman rajoissa näitä artikkeleita ei tässä yhteydessä käsitellä sen enempää. (Ks. lisää Vöge 2008.)

jälkeen luon katsauksen käyttämästäni tutkimusmenetelmästä ja -aineistosta, tutkimusetiikasta ja kerron aineiston analyysiprosessista.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 TUTKIELMAN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan naurua itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa. Tutkielmani saa aineksia ja tukea edellisissä luvuissa esitellyistä keskustelunanalyttisistä naurututkimuksista, jotka ovat luoneet merkittävän pohjan sille, kuinka naurua tulisi tutkimuskohteena ymmärtää ja mitä sen merkityksestä vuorovaikutusresurssina jo tiedetään. Katsaukseni perusteella aiemmat tutkimukset täydentävät toisiaan tuomalla esiin naurun eri ulottuvuuksia. Näkökulmaeroja, erimielisyyksiä ja ristiriitaisuuksia ilmenee vähän ja mahdolliset erot tulevat esiin siinä, millaisessa esiintymiskontekstissa naurua on tarkasteltu ja kuinka iso rooli huumorilla on ollut. Varsinkin työelämä- ja organisaatiovuorovaikutuksen saralla huumori on saanut isompaa roolia.

Kokonaisuudessaan naurua on tutkittu keskustelunanalyttisesti paljon, mutta tutkimustulokset perustuvat enimmäkseen kahden hengen väliseen vuorovaikutukseen (esim. Jefferson 1979; Haakana 1999). Yleisesti ottaen monenkeskisessä vuorovaikutuksesta naurua on tutkittu verrattain vähemmän ja katsaukseni perusteella kokousvuorovaikutuksessa vain muutaman tutkimuksen verran. Näistä tutkimuksista löytyy myös mahdollisuuksia jatkolle ja tarkennukselle. Esimerkiksi Kangasharju ja Nikko (2009) eivät tehneet analyysiä yksinaurusta ja ehdottivatkin sitä yhdeksi jatkotutkimusaiheeksi. Lisäksi Adelswärdin ja Öbergin (1998) analyysin yleinen litterointitapa jätti aineksia täsmentää naurun merkitsemistä osallistujan puheenvuoroissa. Omassa tutkimuksessani tulen käyttämään tarkempaa litterointitapaa.

Lisäksi en löytänyt yhtäkään tutkimusta, jossa naurua olisi tutkittu uudenlaisen organisaatiomuodon, itseohjautuvan organisaation kokouksissa, jonka kokousvuorovaikutuksen periaatteet, säännöt ja logiikat toimivat eri tavalla kuin perinteisemmässä puheenjohtajavetoisessa ja osallistujien hierarkioiden hallitsemassa kokoustilanteessa. Aineistoni kokouksissa osallistujat ovat toisiinsa nähden tasavertaisessa suhteessa ja muodostavat näin uudenlaisen vuorovaikutustilanteen verrattuna siihen, mitä aikaisemmissa nauruun ja kokouksiin liittyvissä tutkimuksissa on ollut (vrt. esim. Kangasharju & Nikko 2009; Clifton 2009; Vöge 2010). Epämuodollisuus ja tasavertaisen ryhmätyöskentelyn elementit tulevat

kokoustilanteissa vahvasti esille. Näin ollen aineistoni konteksti tarjoaa uutta tarttumapintaa naurun tutkimiseen.

Tarkoitukseni on kuvata ja identifioida kokouksessa ilmeneviä tilanteita, joissa kokoukseen osallistujat nauravat. Käsitän naurun laajasti enkä rajaa tarkasteluani vain yhdessä nauramiseen tai yksin nauramiseen. Tätä kautta tavoitteenani on tehdä näkyväksi ja lisätä ymmärrystä naurusta vuorovaikutusresurssina esiintymiskontekstissaan, kokousvuorovaikutuksessa.

Tutkimuskysymykseni on:

Millaisia tehtäviä naurulla on itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa?

Analyysissä etsin vastausta tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla, millaisiin keskustelukonteksteihin naurutilanteet kokouksissa kiinnittyvät, ja miten kokoukseen osallistujat orientoituvat nauruun. Tällä tavoin pyrin selvittämään, mitä naurulla tehdään ja saadaan aikaiseksi kokouksen vuorovaikutustilanteessa, eli millainen tehtävä naurulle voidaan mahdollisesti tulkita muodostuvan.

4.2 TUTKIMUSMENETELMÄNÄ KESKUSTELUNANALYYSI

Tutkimusaineiston analysoimiseen käytän kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, Harvey Sacksin kehittämää keskustelunanalyysia. Tutkielman alkuosassa esitelty monipuolinen tutkimustausta ja keskustelunanalyttinen teoreettinen näkemys naurusta perustelevat tämän menetelmän sopivuutta myös omaan tutkimukseeni. Analyysimenetelmänä keskustelunanalyysin hyödyllisyys ilmenee varsinkin siten, että sen avulla voidaan saada yksityiskohtaista käsitystä vuorovaikutuksen mikromaailmasta ja siinä hetki hetkeltä tapahtuvista vuorovaikutusprosesseista sekä säännönmukaisuuksista. Näin keskustelunanalyysin avulla vuorovaikutusta tehdään näkyvämmäksi. (esim. Heritage 1996; Ruusuvuori 2001.) Tällainen lähestymistapa on toimiva naurun kaltaisen pienen ja jollain tavalla näkymättömän vuorovaikutusilmiön paikallistamiseksi ja sen tehtävien tulkitsemiseksi tutkimusaineistostani. Lisäksi itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksen tutkiminen keskustelunanalyysillä avartaa uudella tavalla tällaisen vuorovaikutustilanteen ymmärtämistä (esim. ks. myös Raclaw & Ford 2015).

Keskustelunanalyysin syvällisemmän ymmärtämisen vuoksi aluksi on tarpeellista pysähtyä tarkastelemaan, millaisesta teoreettisesta taustasta ja näkemyksistä keskustelunanalyysi on saanut vaikutteita. Tämän jälkeen esittelen tarkemmin keskustelunanalyysia empiirisenä menetelmänä ja avaen siihen liittyviä keskeisiä termejä, joiden avulla vuorovaikutusta jäsennetään.

4.2.1 Etnometodologiasta ja kasvojen suojelusta

Keskusteluanalyysi pohjautuu etnometodologiaan, joka on Harold Garfinkelin kehittämä tutkimussuuntaus. Etnometodologiassa tutkimuskohteena on ihmisten arkielämä. (Heritage 1996.) Tarkalleen etnometodologiassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmisten rutinoituneet käytänteet, toiminta ja järkeilytavat tukeutuvat huomaamatta arkielämän tilanteissa vallitseviin säännönmukaisuuksiin ja kuinka ne ihmisille siinä hetkessä avautuvat. Ihmistä pidetään aktiivisena toimijana, joka tuottaa samalla itse sosiaalista järjestystä hyödyntämällä näitä sosiaalisessa toiminnassa ja vuorovaikutuksessa vallitsevia vakiintuneita arkiresursseja. (Suoninen 2001, 365–370.) Tällä tavoin yhteiskunnan ja kulttuurin käsitetään syntyvän ihmisten tuottamien, ylläpitämien ja ohjailevien prosessien kautta (Heritage 1996).

Etnometodologiassa sosiaalista vuorovaikutusta tarkastellaan siitä näkökulmasta, että ihmisten sosiaalista ympäristöä koskeva arvioiva järkeily on refleksiivistä ja tilannesidonnaista (*indeksikaalista*) (Suoninen 2001, 374–375). Garfinkel havainnollisti tilannesidonnaisuuden merkitystä käsitteiden ja kuvailevien ilmaisujen käytöllä. Esimerkiksi brittiläisessä kontekstissa punainen väri voidaan liittää helposti bussin väriin. Puhuttu kieli ja keskustelu tarvitsevat siten rinnalleen sosiaalisen ympäristön tarjoaman kontekstin, jonka avulla keskustelija tulkitsee puheenvuoroja ja on samalla osa jaettua, ihmisten kollektiivista tietämystä. (Heritage 1996, 148–151.)

Selontekojen tekeminen saa etnometodologiassa myös erityistä huomiota. Kun yksilö jollain tavalla rikkoo ihmisten välistä yhteistoimintaa ja vuorovaikutusta ohjaavia säännönmukaisuuksia, hän joutuu selontekovelvolliseksi. *Selonteoilla* tarkoitetaan siis muille ihmisille tehtäviä järjellisiä selityksiä omasta toiminnasta. Selityksiä tehtäessä tukeudutaan usein kulttuurin tarjoamiin, yhteisesti tunnettuihin sääntöihin ja arvioihin. (Suoninen 2001, 375–376.) Garfinkelin kuuluisa rikkomiskokeilu opiskelijoiden ja heidän läheistensä arkikeskusteluiden kuluista havainnollisti selontekojen ja selontekovelvollisuuden logiikkaa. Kokeessa opiskelijat rikkoivat vuorovaikutusta tarkoituksellisesti vaatimalla lisäselvitystä edellisen puhujan puheenvuorosta, johon puhuja itse oletti täydentävää vastausta. Esimerkiksi kysymykseen ”Miten jakselet?” vastattiin ”Miten niin jakselen missä suhteessa?” Näin koe osoitti, että vuorovaikutus ja toiminta rakentuvat normatiivisten järjestysten ja odotusten mukaisesti. Jos tätä järjestystä rikkoo, yksilö on tilivelvollinen antamaan selonteon toimintansa perustelemiseksi säilyttääkseen kasvonsa. (Heritage 1996, 87–91; Suoninen 2001, 375–376.)

Garfinkelin lisäksi myös sosiologi Erving Goffmanin vaikutus Harvey Sacksiin ja keskustelunanalyysiin on syytä ottaa huomioon erityisesti *kasvojen suojele* ja *kasvotyö* -käsitteiden⁹ luoja. Goffmanin mukaan vuorovaikutusjärjestys on autonominen ja omalakinen instituutionsa, oma järjestäytynyt järjestelmänsä, jossa toimitaan erilaisten sanallisten ja sanattomien tekojen, *linjan* mukaan, jolla vuorovaikutukseen osallistujat ilmaisevat arvioita muista ja itsestä. (Peräkylä 2001, 347–364; Ruusuvuori 2001, 389.) *Kasvoilla* Goffman tarkoittaa henkilön ”arvoa”, ”arvostettavaa itseä” ja muiden asettamia odotuksia siitä, miten tekojen linjan mukaan henkilön tulisi toimia. *Kasvojen suojelella* puolestaan tarkoitetaan niin omien kuin toistenkin vuorovaikutukseen osallistujien kasvojen säilyttämistä. Molemminpuolisesta kasvojen suojelesta voidaan käyttää termiä *kasvotyö*. Vuorovaikutuksessa pyritään välttämään ja ehkäisemään kasvojen menettämistä: jos henkilö menettää kasvonsa, hänelle ajatellaan syntyvän jollain tavalla häpäisty, nolo, kiusallinen tai alemmuudentuntuinen kokemus. Kasvoissa on tällä tavoin myös emotionaalinen ulottuvuus. Arkielämän ja ihmisten itsekunnioituksen säilyttämiseksi ihmiset pyrkivätkin vuorovaikutuksessa solidaarisuuden, yhteistoiminnallisuuden sekä samanmielisyyden rakentamiseen ja ylläpitoon kasvojen suojelemiseksi. (Goffman 2012, 23–64; Peräkylä 2001, 347–364.) Ennen kaikkea Goffman painottaa, että ”kasvojen säilyttäminen on vuorovaikutuksen ehto, ei sen päämäärä” (Goffman 2012, 30). Aikaisemmat tutkimukset⁹ ovat osoittaneet, miten keskustelunanalyysillä voidaan tutkia vuorovaikutuksen yksityiskohtia, joilla kasvotyötä tehdään.

4.2.2 Keskustelunanalyysi

Keskustelunanalyysi erkaantui etnometodologiasta omaksi empiiriseksi menetelmäkseen Garfinkelin oppilaan, Harvey Sacksin johdolla 1960- ja 70-lukujen aikana. Garfinkelin inspiroimana Sacks kiinnostui myös tutkimuskohteina arkielämän ja sosiaalisen järjestyksen tuottamisesta sekä kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta. Sacksin oma näkökulma keskittyi erityisesti siihen, miten ihmisten tuottama sosiaalisen järjestys, sen ymmärrettäväksi tekeminen ja siinä toimiminen tuotetaan paikallisesti vuorovaikutuksessa arkielämän metodien avulla. Lisäksi hänen mukaansa arkielämän metodien tutkimuksesta tulisi tehdä kumulatiivista tiedettä. Näin ollen tavallisia arkikeskusteluita ja puhuttua vuorovaikutusta tulisi pitää tieteellisesti relevantteina tutkimuskohteina, mikä oli varsin uudistusmielistä

---

⁹ Aikaisemmissa tutkimuksissa nauru on yhdistetty myös kasvojen suojeleluun ja kasvotyöhön (ks. esim. Haakana 1999; Glenn 2003; Kangasharju & Nikko 2009). Tämä samalla osoittaa sen, että keskustelunanalyysillä voidaan tutkia vuorovaikutuksen yksityiskohtia, joilla kasvojen suojelelu ja kasvotyötä tehdään. Tehdessäni aineiston analyysiä huomasin myös itse Goffmanin termistön käyttökelpoisuuden. Tästä lisää analyysin esittelyn yhteydessä luvussa viisi.

1960-luvun tiedemaailmassa. Sacks oli sitä mieltä, että normien ja sääntöjen lisäksi tarvitaan jotain muuta selittämään ihmisten käyttäytymistä: sosiaalisia ilmiöitä ei tulisi määritellä ulkoapäin. Vuorovaikutuksen tutkimiseen tulisi keksiä jonkinlainen metodologisesti toimiva menetelmä, joka kaventaisi kuilua tutkijan havaintojen ja tieteellisen kuvailun välillä. (Ruusuvuori 2001, 383–389.) Tästä syntyi keskustelunanalyysi. Keskustelunanalyysin ydinnäkemykset perustuvat Sacksin vuosien 1964–1972 välisenä aikana pitämiin luentoihin, jotka Sacksin oppilaana ollut Gail Jefferson äänitti ja litteroi muistiin. Näiden taltiointien kautta Sacksin ajatukset, keskustelunanalyysin perusideat ja ydinlähtökohdat ovat säilyneet sukupolvilta toisille. Vaikka Sacksia pidetään keskustelunanalyysin luoja, hänen tekemänsä yhteistyö kollegojensa Gail Jeffersonin ja Emanuel A. Schegloffin kanssa on huomioitava. Sacks, Jefferson ja Schegloff kirjoittivat yhdessä useampia keskustelunanalyysin perusteoksia ja Sacksin ennen aikaisen kuoleman jälkeen Jeffersonin ja Schegloffin merkitys keskustelunanalyysin ideoiden eteenpäin viemiselle, jalostumiselle ja keskustelunanalyttisen tutkimuksen tekemiselle on ollut suuri. (Hakulinen 1998a, 13; Ruusuvuori 2001, 386–388.) Erityisesti Jeffersonin vaikutus keskustelunanalyttiseen naurututkimukseen on ollut hyvin merkittävä, kuten esittelemästäni tutkimuskirjallisuudesta on voinut huomata.

Keskustelunanalyysin ydinlähtökohdat rakentuvat kolmen perusolettaman ympärille. Ensimmäiseksi vuorovaikutus nähdään rakenteellisesti järjestäytyneenä, itsenäisenä järjestelmänä eikä kaaoksen tai sattuman muodostamana. Toiseksi vuorovaikutuksessa osallistujat huomioivat kontekstin merkityksen. Kolmanneksi kaikkia vuorovaikutuksen yksityiskohtia tulee pitää merkityksellisinä. (Heritage 1996, 236–237; Hakulinen 1998a, 13.) Näin ollen vuorovaikutusprosessia tarkastellaan siitä lähtökohdasta, että osallistujat rakentavat sosiaalista järjestystä yhteistoiminnallisesti ja koordinoivat toisillensa tätä keskinäistä yhteisymmärrystä sekä toiminnallisuutta puheenvuoro kerrallaan. Keskustelunanalyysissä vuorovaikutusta havainnoidaan nimenomaan vuoro vuorolta tapahtuvana toimintana, jossa edelliset tilanteet, puhujan toiminnot toimivat seuraavan puhujan toimintojen kontekstina. Kokonaisuudessaan vuorovaikutus ajatellaan prosessina, joka avautuu hetki hetkeltä siinä mukana oleville osallistujille. (Ruusuvuori 2001, 383–405; Kääntä & Haddington 2011, 21–22; Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 9–30.) Etnometodologian käsitys normatiivisista odotuksista, niiden rikkomisesta ja selontekovelvollisuudesta pätevät myös keskustelunanalyysissä: kun puhuja ei täytä edellisen puhujan toimintaodotuksia, hän on velvollinen jotenkin selittämään toimintaansa (Ruusuvuori 2001, 396–398).

Kun vuorovaikutusprosessissa tapahtuvia ilmiöitä havainnoidaan ja tulkitaan, tulee nämä ymmärtää osallistujien paikallisesti tuottamiksi (Ruusuvuori 2001, 397). Keskusteluanalyysin erityisyys muihin kvalitatiivisiin menetelmiin verrattuna tulee esiin varsinkin siinä, kuinka se korostaa vuorovaikutukseen osallistujien omien orientaatioiden merkitystä. Vuorovaikutus on itsessään osallistujalähtöistä: Sacksin mukaan havainnoinnissa tulee keskittyä osallistujien julkitehtyihin tulkintoihin ja käyttäytymiseen, eikä heidän sisäisiin kokemuksiinsa, tuntemuksiinsa tai intentioihin oteta kantaa. Aineiston analyysissä ja tutkimustulosten esittelyssä tutkijan on perustettava väitteensä näihin osallistujien orientaatioihin ja osoitettava niiden merkityksellisyys vuorovaikutusprosessissa osallistujille itselleen. (Ruusuvuori 2001, 397; Vatanen 2016, 312–313, 329.)

Garfinkelin alun perin esittämä ajatus sosiaalisen todellisuuden sulkeistamisesta tarjoaa ohjenuoran keskusteluanalyyttistä tutkimusta tehtäessä: tutkijan tulisi keskittyä tarkastelemaan sosiaalista todellisuutta tuottavia prosesseja ja resursseja sekä unohtaa omat arkiset oletukset vuorovaikutuksen lopputuloksesta (Suoninen 2001, 377). Keskusteluanalyysissä aineisto ohjaa vahvasti analyysiä. Näin ollen ennen aikaiseen teorianmuodostukseen ei pyritä, vaan tutkittavan ilmiön tulee nousta aineistosta. (Heritage 1996, 237; Kääntä & Haddington 2011, 21.)

Alun alkaen Sacks ryhtyi keskusteluanalyyttiseen tutkimustyöhön nauhoittamalla keskusteluita, jotka hän litteroi ja kuunteli monta kertaa uudelleen. Tämä osoittautui hyväksi tavaksi työstää ja tutkia aineistoa toistuvasti. (Sacks 1984, 26.) Keskusteluanalyyttisessä tutkimuksessa aineistona käytetäänkin autenttisia, naturalistisia ääni- ja videotallenteita vuorovaikutustilanteista. Aidosta vuorovaikutustilanteesta tehty tutkimus asettaa aineiston litteroinnille myös vaatimukset. Tämä pohjaa ajatukseen, että tutkittava vuorovaikutusilmiö pyritään siirtämään kirjoitettuun muotoon niin hyvin kuin mahdollista. (Kääntä & Haddington 2011, 21–22.) Ne piirteet, jotka ovat puhujien välisen toiminnan ja keskustelun sekä vuorovaikutuksen etenemisen kannalta merkityksellisiä, ovat litteroinnin keskiössä. Tämän vuoksi litteroinnit pyritään tekemään mahdollisimman tarkasti, jolloin niihin voidaan merkitä esimerkiksi puheen sävelkulku, puhenopeus ja äänen voimakkuus, päällekkäispuhunta, hengitys, katse, eleet, hymy sekä muut mahdolliset huomiot ja tietysti myös nauru. (Hakulinen 1998a, 1; Seppänen 1998, 18–31.) Aluksi nauru merkittiin litteraatteihin vain sanallisena mainintana (esim. *laughter/laughs*), jolla kuvattiin sen esiintymistä vuorovaikutuksessa. Gail Jefferson kritisoi tätä yksipuolista litterointia, sillä se ei antanut naurulle oikeutta vuorovaikutuksellisenä resurssina, jolla on omat systemaattiset piirteensä ja merkityksensä vuorovaikutuksessa. Näin ollen Jefferson loi naurulle oman litteraattimerkistön, joka

tarkensi naurun merkitsemistä niin kuin se tilanteessa oikeasti kuuluu äänenä, esimerkiksi erillisinä naurupartikkeleina (esim. *heh, haha, hih*) ja sanansisäisesti tuotettuna (esim. *pl(h)ay, ab(h)out*). (Jefferson 1985, 25–34.) Tulee kuitenkin muistaa, että litteroinnit ovat vain tutkijan työkaluja ja karkeistuksia vuorovaikutustilanteesta. Varsinainen keskustelunanalyttinen analyysi on perustettava alkuperäiselle autenttiselle aineistolle. (Seppänen 1998, 18–19; Vatanen 2016, 318.)

4.2.3 Vuorovaikutusta jäsentävät työkalut

Niin kuin olen edellä esittänyt, keskustelunanalyysissa keskustelu on ihmisten yhteistoiminnan resurssi, jonka sisäinen järjestys ja jäsenyisyys toimivat kontekstina keskustelijoiden toiminnan ohjaukselle. Keskustelun tarkastelussa ja analysoinnissa ollaan keskeisesti kiinnostuneita siitä, mitä osallistujat saavat puheenvuoroilla aikaiseksi, esimerkiksi millä tavalla toiselle osoitetaan samanmielisyyttä, ymmärrystä, sitä, että puheenaihe on ennestään tuttu, arkaluonteinen tai jotenkin hankala. (Hakulinen 1998a, 13–17.) Keskustelunanalyysissa nostetaan esiin kolme keskeistä keskustelussa samanaikaisesti vaikuttavaa ja rakentavaa jäsenystä, jotka toimivat keskustelun analysoimisen apuvälineinä. Nämä ovat nimeltään vuorottelu-, sekvenssi- ja preferenssi- sekä korjausjäsenyys. (Ruusu vuori 2001, 383–405; Lindholm ym. 2016, 9–30.) Vuorovaikutuksessa jäsenyyskäytökset ovat toiminnan resursseja, jotka mahdollistavat jäsenyneen keskustelun ja ylläpitävät keskustelijoiden intersubjektiiivista ymmärrystä (Heritage 1984, 255). Näin ollen nämä työkalut auttavat ymmärtämään syvällisemmin ja rakenteellisemmin vuorovaikutusta ja ovat siten välttämättömän tärkeitä tehtäessä analyysiä naurusta esiintymiskontekstissansa.

Ensinnäkin keskustelu rakentuu puheenvuoroista ja niiden vuorotteluista keskustelijoiden kesken. *Vuorottelujäsenyksen* avulla tarkastellaan tätä puheenvuorojen rakentumista ja puheenvuorojen jakautumista. Usein puheen prosodista perusyksikköä kutsutaan lausumaksi (*utterance*), joka on osa puheenvuorojen rakenneyksiköitä (*turn-constructioal unit*). Yksi tai useampi rakenneyksikkö muodostaa lopulta vuoron. Kohta, jossa puhuja vaihtuu ja vuoro siirtyy, kutsutaan siirtymän mahdollistamaksi kohdaksi (*transition relevance place*). Keskustelussa vuorot jakautuvat niin, että äänessä oleva puhuja tarjoaa puheenvuoron tai seuraava puhuja valitsee itse itsensä seuraavaksi puhujaksi. Jos kukaan ei otakaan vuoroa, äänessä oleva jatkaa puhumista. Yleensä yksi henkilö puhuu kerrallaan ja keskustelussa pyritään sujuvaan vuoronvaihtoon, jolloin minimoidaan päällekkäispuhunutta, keskeyttämistä ja taukoja. (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974; Hakulinen 1998b, 32–50.) Yhdessä nauraminen luo kuitenkin poikkeuksen siihen, että päällekkäispuhunutta pitäisi välttää (esim. Sacks

1992c, 745–746; Glenn 2003). Lisäksi vuorottelun kontekstisidonnaisuus tulee huomioida laajemminkin. Esimerkiksi keskustelijoiden lukumäärä vaikuttaa vuorottelun kulkuun, ja on huomioitava, että usein institutionaalisissa puhetilanteissa vaikuttavat omat säännönmukaisuutensa ja rajoitteensa. (Hakulinen 1998b, 33, 35–36.) Käsittelin näitä asioita kokouksen ja kokousvuorovaikutuksen tarkastelussa luvussa kolme.

Kun vuorot kiinnittyvät peräkkäin yhteen, syntyy puhe/toimintajaksoja eli *sekvenssejä*. *Sekvenssijäsennyksen* mukaan puheenvuorot ovat toisiaan ennakoivia ja siten seuraavan puhujan toiminnolta odotetaan tietynlaista jatkoa. Tällä tavoin puheenvuoro asettuu sopivaksi siihen, mitä edellisessä vuorossa on sanottu ja minkälaisen odotuksen se on tälle vuorolle luonut. Samalla puheenvuoro luo itse odotuksen seuraavalle vuorolle. Erityisen vahvasti toisiinsa kiinnittyneitä, kahden peräkkäisen ja eri puhujien tuottamia toimintajaksoja ovat *vierusparit* (*adjacency pair*). Näitä jaksuja voidaan kutsua myös etu- ja jälkijäseneksi. Vieruspareja ovat esimerkiksi kysymys ja vastaus, kannanotto ja siihen vastaaminen erimielisyydellä/samanmielisyydellä, sekä ehdotus tai pyyntö ja sen hyväksyminen/kieltäytyminen. (Heritage 1996, 240–241; Raevaara 1998, 75–92.) Myös Jefferson, Sacks ja Schegloff (1977, 30; ks. myös Sacks 1974) ovat pohtineet sitä, että naurua synnyttävä asia (*laughable*) ja sen vastaanottaminen naurulla voisivat muodostaa vierusparin, esimerkiksi vitsien yhteydessä. Tällä tavoin naurua synnyttävä naurukohde tekisi nauramisesta relevantin toiminnon seuraavassa vuorossa.

Sekvenssien ja vierusparien toimintaan liittyy myös *preferenssijäsennys*, jolla kuvataan sitä, miten vuorovaikutuksessa ylläpidetään samanmielisyyttä ja solidaarisuutta. Preferenssijäsennyksessä huomio kohdistetaan siihen, mitä seuraavassa vuorossa, jälkijäsenessä, tapahtuu. Esimerkiksi vierusparissa pyyntö-hyväksyminen/kieltäytyminen, pyynnön hyväksyminen on odotuksenmukainen preferoitu ja pyynnön esittäjälle samanmielisyyttä osoittava vastaus. Kieltäytyminen on puolestaan preferoimaton (tai dispreferoitu) jälkijäsen suhteessa siihen, mitä pyynnön esittäjä olisi vastaajalta odottanut. Yleensä preferoitu jälkijäsen tulee välittömästi viivyttelystä, kun taas preferoimattoman jälkijäsenen muotoilussa ilmenee tyypillisesti muun muassa viivytystä, taukoja, monipolvisuutta, selittelyä, takeltelua, epäröintiä ja lievennyksiä. Esimerkiksi selittelyn kautta preferoimatonta vastausta pyritään usein muokkaamaan preferoidumpaan suuntaan ja myös niin, että puhuja voi viitata olosuhteisiin, jotka estävät häntä jollain tavalla vastaamasta niin kuin odotettaisiin. Vuorovaikutuksessa suositaan siis preferoituja vastauksia, ja odotuksenvastaisten preferoimattomien vuorojen muotoilulla pyritään ehkäisemään

säröjen, konfliktien syntymistä ja säilyttämään keskustelijoiden kasvot. (Heritage 1996, 261–277; Tainio 1998, 93–110.)

Viimeisenä esittelen vielä *korjausjäsenyyksen*, jolla tarkoitetaan kaikkia niitä puhujien tapoja, joilla he hoitavat keskustelussa esiintyvää puhumiseen, kuulemiseen ja ymmärtämiseen liittyvää ongelmallisuutta. On yleensä preferoitua, että ongelman tuottaja, puhuja itse, korjaa puheettaan, mutta sen voi tehdä myös keskustelukumppani. Ongelmavuoron korjausjakso voidaan toteuttaa ennen vuoron rakenneyksikön loppua, vuorojen välisessä siirtymätilassa tai seuraavassa vuorossa. Esimerkiksi ennen vuoron rakenneyksikön loppua tehty korjausjakson aloitus alkaa usein niin, että puhuja jättää sanan kesken, syntyy taukoja ja epäröintiäniä sekä tietynlaisia partikkeleita (kuten *tai siis, eiku*). Tämän jälkeen puhuja voi muuttaa edellä sanomaansa muun muassa korvaamalla edellä sanotun tai lisätäkseen jotain. Vuorojen välisessä siirtymätilassa puhuja yleensä korjaa edellä sanomaansa kokonaisella lausumalla. Esimerkiksi partikkeli *tai* liittyy tällaisiin kohtiin. (Sorjonen 1998, 111–137.)

4.3 TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY JA ANALYYSIPROSESSIN KUVAUS

Tässä luvussa esittelen tutkielmassani käyttämäni aineistoa. Aineiston esittelyn jälkeen käsittelem tutkimuseettisiä huomioita. Viimeisessä luvussa kerron tarkemmin aineiston analyysiprosessin vaiheista ennen kuin aloitan aineiston virallisen analyysiosuuden.

4.3.1 Tutkimusaineistona kokousvideot

Tutkielmassani käytän aineistona autenttista videomateriaalia, joka kerättiin Business Finlandin rahoittamassa tutkimushankkeessa nimeltä NewBI5 – *Uutta kilpailukykyä älystä, intuitiosta, interaktiosta sekä tiedon integraatiosta*. Hankkeessa tutkittiin tekoälyn, automatisoinnin ja analytiikan näkökulmasta johtamistyön prosessien ja päätöksenteon muutoksia. Lisäksi hankkeessa tarkasteltiin, kuinka tällaista teknologiakehitystä voitaisiin hyödyntää organisaatioissa kokonaisvaltaisesti liiketoiminnan kasvattamiseksi. (Ks. NewBI5-tuni.fi 2019.) Käyttämäni aineisto kerättiin joulukuun 2019 aikana hankkeessa mukana olevan henkilöstöalan itseohjautuvan organisaation kokouksista. Sain tarkasteltavakseni ensimmäiset kuusi videoitua kokousta ja näistä tehdyt litteraatit.

Kokonaisuudessaan aineisto sisälsi erilaisia kokouksia, joissa työntekijöiden kokoonpanot ja lukumäärät sekä keskusteltavat aihepiirit vaihtelivat. Kokoukset jakaantuivat eri tiimien vastuuhenkilöiden ja yksittäisten työntekijöiden välisiin kokouksiin sekä tiimien viikkopalaverihin. Rajasin aineistosta heti

pois erään kahden työntekijän välisen palaverin, jolloin jäljelle jääneet kokoukset sisälsivät pelkästään tiimien vastuuhenkilöiden ja tiimien keskinäisiä keskusteluita. Tämä rajaus täsmensi paremmin tarkasteltavan aineiston yhtenäisyyttä ja määritelmää kokouksesta useamman hengen välisenä vuorovaikutusnäyttämönä.

Tarkastelemieni kokouksien kokoonpanot vaihtelivat viidestä henkilöstä kahteentoista henkilöön. Työntekijät tunsivat toisensa hyvin entuudestaan, lukuun ottamatta yhtä kokousta, jossa uusi työntekijä esittäytyi muille. Suurin osa osallistujista oli kokouksessa fyysisesti paikan päällä läsnä. Joissakin kokouksissa muutamat työntekijät osallistuivat kokoukseen etäyhteydellä ilman kuvayhteyttä, jolloin vain heidän äänensä oli kuultavissa. Ajallisesti kokoukset vaihtelivat puolesta tunnista yli tunnin pituisiin keskusteluihin ja kaiken kaikkiaan tarkasteltavaa kokousmateriaalia oli noin neljän tunnin verran.

Kokouksissa käsiteltävät aiheet vaihtelivat hankalammista, vahvaa argumentointia ja päätöksentekoa vaativista tilanteista esimerkiksi kevyempiin kuulumisten vaihtoihin, pikkujouluista rupatteluun, työntekijöiden esittelykierroksiin ja yhdessä ideointiin. Kokouksissa pohdittiin esimerkiksi, pitäisikö uusi työnhakija palkata, miten työntekijöiden muuttuvat työtehtävät tulisi järjestellä, miten lomista ja palkoista tulisi sopia, mitä asioita tulisi kehittää ja niin edelleen. Informaatiota vaihdettiin ja erinäisiä ongelmatilanteita otettiin myös esille yhdessä ratkottavaksi. Vain yhdessä kokouksessa käsiteltiin samaa aihepiiriä koko kokousajan, kun taas muissa kokouksissa oli useampia enemmän tai vähemmän aikaa vieviä asioita käsiteltävänä. Myös yrityssalaisuuksia sekä asiakkaiden nimiä esiintyi paljon. Aineisto oli kokonaisuudessaan hyvin rikas ja siihen perehtymiseen tuli varata paljon aikaa.

Tarkastelunkohteeni – nonverbaalinen vuorovaikutusresurssi nauru – on pieni ja vähemmän selkeästi havaittava ilmiö kuin sanallisesti tuotettu vuorovaikutus. Aineiston elementit omalla tavallaan toivat naurun ja sen tehtävien kartoitukseen ja analysoimiseen haastetta. Kun otetaan huomioon aineiston haastavuus, tarkasteltava tutkimusilmiö sekä näiden välinen suhde, voidaan viittä monenkeskistä ja monipaikkaista kokousvideota pitää todella riittävänä aineistona keskustelunanalyyttistä pro gradu - tutkielmaa varten.

Kokonaisuudessaan neljän tunnin aineistosta löytyi noin 150 naurua sisältävää sekvenssiä. Näistä tarkempaan analyysiin rajautui tutkielmani aineistoksi 25 naurusekvenssiä, joista tulosten esittelyyn valikoitui 12 esimerkkitulannetta. Luvussa *4.4.3 Aineiston analyysiprosessin kuvaus* kerron tarkemmin analyysin vaiheiden kulusta ja tehdyistä rajauksista.

4.3.2 Tutkimusetiikka

Tutkimusta tehdessä on välttämätöntä ottaa huomioon tutkimusetiikka. Ihmistieteissä vahingon välttäminen on tutkimuksen teossa keskeinen asia, minkä olen huomionut tässä tutkielmassa perusteellisesti. Olen tietoinen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan yleisperiaatteista ja olen tutkimuksessani kokonaisvaltaisesti huomionut ja sitoutunut noudattamaan tutkimuksen teon eettisiä periaatteita sekä hyvää tieteellistä käytäntöä. (TENK 2019; Kuula 2011, 34–36.) NewBI5-hanke on huolehtinut aineiston keräämiseen ja käyttämiseen liittyvistä tutkimusluvista. Lisäksi organisaatiota, jonka kokouksista videoaineisto on kerätty, on informoitu siitä, että aineistoa voidaan käyttää erilaisia vuorovaikutuksen piirteitä koskevia tutkimuksia varten. Tutkimukseen osallistuvat eivät tienneet, että aineistosta tutkitaan erikseen naurua, mutta tästä ei koidu mitään haittaa osallistujille, sillä heidän henkilöllisyytensä eivät tule tietoon millään tavalla (ks. TENK 2019).

Saadessani aineiston allekirjoitin salassapito- ja käyttäjäsitoumuksen eettisen periaatteiden noudattamisesta. Säilytin aineistoa koko tutkimusprosessin ajan muistitikulla, johon ulkopuolisilla ei ollut pääsyä. Esitellessäni aineiston analyysiä huomioin henkilötietojen käsittelyn, yksityisyyden suojan ja yrityssalaisuuksien säilyttämisen anonymisoimalla kaikki osallistujien tunnistamisen mahdollistavat tiedot. Valitsin analysoitavat esimerkkiotteet vakaasti harkiten, jotta nimenomaan itse vuorovaikutusprosessin kulku tutkittavan ilmiön yhteydessä tulisi mahdollisimman hyvin esille. Lopuksi opinnäytetyön valmistumisen jälkeen hävitän aineiston.

Videomateriaalin hyödyntäminen aineistona asettaa tutkimukselle myös omat rajoitteensa. Keskusteluanalyttisessä tutkimuksessa reliabiliteetin tarkastelun kannalta on tärkeää huomioida valinnat, joiden perusteella on päätetty, mitä on kuvattu ja paljonko, sekä videoaineiston tekninen laadukkuus ja litteraattien tarkkuus (Peräkylä 2004, 288–289). En ole itse voinut vaikuttaa aineiston keräämiseen ja laadukkuuteen. Kaikki kokoukset videoitiin 360 asteen kameralla, mikä mahdollisti vuorovaikutuksen havainnoimisen tarkemmin. Aineistossa oli myös vuorovaikutuksen seuraamisen kannalta joitakin haastavia kohtia, jotka johtuivat kameran toiminnasta ja asettelusta. Esimerkiksi kameran ylikuumentumisen vuoksi kokouksen taltiointi katkesi keskeltä muutaman kerran ja yhden kerran ennen kuin kokous oli saatu päätökseen. Lisäksi kamera oli muutamissa kohdissa asetettu pöydän keskelle niin, että osallistujan tietokoneen näyttö rajasi yhden ja välillä kahden osallistujan kasvot pois videokuvasta, kun paikan päällä olleet osallistujat istuivat pöydän molemmin puolin. Aineiston analyysi tehtiin näin aineiston asettamisissa raameissa ja haastekohdat otettiin huomioon. Kuitenkin videoaineisto

oli kokonaisuudessaan teknisesti varsin laadukas. Oma vaikutukseni aineistoon näkyy aineiston analyysin esittelyyn valituissa esimerkkiotteissa: litteroin otteet uudelleen keskustelunanalyyttistä tarkkaa litterointitapaa käyttäen.

4.3.3 Aineiston analyysiprosessin kuvaus

Ideani tutkia naurua syntyä keskustelunanalyttisen tutkimustavan mukaisesti aluksi tutustumalla ja motivoimattomasti tarkastelemalla kokousaineistoa ilman ennakoajatuksia tutkittavasta ilmiöstä (ks. Vatanen 2016, 329). Aineistoa tarkastellessani kiinnitin huomiota moniin mielenkiintoisiin piirteisiin ja kirjoitin ajatuksiani ylös. Alkuhavainnoinnin perusteella varsin näkyväksi ilmiöksi nousi nauru jokaisessa kokouksessa. Keskustelu aineistoon perehtyneen tutkijan kanssa lopulta päätti sen, että rajaus nauruun olisi hedelmällinen valinta pro gradu -tutkielmani aiheeksi.

Jatkoin kokouksien katsomista monta kertaa uudestaan, jotta saisin parempaa käsitystä naurun eri muodoista. Ensimmäiseksi kävin kaikki selvästi kuultavat naurua sisältävät kohdat systemaattisesti läpi merkitsemällä ne litteraattiin ja kirjoittamalla niistä huomioita paperille. Tein tämän läpikäynnin useampaan kertaan ja havainnoistani alkoi muodostua yhä tarkempia koosteita. Esianalyysin perusteella arvioin, että naurukohtia muodostui noin 150 tapauksen verran koko aineistosta. Kuitenkin arvioinnin haasteena oli pohdinta siitä, miten nauruja tulisi oikeasti laskea erilaisissa keskustelutilanteissa ja sekvensseissä. Anssi Peräkylä (2004, 298–299) huomauttaa, että vuorovaikutustilanteissa tutkittavien ilmiöiden laskeminen kvantifioidusti ei ole aina mahdollista, koska se on monimutkaista ja tapausten luokittelu erilaisiin yksinkertaistaviin kategorioihin on hankalaa. Mielestäni nauru ja sen suhde erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin edustaa tällaista hankalasti laskettavaa ilmiötä. Kuitenkin kaiken kaikkiaan naurun määrän laajemman tason havainnointi aineistosta osoitti selvästi, kuinka yleisesti esiintyvä ilmiö nauru oli ja kuinka sen eri muodot jollain tavalla toistuivat kokouksesta toiseen.

Huomasin, että kokouksessa käytyjen keskustelujen aihepiirit vaikuttivat erityisen paljon siihen, kuinka paljon ja millä tavalla naurua kokouksissa esiintyi. Esimerkiksi rennommat keskustelut tarjosivat enemmän huumorin ja vitsien täyteisiä naurusekvenssejä verrattuna jännitteisempiin argumentaatioihin. Rajasin tarkastelun kokouksissa keskellä ja loppupuolella käytyihin keskusteluihin, joista oli havaittavissa erilaista jännitteisyyden, vakavuuden, argumentoinnin ja päätöksenteon piirteitä. Tämä rajaus oli tarpeen tehdä naurun runsauden ja kokouskeskustelujen vaihtelevuuden vuoksi. Mielestäni rajaus myös kohdisti havainnoinnin selkeämmin keskusteluihin, joissa oltiin enemmän kokouksen

institutionaalisten tehtävien äärellä ja niiden hoitamisessa. Lisäksi rajasin ulkopuolelle epämääräiset ja hankalasti tulkittavat naurukohdat esimerkiksi sen vuoksi, että kamera oli sammunut juuri ennen tilannetta eikä ollut tallentanut osaa kokouksesta.

Samalla jatkoin analyysin työstämistä. Keskityin tarkastelemaan, mitä tapahtui naurua edeltävässä vuorossa ja mitä tapahtui sitä seuraavassa vuorossa. Näin pääsin kiinni siihen, miten osallistujat orientoituivat nauruun. Tapa tukee Sacksin, Schegloffin ja Jeffersonin (1974, 729) näkemystä vuorottelun säännöistä, jossa vuorovaikutukseen osallistujien tulkinta ensimmäisestä vuorosta vaikuttaa seuraavan vuoron tulkintaan. Nimenomaan osallistujien tulkinta ensimmäisestä vuorosta toimii sekä analyysin lähteenä että tutkijan analyysin pätevyyden osoituksena (*a proof procedure*). Tällä tavalla toisistaan erottuivat erityyppiset keskustelukontekstit, joissa osallistujat nauroivat yhdessä ja yksin. Huomioin myös hymyn merkityksen siinä määrin kuin se oli mahdollista nähdä ja tulkita selvästi äänestä, sillä hymy voi toimia naurukutsuna tai merkinä nauruun vastaamisesta (ks. esim. Haakana 2010).

Keräsin osuvimmista naurua sisältävistä esimerkeistä kokoelman, jonka litteroin tarkemmin keskusteluanalyysin merkintätavoin (ks. tässä Liitteet). Täsmensin litteraatteihin naurut (naurupartikkelit ja sanansisäiset naurut), tauot, päällekkäispuhunnan ja muut nonverbaaliset elementit niin hyvin kuin pystyin. Pitkät ja voimakkaat päällekkäisnauretut yhteisnaurutilanteet merkkasin sanallisesti. Etävuorovaikutus luonnollisesti vaikutti siihen, että etäyhteyden päässä olevien osallistujien kasvojen ilmeitä, eleitä ja katsetta ei voinut tarkastella ja merkitä litteraatteihin. Keskityin siis ääneen. Lisäksi fyysisesti läsnä oleville osallistujille merkitsin katseen suunnan vain niihin kohtiin, jotka oli mahdollista nähdä ja joilla koin olevan merkitystä analyysin kannalta.

Esimerkkioitteissa olen anonymisoinut kokoukseen osallistujat ja keskusteluissa mainitut henkilöt keksimällä heille uudet nimet (esim. PIR=Pirjo). Etäyhteyden päässä oleville osallistujille olen merkannut nimen perään e-merkinnän. Useamman hengen päällekkäispuhunnan määrän vuoksi merkitsin jotkut vuorot KOM='kokouksessa monta' -merkinnällä, jolla kuvaan useamman osallistujan samanlaisia lausumia. Lisäksi käytin KOY/KYe (etäyhteydellä) = 'kokouksessa yksi' -merkintöjä, jos yksittäisen osallistujan tunnistamisessa oli epäselvyyttä esimerkiksi puuttuvan kuvayhteyden tai samankaltaisen äänen takia. Myös paikannimet, yritysten ja käytettävien työohjelmien nimet on muutettu.

Kokoelmaan valikoitui 25 esimerkkivilannetta, jotka sisälsivät sekä yhteisnauria että yksinnauria. Rajauksia oli tarpeen tehdä, jotta syvemmän analyysin tekeminen olisi mielekäästä ja aineisto olisi pro

gradu -tutkielmaan suhteuttaen sopivan kokoinen. Valinnassa pyrin kokonaisvaltaisesti huomioimaan, sen, että esimerkit edustaisivat laajasti myös kokoelman ulkopuolelle jääneiden naurutilanteiden piirteitä. Pohjaan näihin esimerkkeihin havaintoni ja tulkintani. Tutkielmani analyysiosioon olen valinnut selkeimmät 12 esimerkkiä, joiden avulla esitän löydökseni.

Keskusteluanalyysi on vahvasti vertailevaa tutkimusta, jolloin haetaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia kokoelman eri esimerkeistä. Tällöin on tärkeää huomioida se, millaisessa keskustelukontekstissa ilmiö esiintyy. (Vatanen 2016, 324.) Hyödynsin esimerkkitalanteiden tarkastelussa keskusteluanalyyttisiä vuorovaikutusta jäsentäviä työkaluja, jotta sain tarkan ja syvällisen kuvan vuorovaikutustilanteesta, jossa naurua esiintyi. Näin minun oli mahdollista tehdä tarkkaa tulkintaa naurun tehtävistä. Vertailu on haastavaa, sillä kaikki esimerkit ovat pohjimmiltaan ainutlaatuisia. Kuitenkin esimerkkien vertailu tarjoaa keinon muodostaa yleishavaintoja kokoelman yhteisistä piirteistä. Samalla myös ilmiön syvempi ymmärtäminen paranee. (Vatanen 2016, 324.) Analyysin esittelyn olen rakentanut niin, että analyysin yleisemmän tason havainnot tulevat ilmi päälukujen luokituksissa, minkä jälkeen tarkastelu syvenee esimerkkitalanteiden kautta vertailevammaksi.

5. NAURUN TEHTÄVÄT ITSEOHJAUTUVAN ORGANISAATION KOKOUSVUOROVAIKUTUKSESSA

Tässä luvussa esittelen aineiston analyysin keskeisimmät havainnot vastaamalla tutkimuskysymykseeni: *Mitä tehtäviä naurulla on itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa?* Olen jakanut analyysiluvut kahteen pääluokkaan. Ensimmäisessä luvussa tarkastelen esimerkkitalanteita, joissa kokoukseen osallistuja nauraa yksin. Toisessa luvussa tarkastelun kohteena ovat tilanteet, joissa kokoukseen osallistujat nauravat yhdessä, eli syntyy yhteisnaurua. Jaottelun tarkoituksena on tuoda esille yksinnaurun ja yhteisnaurun erilaisia tehtäviä (ks. esim. Jefferson 1979; Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009). Yksinnaurun ja yhteisnaurun pääluokkien alaluvut olen luokitellut sen mukaan, millaisiin keskustelukonteksteihin naurut kiinnittyvät. Analyysissä tarkastelen esimerkkitalanteita hetki hetkeltä keskusteluanalyyttisiä oppeja hyödyntäen, jotta sosiaalisen kontekstin ja naurun suhde tulisi mahdollisimman hyvin esille. Näin ollen vastaan tutkimuskysymykseeni naurun tehtävistä vuorovaikutustilanteiden analysoinnin yhteydessä. On hyvä huomata, että naurun yksinkertaistaminen tutkijan luomiin luokituksiin ei ole yksiselitteistä. Kuitenkin luokituksissa olen käyttänyt tukena aiempaa empiiristä tutkimusta naurun esiintymisestä ja tehtävistä (ks. esim. Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009), ja tässä mielessä jaotteluni tarjoaa systemaattisen lähestymistavan ymmärtää naurua tutkittavassa kontekstissään. Esimerkkien luokituksien rajat eivät ole tiukkoja ja toisiaan poissulkevia, vaan väljiä, ja niissä on mahdollista havaita myös yhtäläisyyksiä.

5.1 KOKOUKSEEN OSALLISTUJA NAURAA YKSIN

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat aineistossa ilmenneet keskustelukontekstit, joissa kokoukseen osallistuja nauroi tai naurahti yksin. Kaikissa kokouksissa yksinnaurua esiintyi hyvin runsaasti, yleisesti ottaen selvästi enemmän kuin yhdessä nauramista, mikä on institutionaalisissa tilanteissa tavanomaista (Haakana 2001, 137). Tarkempaan analyysiin valitut yksinnaurut liittyivät kaikki enemmän tai vähemmän vakavaan ongelmapuheeseen, puheen arkaluonteisuuteen ja argumentointiin (esim. Glenn 2003; Haakana 1999; Jefferson 1984). Valitut yksinnaurut myös esiintyivät osallistujan vuorossa usein sanansisäisesti (ks. Potter & Hepburn 2010). Luokittelin nämä naurut vielä tarkemmin neljään alaluokkaan, joissa nauru kiinnittyi voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemiseen, argumentointiin oman kannan puolesta ikään kuin altavastajaan asemasta, huolenkerrontaan ja pyynnöstä kieltäytymiseen. Yksinnaurujen tehtävät havainnollistuvat analyysin yhteydessä.

5.1.1 Yksinnauru voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemisessa

Esitän tässä luvussa kolme esimerkkiä kolmesta eri kokouksesta. Esimerkeissä yksinnauru kiinnittyy kontekstiin, jossa osallistuja ilmaisee hyvin voimakkaasti kantaansa ja kriittistä asennetta (ks. Edwards 2005; Vöge 2010; myös Haakana 1999). Tällaiseen keskustelukontekstiin ja puhetoimintoon liittyy myös piirteitä arkaluonteisesta valituspuheesta, jossa valituksen tekijä tekee jonkinlaisen negatiivisen arvion ja osoittaa näin suhtautumisensa valitettavaa asiaa tai henkilöä kohtaan (Edwards 2005; Ruusuvuori ym. 2019). Esimerkeissä kannanotto ja kriittinen asenne osoitettiin joko jotain työntekijää tai organisaatiota kohtaan.

Esimerkki 1: *Hän jousti* (K3.2. aika: 07:22)

Ensimmäisessä esimerkkitilanteessa tiimien vastuuhenkilöt keskustelevat lomista ja niiden sopimisesta tiimeissä. Ensisijaisesti tarkasteltava yksinnauru esiintyy rivillä 12. Ennen esimerkkiotteen alkua Kristiina on kertonut muille ehdotuksestaan, jonka hän on esittänyt tiimissään. Kristiina on ollut sitä mieltä, että kesälomat voitaisiin jakaa työntekijöiden kesken kiertävällä systeemillä. Hän lukee tietokoneelta tiimiläistensä muita kommentteja, joissa ehdotetaan, että kunkin työntekijän lomatoiveet pidettäisiin ensisijaisena vaihtoehtona, ja tulevaisuuden lomatoiveita ajatellen voitaisiin ottaa nimet ylös niiltä henkilöiltä, jotka joutuvat joustamaan. Kristiina lukee vielä yhden kommentin, jossa ehdotetaan vaihtoehtoista menettelyä kiertävälle lomajärjestelmälle, jossa ikään kuin oletettaisiin jonkun aina joustavan loma-ajoistaan. Kommentoija perustelee tätä sillä, että viime kesänäkin lomat pystyttiin sopimaan. Kristiina jatkaa kommentin lukemista:

((viisi paikallaolijaa, joista yksi etäyhteydellä, Sinin kasvot eivät näy tietokoneen takaa))

```
1 KRI: =@niin pitäisikö meidän katsoa ensin tuleeko meille edes
2       sellaista tilannetta kukaan .hh että kukaan ei ole valmis
3       joustamaan ja ollaan pattitilanteessa. (0.5) mutta onko edes
4       turha luoda sääntöjä jos ei sellaista tilannetta vielä ole
5       tullut eteen@(.) mutta hauska että viime kesähän meni niin että
6       (.) .hh Kai[sla=
7 TUU:           [#si°ä#°-
8 KRI: =siirsi ↑kokonaan lom[ansa] heinäkuulta=
9 TUU:           [nii]
10 KRI: elokuulle? kokonaan [>hänen koko lomansa.hh<]
```

11 TUU: [mmm mm]

12 KRI:-> hän joust*f*i (h) [>↑*hy*(h)vi(h)n p(h)aljo(h)n<]

13 TUU: [joo]

14 KRI: .hh mää siirsin lomani pois (.) ja sitten muut piti paikallaan

15 TUU: [nii]

16 KRI: [>nii<]hauskaa että[hh

17 SIN: [et ei ennem[**min eh heh he**

18 KRI: [EI OO ENNEN ettäh=

19 KRI: =@↑VIIme kesäkin saatiin sopimaan@ ↑JUU:: niin saatiin

20 sopi[maan ((päällekkäispuhunta alkaa))

21 TUU: [↑NIINKU K[AKS OLI IHAN TOTAALISESTI JOUSTI=

22 SIN: [kun jotkut jousti

23 KRI: [just kyllä]

24 TUU: =EI JOUSTANU SIIS EES=]

25 KRI: [ei]

26 TUU: =VÄ]HÄN et se on eri asia et mäkin siirsin viikolla loman alkua

Kristiina referoi (r. 1–5) kommentin kirjoittajan erimielisyyttä osoittavaa ehdotusta siitä, että pitäisikö ensin katsoa, tuleeko tällaista ongelmatilannetta esiin. Sääntöjen luominen olisi turhaa, kun sellaista tilannetta ei ole vielä tullut eteen. Kristiina osoittaa kontrastipartikkelilla *mutta* (r. 5) erimielisen ja ironisen suhtautumisensa tälle kommentin kirjoittajan viestille ja alkaa muistelemaan viime kesän tilannetta, jolloin eräs työntekijä Kaisla siirsi kokonaan lomansa heinäkuulta elokuulle. Tällä tavalla Kristiina luo vastakkainasettelun kommentin kirjoittajan väitteelle ja korostaa mielipidettään lisää voimakkaalla retoriikalla toistamalla sanaa *kokonaan* sekä nostaa äänenkorkeutta (r. 8) ja painottaa sanomaansa (r. 10). Aihe on selvästi delikaattinen, kommentin kirjoittajan ehdotusta voimakkaasti arvosteleva. Lisäksi Tuuli osoittaa Kristiinalle kuuntelemista ja Kristiinan puheenvuoron vastaanottamista minipalautteilla *mm* (r.11) (Hakulinen 1998b, 50–51) ja samanmielisyyttä minipalautteella *nii* (r. 9) (Sorjonen 2001).

Rivillä 12 Kristiina naurahtaa. Nopean hymyn jälkeen hän tuottaa vuoronsa loppusanat nauraen [*> ↑hy(h)vi(h)n p(h)aljo(h)n<*. *Hyvin paljon* ääri-ilmaisuna (ks. Pomerantz 1986) korostaa sitä, kuinka paljon Kaisla oli viime kesänä joustanut lomastaan, mikä haastaa lisää kirjoittajan väitettä aiempien kesien lomien jakamisesta. Voisi tulkita, että naurulla Kristiina paitsi merkitsee lausuman affektiivista

latausta, hän myös samalla pehmentää ja lieventää voimakasta toisen mielipiteen kritisointia (ks. myös Haakana 1999). Kristiina jatkaa vielä vastakkainasettelun luomista kertomalla siitä, kuinka hän siirsi lomansa pois ja muut pitivät paikallaan (r. 14) sekä tuo jälleen ironisesti esiin (sana *hauskaa*) tilanteen ristiriitaisuuden. Hän referoi uudestaan kommentoijan puhetta (r. 19), jonka voisi ajatella jo hyvin vahvana erimielisyyden osoituksena. Rivillä 17 Sini ikään kuin jatkaa Kristiinan puheenvuoroa ja tekee samalla yhteenvetoa Kristiinan puheesta sekä lopuksi naurahtaa. Tulkitsen Sinin koko vuoron ja naurahduksen samanmielisyyden ja affiliaation osoituksena Kristiinalle (ks. Vöge 2010; ks. myös O'Donnell-Trujillo & Adams 1983). Voimakas samanmielisyyden osoittaminen jatkuu, kun päällekkäispuhunta alkaa ja Tuuli voimistaa ääntänsä ja näin osoittaa tukeaan Kristiinalle (r. 21, 24, 26). Esimerkiksi Edwards (2005) on todennut, että nauru ja ironia tarjoavat tärkeitä vihjeitä valituksen vastaanottajille ja että niitä voidaan käyttää myös alleviivaamassa ja vahvistamassa valituksen tosiasiallista perustaa ja vakavuutta. Tämä näkyy selvästi Kristiinan naurussa ja Sinin naurahtelussa.

Esimerkki 2: *Emmä tiedä mitään* (K5.5. aika: 06:58)

Seuraavassa esimerkissä ennen otteen alkua Emma (tulkintani mukaan eri tiimistä) on nostanut kokouksessa keskustelun aiheeksi päätöksenteon, siihen liittyvät tuntemukset, vaikutusmahdollisuudet ja sisäisen tiedonkulun. Hän pohjustaa aihetta pitkästi esimerkiksi tuomalla esiin tiimien vastuuhenkilöiden roolit, eri kehityskohdat ja ottaa esille myös laajemman tason organisaationäkökulman. Tämän jälkeen Emma kysyy paikallaolijoilta, missä asioissa koetaan, että informaatio ei olisi ollut avointa ja mitkä ovat ne päätökset, joiden olisi pitänyt tulla tiimin päätettäväksi, mutta eivät tulleet (r. 1–4). Yksinnaurut esiintyvät vastaajan, Roosin, vuorossa riveillä 13 ja 14–15.

((12 paikallaolijaa))

- 1 EMM: =↑mikä on se tun- tai et mitkä on nyt sellasia että just
2 informaatio ei ois <avointa> (0.5) ja just että mitkä on ne
3 päätökset jo- joita ehkä tota just että on tehty silleen että ne
4 ei oo tullu >↑niinku solun päätettäväks< vaikka ois pitäny olla
5 (3.5)
6 EMM: tuleeko? ((siirtää katsettaan eri paikallaolijoihin))
7 ROO: emmä ainakaa >niinku< nyt osaa (.) tai sillee [ei oo] mitään=
8 EMM: [Mm,]
9 ROO: =yksittäisiä asioita mutta jotenkin niinku se (.) yleinen
10 tavallaan semmonen että (.) et niinkun ainakin itte kokee ettei

11 välttämättä just oo vaikutusmahdollisuuksia et ku ei tavallaan
 12 (.) [↑]tiedä ees että (.) mitä asioita on niinku työn alla tai
 13 (.) **tafi (h) f** niinku mietinnässä et sit vasta kuulee niistä
 14 niinku sitten ku ne on jo päätetty et ethän sä oo [↑]**MIssä (h) ä**
 15 **(h) n va (h) i (h) heessa** voinu kertoo ees mielipidettä mihinkään
 16 kun (.) niinku et sä oo kuullu että semmosta on ollu työn alla
 17 a-ainakin ittel on vähä semmonen olo et sit niist ei niinkun
 18 (0.5) ees niinkun [↑]sais puhua tai sillee tavallaan että ennen
 19 kun ne on päätetty ni sitte vasta saa puhua.
 20 (2.0) ((Emma on kirjoittanut koko Roosan vuoron aikana
 21 tietokoneelle))
 22 EMM: ää (.) koskeeks niitä asiakkaita? vai sitte (.) niinku
 23 (2.0)) [mh-
 24 ROO: [mm VARMAA asiakkaitakin joo]
 25 KRI: [>varmaa vähä kaikkee<]

Ennen esimerkin alkua Emman tekemä aihepohjustus sekä kysymys (r. 1–4) luovat keskustelutilanteesta arkaluonteisen, sillä kysymyksen muotoilu pyytää paikallaolijoita tuomaan ongelmakohtia esille ja tarjoaa näin mahdollisuutta myös kritiikinannolle. Emman vuoron jälkeen syntyy pitkä tauko (r. 5), jonka jälkeen Emma kysyy vielä uudestaan paikallaolijoilta sekä siirtää katsettaan eri henkilöihin (r. 6).

Roosa ottaa vuoron vastata Emman esittämään kysymykseen. Hän aloittaa hyvin epäroivästi tuomalla esiin, että ei nyt osaa sanoa, käyttää *niinku*-sanaa ja vuorossa esiintyy tauko. Vuoronaloituksesta voisi tulkita, että Roosa olisi jo pehmentämässä mahdollista tulevaa kritiikkiään. Rivillä 9 tähän epärointiin kohdistuukin kontrasti *mutta*-sanalla, jonka jälkeen Roosa vetoaa omaan kokemukseensa: ”*itte kokee ettei välttämättä just oo vaikutusmahdollisuuksia et ku ei tavallaan tiedä ees että mitä asioita on niinku työn alla*”. Rivillä 13 Roosa hymyilee ja naurahtaa hyvin nopeasti ja huomaamattomasti sanoessaan rinnastuskonjunktion *tai*. *Tai*-sana kertoo mahdollisesti Roosan vuoron välisessä siirtymätilassa aloitetusta korjausjaksosta, jossa Roosa on seuraavaksi korjaamassa puhettaan kokonaisella lausumalla (Sorjonen 1998, 121–124). Tässä kohtaa naurahdus on oletettavasti pehmentämässä sitä, että kritiikin esittämiseen liitetään täsmällisempi tarkennus tai vaihtoehto, mikä monipuolistaa Roosan väitettä. Rivillä 14 alkaen Roosa naurahtaa uudestaan ja tekee sen kovaäänisesti sanoessaan ääri-ilmaisun *missään vaiheessa*. Ennen naurahdusta Roosa käyttää vuorossa persoonatekijää *sä* -muodossa (*ethän sä*) passiivin

Lotta tuo aiemmin esittämänsä pyynnön takaisin aiheen käsittelyyn ja on näin tehnyt aikaisemman keskustelun perusteella toteavan ja ironisen evaluaation siitä, että vapaaehtoisia ei olisi *hirveesti* tulossa. Hän hiljentää ääntänsä vuoronsa loppua kohden, naurahtaa ensimmäisen kerran *okei(h)*-sanana kohdalla ja tuottaa muutaman naurupartikkelin, hymyilee ja sanoo ironisesti ja piikittelevästi sanan *yllättävää(h)* ja nauraa. Lotta naurahtaa näin vuorossaan erillisillä naurupartikkeleilla, sanansisäisesti ja vuoronsa lopussa. Vuoronsa aikana hän pitää katseensa tietokoneeseensa suunnattuna. Lotta tekee siis kriittisen arvion paikallaolijoista, heidän haluttomuudestaan osoittaa kiinnostusta Lotan pyyntöä kohtaan. Naurun avulla Lotta pehmentää ja tuo näin sosiaalisesti suotavammin esille kriittisen huomionsa. Vakavasti sanottuna tämän voisi tulkita vihaiseksi kannanotoksi. Vuorovaikutuksellisesti tämä on Lotalle parempi vaihtoehto hoitaa hankalaa asiaa ja suojella omia kasvojaan. Lisäksi Lotan vuoro tuo ilmi keskustelun erilinjaisuuden, koska kysymyksen esittäjä, tässä pyytävä, yleensä odottaa vastausta kysytyiltä. Kun vastausta ei kuulu, ja Lotan tulkinta on tämänkaltainen, tämä tuo ilmi vastauksen puuttumisen odotuksenvastaisuuden ja asettaa paikallaolijat selitysvelvollisuuden alaisiksi, mihin Pekka ja Aino reagoivat (r. 4, 5). (Ks. Raevaara 1998, 79–80.)

Näissä kaikissa yksinaurutilanteissa on selvää, että nauru ei toimi merkinä hauskuudesta, vaan se osoittaa keskustelun ongelmakohdat. Tätä tukee kahdessa ensimmäisessä esimerkissä myös ääri-ilmaisujen käyttö (*hyvin paljon, missään vaiheessa*) (ks. Pomerantz 1986). Kaikissa esimerkeissä naurun tehtävänä on suojella osallistujan kasvoja, kun tämä osoittaa kriittistä asennetta joko työntekijää tai laajemmin organisaatiota kohtaan.

5.1.2 Yksinauru ”altavastaajan” argumentoinnissa

Seuraavaan yksinauruluokkaan sijoitin yksinaurut, jotka esiintyivät vuoroissa, jossa kokoukseen osallistuja asemoitui ikään kuin altavastaajan asemaan (ks. Adelswärd & Öberg 1998). Edellisen luvun keskustelukonteksteissa yksinauraja oli aloitteellinen ja kriittinen. Tässä luokassa asetelma on maltillisempi ja yksinaurut ilmenevät enemmän perustelevissa vuoroissa. Esittelen kolme yksinauruesimerkkiä, jotka esiintyivät samassa kokouksessa ja ilmenivät keskustelussa melkein peräkkäisesti saman puhujan tuottamina. Kokouksessa käytiin keskustelua uuden työnhakijan palkkaamisesta, tulevista muutoksista kahden etäyhteyden päässä olevan työntekijän työtehtäväkenttään ja näiden teemojen suhteesta toisiinsa. Koko kokouksen aikana oli havaittavissa erinäistä vastakkainasettelua paikan päällä ja etäyhteyden päässä olevien välillä.

Anni osoittaa kuuntelevansa ja vastaanottavansa Annin vuoron *mm*,-partikkelilla (Hakulinen 1998b, 50–51).

Tämän jälkeen Aada aloittaa seuraavan vuoron ja tuottaa sen ensimmäiset sanat nauraen *ettähh* (.) *to* $\hat{I}kI(h)$ *S(h)E(h) e(h)* (*että toki se*) ja naurahtaa vielä yhden naurupartikkelin verran. Voisi tulkita, että tällä naurahtuen tuotetulla epäröivällä vuoron aloituksella Aada pehmentää ja loiventaa aikaisemmin sanomaansa toivetta. Näin se ei tule liian kärkkäästi esille, esimerkiksi tavalla *minä haluan*, varsinkin kun keskustelukonteksti on Aadan kannalta jo hankala. Tämän jälkeen Aada tuottaa vuoronsa lopun (r. 13–17) vakavasti mainitsemalla näkökulman tämän muutoksen onnistumisesta. Voisi ajatella, että tässä yksittäisen työntekijän, Aadan, toive kohtaa toisten tiimiläisten edun ja tilanteen siinä, voiko hänen esittämänsä toive ylipäättään onnistua ja miltä se edes kuulostaa. Tällä puheella hän viittaa tulkintani mukaan paikallaolijoiden mielipiteisiin asiasta. Aada myös kontrastoi sanomansa *mutta*-partikkelilla ja tuo vielä uudestaan esille toiveensa ja suuntaa keskustelun etäyhteyden päässä olevalle Kaarinalle.

((29 RIVIÄ POISTETTU: Kaarina kertoo toiveensa järjestelmäpuolelle siirtymisestä. Tämän jälkeen Anni sanoo tilannetta vähän 'kinkkiseksi', johon Liisa yhtyy. Irrallinen työskentely tiimistä ei olisi ehkä 'optimaalisin' ratkaisu. Keskustelua syntyy lisää Tia-työnhakijasta, joka on Kaarinan mukaan sanonut olevansa halukas matkustamaan kahden kaupungin välillä.))

47 (4.0)

48 ADe: mut tosiaan (.) nii- niin (2.0) en mä tiedä onks näist aikasemmin
49 keskusteltu mitenkää hirveesti >noista< tosiaan noista niinko
50 tulevaisuuden jutuista, (.)hh että? toivottavasti se ei nyt tullu
51 **m[↑]It(h)E(h)nkää(h)n .hh p(h)uun takaa** kenellekään mutta? (.)hh
52 tosiaan että kun silloin kun oli yksin tuolla[h](.)ihan kokonaan

53 PIR: [mm]

54 ADe: =yksin niin silloinhan sitä puhuttii että pitäiskö mun lähtee
55 tekemään jotakin muuta hommaa?

56 PIR: ky[llä].

Kaarinan vastauksen ja paikallaolijoiden keskustelun jälkeen syntyy neljän sekunnin tauko, jonka jälkeen Aada ottaa vuoron. Hänen puheestaan on havaittavissa epäröintiä, esimerkiksi sanahaun (*nii- niin*), taukojen (r. 48, 50) ja toiston (*noista*) muodossa, kun hän ottaa esille näkökulman, että näistä *tulevaisuuden jutuista* ei ole *mitenkää hirveesti* puhuttu. Tällainen vuoronaloitus voi toimia ikään kuin

rakentamassa solidaarisuutta ja lisäloiventamassa edellistä keskustelua, jossa paikallaolijat olivat ottaneet esille tilanteen ja mahdollisesti palkattavan työnhakijan kannalta hankalia asioita: esimerkiksi työnhakija voisi joutua työskentelemään paljon yksin, jos etäyhteyden päässä olevat työntekijät siirtyisivät enemmän muiden työtehtävien pariin.

Aada suuntaa seuraavaksi puheensa paikallaolijoille. Hän kysyy epäsuorasti ja tunnustellen, että *toivottavasti* kyseessä olevat aiheet tulleet *mitenkään puun takaa kenellekään*. Hän käyttää metaforaa viittaamaan asian yllätyksellisyyteen. Aada tuottaa sanansisäisillä naurahduksilla ilmauksen *m^hIt(h)E(h)nkää(h)n hh p(h)uun takaa*. Sanansisäinen nauru linkittyy ääri-ilmaisuun, *mitenkään*-sanaan, jonka Aada on toistanut vuoronsa alussa. Tämän jälkeen Aada palaa takaisin vakavaan sävyyn ja tekee kontrastin sanomaansa käyttämällä *mutta*-sanaa, minkä jälkeen hän huomauttaa, että näistä asioista on puhuttu kyllä aiemmin. Yksinnaurulla hän jälleen pehmentää korostuneesti sitä mahdollisuutta, että jotkut paikallaolijat eivät olisi saaneet tarvittavia tietoja. Samalla naurahduksen voisi tulkita pehmentävän myös Aadan vuoron loppupuolta, jonka aikana hän jälleen tuo oman kantansa esiin.

Tämän jälkeen tulee vielä yksi esimerkki Aadan yksinnaurusta, joka on vähän painokkaampi kahteen edelliseen esimerkkiin verrattuna:

57 ADe: mut] sit se vaan niin ku vähä niin ku jäi siihen että?
58 ANN: mut en mä usko et siitä on mistään puhuttu mulleki tuli vähä
59 yllätyksenä ja en mä tiedä tietääks kukaa resu tästä #ainakaa#
60 LII: ei:: ei
61 PIR: nii se voi [olla että [nii
62 ADe: [eiks (-)
63 KOY: [mitä
64 PIR: mä oon ollu tietonen mä oon ollu tietonen mutta varmaan tietyllä
65 tavalla sitte se ei oo valunu(.) valunu se tieto tonne?
66 ANN: nii ja eikä siis eihän se oo ehkä sun tehtäväskää niinku.
67 PIR: khm mutta [mää-
68 ADe:: [ja siis-
69 PIR: nii sano vaan (.) Aada
70 ADe: fniihf nii että eihän näitä oo nytte niinku tosissaan puhuttu
71 ku nyt vasta niinku ihan (.) lähiaikoina? lähiaikoina varsinki
72 tässä ku o huomattu että (.)hh tää kahen solu ei tuu niinku

73 toimimaan? et jos kaikki noi (.) >et niinku että ei se vaan niinku<
 74 (.) >↑Ei(h) s(h)e fva(h)a(h)n niinku onnistu hhf< (.) onnistu että
 75 selkeesti niinku me kipuillaan koko ajan näiden asioiden kanssa
 76 niin niin siitähän se varmaan on niinku lähteny
 77 PIR: mm
 78 ADe: .hh lähteny tää ajatus liikenteeseen mutta hh mut mä nyt aattelin
 79 et mä nyt sanon rehellisesti [vaan ihan mitä mieltä mä oon]
 80 PIR: [joo siis,]
 81 LII: [mmm]
 82 PIR: just näin ja sitä varten tässä ollaanki et pitääki.hh pitääki sanoo
 83 ((Pirjo nyökyttelee))

Rivillä 70 alkavassa vuorossa Aada osoittaa samanmielisyyttä aikaisemmalle keskustelulle sen suhteen, että asiasta ei ole puhuttu kuin vasta lähiaikoina. Asiasta on alettu puhumaan vasta silloin, kun nykyinen tilanne on todettu toimimattomaksi kahden hengen työtiimien kannalta (r. 70–73). Vuoroa jatkaessaan Aada korostaa painokkaasti negatiivista huomiotaan tilanteesta ja naurahtaa sanoessaan >↑Ei(h) s(h)e fva(h)a(h)n (ei se vaan). Lisäksi hänen äänestään on kuultavissa hymyilyä seuraavien sanojen aikana (niinku onnistu hhf<). Aadan sanansisäiset naurahdukset korostavat tässä ongelmakohdan ja argumentin painokkuutta. Aadan kanta on muutenkin vuorossa hyvin täsmällinen (ei tuu toimimaan, ei onnistu) ja ääri-ilmaisun sisältävä (kipuillaan koko ajan), vaikkakin hän käyttää mielipiteensä pehmentäjänä useasti niinku-sanaa. Tämän jälkeen Aada asemoi me-pronominilla (r. 75) kantansa nykytilanteen ongelmallisuudesta ja muutoshalukkuudesta laajemmaksi ja jaetuksi; uskoakseni koskemaan myös etäyhteyden päässä olevaa Kaarinaa. Aada jatkaa vielä painottamalla, että halusi vain sanoa mielipiteensä. Tähän varsinkin Pirjo osoittaa samanmielisyyttä ja -linjaisuutta sanallisesti ja nyökkäämällä (r. 82–83) (ks. Stivers 2008).

Kokonaisuudessaan vaikuttaa siltä, että Aadan yksinnaurut toimivat pehmentämässä ja loiventamassa hänen argumentointiansa ja toiveidensa esittämistä arkaluonteisessa keskustelukontekstissa altavastaajan asemasta. Nauru toimii myös itsessään merkinä tilanteen hankaluudesta. Kaksi ensimmäistä yksinnaurua ovat melko samankaltaisia, kun taas kolmannessa yksinnaurussa korostuu enemmän Aadan argumentoinnin painokkuus ja ehdottomuus. Lisäksi yksi sanansisäinen yksinnauru kiinnittyy selvästi ääri-ilmaisun (mitenkään) yhteyteen, kuten oli myös edellisen luvun esimerkeissä 1 (hyvin paljon) ja 2 (missään vaiheessa).

5.1.3 Yksinnauru huolenkerronnassa

Tarkemmassa yksinnaurujen analyysijaottelussa huomasin myös, että yksinnauru kiinnittyi huolenkerrontaan, joka on monissa tutkimuksissa havaittu arkaluonteiseksi toiminnoksi (esim. Jefferson 1984; Haakana 1999; ks. myös Ruusuvuori 2005). Yleensä huolenkerronnassa (*troubles-telling*) puhuja ilmaisee oman tunnepitoisen, affektiivisen kokemuksensa ja kuvauksensa huolesta tai ongelmasta (esim. Ruusuvuori 2007). Esitän näistä yksinnaurutilanteista kaksi esimerkkiä kahdesta eri kokouksesta.

Esimerkki 5: Tosi tosi yksin (K1.2. aika: 01:45)

Esimerkkutilanne on tapahtunut samassa kokouksessa kuin edellisen luvun (5.1.2) esimerkit, mutta aikaisemmassa vaiheessa. Liisa mainitsee, että Aadalla on ollut kokemusta yksintyöskentelystä Jyväskylässä muiden työntekijöiden ollessa Oulussa. Seuraavaksi Liisa esittää Aadalle kysymyksen, mikä on hänen rehellinen mielipiteensä siihen, kumpi vaihtoehto olisi ollut Aadasta parempi, jos hän olisi saanut itse valita: työskentely yksin Jyväskylässä vai osana päivittäistä työporukkaa. Tulkintani mukaan tällä kysymyksellä Liisa viittaa pohdintaan työnhakijan mahdollisesta tilanteesta, jolloin työnhakija joutuisi todennäköisesti työskentelemään yksin Kaarinan ja Aadan siirtyessä enemmän muiden työtehtävien pariin.

((kuusi paikallaolijaa, joista kolme etäyhteyden päässä))

1 LII: =niin jos Aada sanoo rehellisen mielipiteensä niin kumpi vaihtoehto
2 sun mielestä on oikeesti niinkun (.) että jos sä ite olisit silloin
3 saanut valita(.) niin (.) yksin Jyväskylässä vai (.) osana ihan
4 päivittäisessä (.)sitä työporukkaa?
5 (5.0)
6 ADe: no siis (.) mullahan oli se tila mä olin tosi pitkään yksin
7 Jyväskyläs ilman et siel oli ees ketään x-konsulttia koska vaikka
8 Auli oli meillä töissä.
9 LII: m[mm?
10 ADe: n[iin sehän ei ollu toimis↑tol[la
11 LII: [ei nii
12 ADe:=mutta sitten tota mähän en enää siinä vaiheessa ollu yksin ku
13 mulla alko tulleen siihen ja siihen tuli (.) tuliko nyt ekana
14 Pauliina. hh (1.0) niin tota (.) ja oliko siinä muitah (0.8) ei
15 Pauliina oli ainut joka tuli ensimmäi↑senä. (.) ni ja sitte
16 siellä >alkoki tulee< siellä tuli Sanni (.) ja Päivi (.) ja ja Pilvi

17 ja nyt Tuuli (.) nii nii se (.) että #ä# se että siinä oli
18 kuitenkin >niitä niinku< (.) jotka tekee samaah hommaa kautta saman
19 ohjelman (.) niinku äärelläh (.) nii se helpotti huomatta[↑]vasti. et
20 se oli vaan seh (.) se aika ku (.) oli oli yksin >oikeesti< **tosi**
21 **tosi** [↑]**Y(h)ksi(h)n(h) e(h)t(h) [te(h)ihh** ollu ketään, .hh

22 PIR: [mmm

23 ADe:=ketään ketä edes ois tehny [↑]x-ohjelman kanssa

24 hommia niin [se oli niinku rankkaa.

25 PIR: [mm mm

((Keskustelu jatkuu Pirjon kysymyksellä resursseista työnhakijan
perehdyttämistä varten.))

Aada alkaa kertomaan menneessä aikamuodossa kokemuksestaan ajasta, kun työskenteli yksin Jyväskylässä (r. 6–8, 10), minkä Liisa osoittaa kuulevan ja vastaanottavan nousevalla intonaatiolla *mmm*? (Hakulinen 1998b, 50–51). Liisa osoittaa myös empatiaa ja samanmielisyyttä *ei nii* -rakenteella (ks. Sorjonen 2001). Muut osallistujat ovat hiljaa. Tämän jälkeen Aada luo vuorossaan kontrastin *mutta*-sanalla (r. 12). Hän alkaa kuvailemaan (r. 13–19) muutosta yksinolemisen tilanteessa, kun myös muita työntekijöitä alkoi tulla Jyväskylään työskentelemään saman työohjelman pariin, mikä helpotti tilannetta huomattavasti. Tämän jälkeen ääri-ilmaisujen *tosi tosi* jälkeen Aada tuottaa vuoronsa jatkon sanansisäisesti naurahtaen [↑]*Y(h)ksi(h)n(h) e(h)t(h)[te(h)ihh* (r. 21) (*yksin ettei*) ja toistaa parikin kertaa sanan *ketään*, joka olisi tehnyt saman ohjelman kanssa hommia. Näin Aada täsmentää oman rankan kokemuksensa kuvausta. Aadan vuoron aikana Pirjo on osoittanut minipalautteella *mm* (r. 22, 25) kuuntelevansa sekä vastaanottavansa (Hakulinen 1998b, 50–51) Aadan huolenkerronnan. Tämän jälkeen Pirjo esittää kysymyksen etäyhteyden päässä oleville ja näkökulma vaihtuu. Esimerkissä nauru merkitsee Aadan kertoman vahvasti affektiiviseksi ja arkaluonteiseksi (ks. Haakana 1999) ja tuo esille menneeseen liittyvän ongelmallisuuden työtilanteesta: kokemuksen yksinäisyydestä. Myös tauot ja monipolvisuus Aadan vuorossa viestivät hankalan asian kertomisesta.

Ääri-ilmaisujen käyttäminen on huolenkerronnassa yleistä (esim. Ruusuvuori 2007), ja naurun esiintyminen ääri-ilmaisujen jälkeen voi myös pehmentää voimakasta huolenkerrontaa. Liisan kysymyksenasettelu rehellisestä mielipiteestä tarjoaa Aadalle paikan kertoa menneeseen liittyvästä yksinäisyyden kokemuksesta niin, että hän ei menetä kasvojaan. Tällä tavoin vältetään luomasta vaikutelmaa, jossa Aadaa pidettäisiin valittajana. Institutionaalista työpaikkakokouksen kontekstia

ajatellen Aadan huolenkerronta on myös hyvin henkilökohtainen asia, jota ei voisi noin vain kertoa kaikille suoraan ilman jonkinlaista valmistelua. Samalla voisi tulkita, että naurahduksella Aada ikään kuin myös vastustaa ja vähentää yksinäisyyshuolen vakavuutta (*troubles-resistance*). Lisäksi muut paikallaolijat orientoituvat tilanteeseen asettumalla kuuntelijan asemaan ja osoittavat ottavansa Aadan huolenkerron vastaan vakavasti ja ilmaisevat empatiaa (*troubles-receptiveness*). (Ks. Jefferson 1984.)

Esimerkki 6: Kyl mua huolestuttaa (K2.5. aika: 04:34)

Seuraavassa esimerkissä huolenkerronta liittyy tiettyjen työtehtävien tekemiseen ja kohdistuu enemmänkin yleisesti kaikkia kokouksen työtiimin paikallaolijoita koskevaksi. Ennen esimerkin alkua Venla on kertonut omasta ongelmallisesta tilanteestaan ja viestintäongelmista asiakkaaseen liittyen. Hän sanoo ottavansa asiansa mahdollisesti käsittelyyn seuraavan palaverin yhteydessä. Tämän jälkeen Venla ja Sanna lyhyesti naurahtelevat siitä, että tässä palaverissa on sitten todistajat paikalla, minkä jälkeen seuraavassa vuorossa Venla palaa takaisin vakavaan sävyyn kontrastipartikkelilla *mut*:

((kahdeksan osallistujaa, joista yksi etäyhteyden päässä))

1 VEN: mut tosi ilkeitä tilanteit[a et ku i]tte yrittää=
2 TAR: [nii]
3 ESA: [mm]
4 VEN: =hoitaa ja sit niinku tavallaan °ei pystyk[kään hoitaan sit°]
5 TAR: [nii]
6 TAR: mut kyl mua huolestuttaa yhä ne °tehtävätkin että (1.5)
7 -> että miten ne nyt sitte° (1.2) **[KUKA (h)]>£NI (h) I (h) tä (h) Eh (h) TIi=**
8 ESA: [no siis-]
9 TAR:=**tekeen ja MIllo (h)£ hoho<**
10 ESA: mä voin ainakin auttaa niissä jos on (.) [jo]tain tulee vastaan=
11 TAR: [mm]

Venlan aiempi pitkä huolenkerronta (ei näy litteraatissa) on luonut kokoukseen yhteisesti jaetun tilan, jossa muut ovat osoittaneet ottavansa hänen huolenkerrontansa vastaan ja käsittelyyn. Tällainen keskusteluympäristö tarjoaa myös Tarjalle paikan kertoa omasta huolenaiheestaan, jonka hän aloittaa ottamalla vuoron (r. 6) ja tuomalla *mut*-rakenteella aiheensa käsittelyyn. Hän sanoo sanallisesti *mua huolestuttaa* ja viittaa tiettyihin työtehtäviin, jotka on tunnistettavuuden takia muutettu litteraatissa yleisempään muotoon. Tarja pitää pitkän tauon (r. 6), jatkaa ja pitää uudelleen tauon (r. 7), jonka aikana Esa on jo valitsemassa itseään seuraavaksi puhujaksi. Tarja kuitenkin korottaa ääntänsä ja tuottaa nauraen

sanat: *KUKA(h)>£NI(h)I(h)tä(h)* (*kuka niitä*) (r. 7). Hän jatkaa kysyvästi ja hymyilee sanoessaan seuraavaksi: *Eh(h)Tii tekeen ja Millo(h)£ hoho<* (*ehtii tekee ja millo*) (r. 7, 9). Tarja tuottaa vielä kaksi vaimeaa ja vaivaantuneen kuuloista naurupartikkelia vuoronsa loppuun. Tässä huolenkerronnassa yksinnauru toimii samalla tavalla kuin edellisessä esimerkissä: se osoittaa huolen aiheen, eli kuka ehtii tekemään tietyt työtehtävät ja milloin, sekä toimii samalla keinona vähentää tämän huolenaiheen vakavuutta ja osoittaa siihen hetkellisesti rennompaa suhtautumista (ks. Jefferson 1984). Lisäksi voisi tulkita, että huolenkerronnan muotoilu on osoitettu paikallaoleville tiimiläisille yhteisesti jaetuksi ongelmaksi: se ei ole vain Tarjan henkilökohtainen huoli, vaan ilmeisesti vastuu näistä työtehtävistä kuuluu kaikille tai ainakin suurimmalle osalle tiimiläisistä. Toisaalta lausumassa voisi olla aistittavissa myös jonkinlaista yleistä kritiikkiä työpaikan kiireisestä tilanteesta. Lopuksi Tarjan huolenkerronta saa paikallaolijoilta affiliatiivisen osoituksen, kun Esa tarjoaa apuaan.

5.1.4 Yksinnauru pyynnöstä kieltäytymisen yhteydessä

Yksinnauruluokan viimeisessä luvussa havainnollistan vielä, kuinka yksinnauru kiinnittyy delikaattiin keskustelukontekstiin ja preferenssijäsennyksen tarkastelun kautta preferoimattomaan toimintoon, kun osallistuja kieltäytyy pyynnöstä.

Esimerkki 7: *Ei tunnu siltä* (K4.4. aika: 03:38)

Tämän työtiimin kokouksessa on vaihdeltu paljon kuulumisia ja saatu käsiteltyä useampia aiheita. Kokouksen loppupuolella etäyhteyden päässä oleva tiimin vastuhenkilö Taina kysyy paikallaolijoilta kiinnostusta ottaa vastaan uusia asiakkuuksia:

((kahdeksan paikallaolijaa))

1 TAe: HEI muuten tuli mieleen että (.) ö onks kellään niinkun (.) öö jos
 2 ei nyt Sannia ja Idaa (.)oteta lukuun tässä vaiheessa kun on vasta
 3 alottanu (.)hh niin onks kellään tota meiän vanhoista tyypeistä
 4 niin(.) #ö# kuinka paljon niinku aikaa että (.)jos jos tuolta
 5 sattuis uusia asiakkaita tulemaan? niin onko kenelläkään niinku
 6 kiinnostusta sitten ottaa uutta asiakasta. (3.0) tai tilaa
 7 lähinnä, khm

8 JUL: ei ainakaan tällä hetkellä **tun[↑]nu(h) siltä(h) eh heh**

((Toinen osallistuja jatkaa perustelemalla omaa kieltäytymistään;

Esimerkki jatkuu luvussa 5.2.3.))

Puheenvuorossaan (r. 1–7) Taina tiedustelee paikallaolijoilta mahdollisuutta ottaa vastaan uusia asiakkuuksia. Kokonaisuudessaan Tainan vuoroa voidaan käsitellä vierusparin etujäsenenä, pyyntönä, joka voidaan tulkita preferoimattomaksi toiminnoksi (Tainio 1998, 106–108). Pyyntön muotoilu havainnollistaa vuoron hankaluutta esimerkiksi useampien taukojen, taketelujen, epäröintiä osoittavien äänteiden ja monipolvisuuden kautta. Tainan vuoro tuo näin esille toisiinsa vahvasti kiinnittyneet toiminnot, vierusparirakenteen, jonka etujäsenen muodostaa Tainan pyyntö, ja jonka jälkijäseneksi voidaan odottaa joko pyyntöön suostumista tai kieltäytymistä (Tainio 1998, 93). Pyyntöön preferoitu vastaus olisi suostuminen, mutta Juliaana vastaa (r. 8) heti kieltäytyvänsä pyynnöstä aloittamalla vuoronsa suoralla *ei*-kieltosanalla. Lisäksi hän selittää täsmentävästi, että *ei ainakaan tällä hetkellä*, jolla hän viittaa nykyhetkessä vallitseviin olosuhteisiin (ks. Tainio 1998, 102). Juliaana lausuu vuoronsa loppusanat nauraen *tun Źnu(h) siltä(h) (tunnu siltä)* ja tuottaa vielä pari erillistä, vaivaantuneen kuuloista naurupartikkelia (*eh heh*) vuoronsa loppuun.

Juliaanan kieltäytyvä jälkijäsen tulee siis hyvin nopeasti ilman vuoron viivyttelyä ja monipolvisuutta, jotka lähes aina liittyvät preferoimattoman jälkijäsenen muotoilemiseen (Tainio 1998, 96–100). Hän kuitenkin tuo esille kieltäytymistä pehmentäviä ja lieventäviä piirteitä vihjaamalla, että nykyinen tila on väliaikaista, ja myöntymisen olisi mahdollista jonakin toisena ajankohtana (ks. myös Haakana 1999, 180–181). Tässä kontekstissa vuoron lopussa tuotettujen sanansisäisten naurujen ja naurupartikkelien voidaan tulkita pehmentävän suoraa, preferoimatonta kieltäytyvää vastausta. Solidaarisuuden ylläpitämiseksi (Heritage 1996) vuorovaikutuksessa vältetään preferoimattomia vastauksia, joilla suojellaan osallistujien kasvoja (ks. Goffman 2012; Tainio 1998, 107). Tässä voidaan myös tulkita, että Juliaana naurun avulla suojelee omia kasvojaan, jotta kieltäytyminen tehtäisiin hienovaraisemmin ja sosiaalisesti suotavammin (ks. Glenn 2003, 64).

Olen ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastellut esimerkkejä kokoukseen osallistujien yksinnauruista ja niiden tehtävistä neljässä hieman erityyppisessä, mutta vakavilta, ongelmallisilta ja arkaluonteisilta piirteiltään hyvin samankaltaisissa keskusteluissa. Nämä keskustelukontekstit liittyivät voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemiseen, oman kannan argumentointiin ja perustelemiseen ikään kuin altavastaajan asemasta sekä huolenkerrontaan ja pyynnöstä kieltäytymiseen. Seuraavaksi siirryn toiseen analyysilukuun, jossa käsitelen kokoukseen osallistujien yhdessä nauramista.

5.2 KOKOUKSEEN OSALLISTUJAT NAURAVAT YHDESSÄ

Tässä luvussa analysoin esimerkkejä kokouksien keskustelukonteksteista, joissa kokoukseen osallistujat nauroivat yhdessä. Yhteisnaurulla tarkoitan nauruja, joissa useampi kuin yksi osallistuja tai kaikki osallistujat nauravat samanaikaisesti. Yhteisnaurutilanteet esiintyvät kokouksissa usein ensimmäisessä luvussa kuvattujen hankalien, arkaluonteisten ja argumentoitvien keskustelujaksojen jälkeen. Naurut syntyivät joko niin, että joku kokoukseen osallistuja selvästi kutsui muita yhteiseen nauruun tai niin, että vuorovaikutuksessa keskusteluympäristö oli muuten luotu sellaiseksi, että yhteisnauru tarjoutui seuraavaksi luontevaksi toiminnaksi (ks. esim. Jefferson 1979; Glenn 2003). Osaan yhteisnauruista liittyi huumoria ja vitsailua, joita ei ensimmäisen luvun yksinnaurutilanteista voitu havaita. Yhteisnaurujen kesto vaihteli myös lyhyemmistä naurutilanteista laajennettuihin huumorisekvensseihin, joiden rakentamiseen paikallaolijat aktiivisesti osallistuivat. Olen jakanut tämän yhteisnauruluokan esimerkkutilanteet kolmeen alalukuun. Ensimmäisessä luvussa havainnollistan, kuinka yhteisnauru syntyy osallistujan ehdotuksen jälkeen. Toisessa luvussa käsittelen laajempia ja enemmän huumoria sisältäviä yhteisnaurusekvenssejä argumentointijaksojen jälkeen. Viimeisen luvun esimerkeissä ovat läsnä sekä yksinnauru että yhteisnauru, joilla havainnollistan lisää yhteisnauruluokan argumenttia. Vuorovaikutustilanteiden analyysin kautta tuon esille yhteisnaurun tehtäviä näissä keskustelukonteksteissa.

5.2.1 Yhteisnauru osallistujan ehdotuksen jälkeen

Yhteisnaurua ilmeni keskustelunkohdissa, joita ennen osallistuja oli pitänyt ehdotusta sisältävän argumentoivan puheenvuoron. Tällöin ehdotuksen esittäjä itse kutsui muita yhteiseen nauruun ja teki näin naurusekvenssistä yhteisesti jaetun (ks. Jefferson 1979; Glenn 1989). Lisäksi on huomioitavaa, että nämä yhteisnaurut olivat lyhyitä, eikä niissä käytetty niinkään huumoria (vrt. tässä 5.2.2). Esitän seuraavaksi esimerkin tällaisesta tilanteesta.

Esimerkki 8: *Haukkumakerho* (K5.2. aika: 04:32)

Tässä kokouksessa on yhtenä osana ideoitu eri kehittämiskohteita (ks. tässä esimerkki 2) ja keskusteltu työyhteisön sisäisen ja rakentavan palautteenannon tärkeydestä. Kristiina on kertonut, että yrittää itse olla ottamatta henkilökohtaisesti negatiivista palautetta, vaikka se saattaakin olla hieman hankalaa. Hän myös täsmentää, että nimenomaan rakentavan palautteen antamiselle tulisi olla matalampi kynnyks. Seuraavaksi Mirva tuo esiin ajatuksensa tähän keskusteluun:

((11 osallistujaa))

1 MIR: ja se] ja se on niinku aika tärkeä sekin asia että pystyy itte
2 niinkun mieltämään sen sillä lailla >että< tää tää kehittää
3 my[ös mua vaikka=
4 KRI: [JUST Näin eikä se oo niinku]
5 MIR: =tää onkin tätä huonoa=
6 MAA: [niin]
7 MIR: =palautetta ittelle
8 KRI: just näin.
9 MIR: koska kyllä niistä niistä oppii k[aikkein eniten=
10 KRI: [niistä oppii (°niin on°)]
11 MIR: =ja sitte se että tuota (1.0).hh m-myöskin se rakentavan palautteen
12 antaminen toisille ni siinäki pitäis olla matalampi kynnyksen en
13 [tarkoita että= ((kaksi osallistujaa nyökkäilee))
14 KRI: [nii:i
15 MIR:-> =pitäis perustaa joku **haukkumakerfho**
16 KRI: **ehhe[hh] ((muutama osallistuja hymyilee))**
17 SOF: [nii:fh]
18 MIR: ei todellakaan sitä mutta että kyllä [me- Meidän=
19 KRI: [>sä uskaltaisit sanoo
20 kaikille<]
21 MIR: =me|idän yhteisös ei tätä ongelmaa oo mutta tossa (.) tossaki
22 tilassa siinä on jo semmosta että .hh se että jos siel on yksin
23 negatiivinen ihminen jo[ka=]
24 KRI: [ni]
25 MIR: =joka myrkyttää sitä ilmapiiriä niin silloin pitäis pystyä sille
26 sanomaan et etköhän lähde nyt etätöihin.
27 KOM: [mm mm]
28 KRI: [joo]
29 MIR: [äläkä pilaa niinkun (.) koko]
30 KOM: [mm mmm mm mm]
31 MIR: ko]ko ryh[mää
32 KRI: [kyllä

33 MIR: se vaan pitäis osata sanoo kaun[iisti=
34 LIN: [niin]
35 KOM: [mm]
36 MIR: [=sillä lai]lla=
37 MIR: [=että että se]
38 KRI: [**>pfhehhe<**]
39 MIR: = ihminenkin sen ymmärtää että[tää on nyt niinku=
40 **((ainakin kolmelta osallistujalta havaittavissa hymyilyä))**
41 KOM: [mm]
42 KRI: [kyllä]
43 MIR: =kaikkien meidän hy]väksi että sä et oo täällä nyt tänä päivänä ku
44 -> sua **vfituttaa(h) eheheh hehe ((yhteisnaurua syntyy hetkeksi, osa**
45 **hymyilee, muutama jatkaa kuuntelemista))**
46 SOF: [ja jatkona tohon että
((Keskustelu jatkuu vaikeudesta ottaa palautetta vastaan ja antaa sitä.))

Mirva yhtyy Kristiinan ajatukseen rakentavan palautteen tärkeydestä vedoten siihen, kuinka se kehittää ja kuinka siitä oppii eniten itse (r. 1–3, 5, 7, 9). Hän tuo puheenvuorossaan esille myös, että rakentavan palautteen antamiselle tulisi olla matalampi kynnyks (r. 11–12). Paikallaolijoista Kristiina osoittaa samanmielisyyttä Mirvalle sanallisesti *just näin* ja toistamalla Mirvan puheenvuoroa (r. 10, *niistä oppii*). Maaria sanoo minipalautteen *niin* (ks. Sorjonen 2001), ja pari muuta nyökkäilevät (r. 13) (ks. Stivers 2008). Mirva jatkaa vuoroaan ja täsmentää vastaustaan sillä, että ei tarkoita että pitäis perustaa joku *haukkumakerho* (r. 12–13, 15). Tätä sanoessaan hän hymyilee lyhyen hetken, johon Kristiina reagoi naurahtamalla ja osa paikallaolijoista hymyilemällä, esimerkiksi Sofia (r. 17). Tulkitsen, että Mirvan hymy ääri-ilmaisun, *haukkumakerhon*, yhteydessä toimii tässä kutsuna nauruun (ks. Haakana 1999; Haakana 2010) tai ainakin osoittamaan, että kyseinen ääri-ilmaisu tulisi tulkita rennommin. Nauru seuraa näin ehdotusta, johon muut paikallaolijat ovat osoittaneet selkeää samanmielisyyttä: tarkalleen kutsu nauruun ja sen syntyminen tehdään ehdotuksen tarkentamisen yhteydessä. Tulkintaan voidaan liittää myös Mirvan kasvojen suojelua, johon muiden responsiiviset naurahdukset ja hymyilyt voisivat toimia enemmänkin kasvotyönä kuin asennoitumisena sille, että Mirvan vuorossa olisi ollut jotain hyvin hauskaa.

Mirva jatkaa vielä korostamalla uudestaan sitä, mitä ei tarkoittanut ja sanomalla, ettei heidän yhteisössään tätä ongelmaa ole (r. 18, 21). Hän kuitenkin kääntää sanomansa suunnan

kontrastipartikkelilla *mutta*, ja kuvailee: *tossaki tilassa siinä on jo semmosta*: jos siellä olisi yksikin ilmapiiriä myrkyttävä ihminen, hänelle pitäisi sanoa siirtymisestä etätöihin. Mirvan kuvailu osoittaa, että tämä ongelma on jossain muualla kuin heidän tiimissään, mutta sen tarkemmin hän ei asiaa avaa. Kuitenkin jollain tavalla epämääräinen *tossa*-sana osoittaa, että Mirva tulkitsee, että paikallaolijat jakavat saman ymmärryksen siitä, mitä hän tällä tarkoittaa. On selvää, että Mirva on puhumassa vaikeasta aiheesta, johon liittyy jonkun kolmannen (myrkyttävän) osapuolen kritisointia (vrt. tässä analyysiluvun 5.1.1 yksinaurut). Paikallaolijoiden näkökulmasta tämän voisi olettaa kyseenalaiseksi tai ei ainakaan suoraan samanmielisyyttä herättäväksi kannanotoksi. Mirvan sanoma voi mahdollisesti uhata joidenkin kasvoja, joko jonkun kokouksessa paikallaolevan tai jonkun, joka ei ole läsnä tai työskentelee eri tiimissä.

Mirva jatkaa, että ilmapiiriä myrkyttävälle tulisi osata sanoa tämä asia sitten kauniisti (r. 33). Kristiina reagoi tähän nopealla hymyllä ja naurahtelulla, jonka tulkitsen jälleen samanmielisyyden osoituksena Mirvalle. Mirva jatkaa vuoroaan sanomalla *että se ihmisenkin sen ymmärtää*, että se on *kaikkien meidän hyväksi*, kun ei ole töissä silloin, *ku sua v£ituttaa(h)* ja alkaa nauramaan vuoronsa lopussa (r. 44). Mirva päättää näin ehdotuksellisen puheenvuoronsa toteavasti, muita kutsuvasti, asemoiden sanansa *kaikkien meidän hyväksi*. Samalla hän yleistää käyttämällä nollapersoonan kaltaista yksikön toista persoonaa (*s£i et oo t£aällä*) (ks. VISK, § 1347, § 1365). Tällä tavoin Mirva ikään kuin luo vastakkainasettelua myrkyttävän henkilön ja meidän muiden välille. Nauru pehmentää tässä voimakkaasti affektiivisen ääri-ilmiasun eli kirosan voimakkuutta, ja nauru voidaan samalla tulkita kutsuvaksi. Mirvan naurukutsu otetaan vastaan ja yhteisnaurua syntyy hetkeksi. Osa hymyilee, ja muutama jatkaa vakavana kuuntelemista (r. 44–45), kun Sofia aloittaa seuraavan puheenvuoron (r. 46).

Selvästi koko keskustelutilanteen aikana Mirva on tuonut esille vahvasti delikaatin, jonkinlaista kritiikkiä sisältävän argumentoivan ehdotuksen, johon osa paikallaolijoista on osoittanut samanmielisyyttä eri tavoilla. Tulkitsen, että Mirvan hymyily, naurukutsu yhteisnauruun ja lyhyt yhteisnauru pehmentävät Mirvan ehdotuksen ilmaisua ja keventävät kokouksen tunnelmaa tilanteessa, jossa on läsnä enemmänkin vakavuus kuin niinkään huumorinheitto. Samalla nauru toimii sekä Mirvan omien että paikallaolijoiden kasvojen suojelukeinona, yhteisenä kasvotyönä.

5.2.2 Yhteisnauru argumentointijakson jälkeen

Tässä luvussa esitän kaksi esimerkkiä pitkien argumentointijaksojen jälkeen esiintyneistä yhteisnauruista kahdesta eri kokouksesta. Näissä yhteisnauruissa on havaittavissa samankaltaisuutta edellisen luvun esimerkin kanssa, mutta esimerkiksi keskustelukonteksti, naurujen sekventiaalinen paikka,

naurusekvenssin pituus ja sen rakentaminen tuovat esille eroja. Lisäksi näissä molemmissa esimerkeissä yhteisnauruihin liittyy huumoria ja vitsailua.

Esimerkki 9: *Ihan liikaa palkkaa* (K3.4.1. aika: 06:04)

Ennen esimerkin alkua vastuuhenkilö Kristiina on kertonut tiimissään käydystä keskustelusta ja yhden tiimiläisensä ehdotuksesta, jonka mukaan heidän tiiminsä voisi toimia pilottina avoimien palkkojen jonkinlaisessa kokeilussa. Tiimissä idea oli saanut vain muutamilta kannatusta, osa ei vastannut ja asian käsittely jäi auki, mutta osalla oli ilmeisesti tarvetta kokeilulle. Kristiinan kertoma on herättänyt kokouksen paikallaolijoissa kysymyksiä ja keskustelua muiden tiimien mahdollisista vastauksista tähän ajatukseen liittyen. Palkkakeskustelun aikana paikallaolijat ovat olleet yksimielisiä ehdotuksen ongelmallisuudesta. Esimerkiksi Tuuli on nostanut esille, että asia ei ole pelkästään yhden tiimin keskeinen asia, vaan kaikkiin linkittyvä, minkä seurauksena ihmiset alkaisivat vaatimaan perusteluja palkoilleen. Sini on myös lisännyt, että palkka määräytyy kaikilla henkilökohtaisten ominaisuuksien mukaan, eikä kaikilla voi olla samaan aikaan esimerkiksi korkea palkka. Esimerkkiote alkaa argumentointisekvenssin loppupuolelta.

((viisi paikallaolijaa, joista yksi etäyhteydellä, mutta ei osallistu esimerkissä keskusteluun; tietokone peittää Danielin ja Sinin kasvot))

1 SIN: nii ja aina >pitäs< mieltä se että mitä sillä saavuttaa mikä
2 siinä paranee?

3 TUU: mmm,

4 SIN: paraneeko siinä joku asia että se tehdään? ((Tuuli nyökkää ja
5 Kristiina hymyilee))

6 KRI: niin.

7 SIN: sil- niinku mi-(.) onko sen jälkeen jotain par- #ää# onko sit
8 hyvä olla?

9 TUU: nii siis nimenomaan just [tää.]

10 SIN: [niinkun.]

11 TUU: mm, ((nyökkää))

12 KRI: ↑ja sitten se että niinku kun sä #ää# (1.0) tiedät sen tai
13 täällä ainakin mä luulisin että se se se palkka mikä sul on
14 annettu ni se on oikeesti (0.6) nii et sit on mietitty että
15 täällä kun ei oo mitään taulukoita [mis-=]

16 TUU: [mm,]

17 KRI: =mihin sitä verrataan .ja muuta niin (.) sulla on ehkä tällä
18 hetkellä semmonen palkka (1.0) mitä tota hh (.) no ketkä sitä
19 päättääkään, niin on aatellu että sää sä [ansaitset]
20 ((tekee sormilla lainausmerkki-eleen))
21 TUU: [mm, mm,]
22 KRI: ja mä luulen että niinkun (0.5) se on ↑AIka lähellä >oikeeta<
23 se palkka.hh että eiks ihminen arvioi aina kumminkin ittensä
24 (.)niinkun paremmaks arvokkaammaks ihmiseksi ((katsoo Sinin
25 suuntaan))
26 SIN: yleensä kyllä
27 KRI: [niih]
28 SIN: [mm,]
29 KRI: että että tota he ansaitsis=
30 KRI: =[niinku-)(-)((osoittaa sormella ylöspäin))
31 TUU:->[↑AIKA harvempi var]maan ajattelee(h) e(h)ttä(h)mä
32 f°saanki(h)n nyt ihan <liika[a(h)]>°f eheih eh=
33 KRI [JO(h)oh= ((yhteisnauru alkaa))
34 KRI: [=S(h)A(h)A(h)N(h)k(h)o(h) MÄ(h) fAntaa Poisf=
35 TUU: [=eheh heh @↑oonkohan mä@ ansa(h)i(h)n(h)n(h)u(h) t(h)ä(h)n
36 [((yhteisnauru jatkuu, myös Sinin nauru kuuluu taustalla))
37 KRI: [=SA(h)a(h)ko(h) tän yhen satasen laittaa(h)
38 heh [to(h)i(h)s(h)e(h)l(h)l(h) e(h)eheh
39 DAN: [N(h)ih
40 TUU: [n(h)i heh
41 ((yhteisnauru jatkuu taustalla))
42 DAN: =ni ↑KYllä tää on ai]van=
43 DAN: =liikaa mut voisni mä vähän enemmän viä.
44 KRI: [nii]
45 TUU: [fnii nifi]
46 KRI: mu]tta siis se just mikä siinä (0.5) siinä vois olla
47 että toi kun #e# nyt kun Kalle on kauheen etääntynyt tästä
48 meiän työstä, kun Aila varmaan tietää enemmän .hh enemmän kun
49 Kalle (.) niin tota se että siis >mä en tiedä kuka nää palkat
50 päättää nykyään täällä< että semmonen yleensäkin semmonen

51 palkitsemiskäytäntö mitä ollaan (.) mä oon ymmärtäny että
52 ollaan nyt tekemässäkin

Sini tuo esille uuden näkökulman avoimien palkkojen kokeilukeskusteluun (r. 1–2, 4, 7–8). Hän muotoilee mielipiteensä toimintaehdotukseksi käyttäessään konditionaalimuotoista *pitäs*-verbiä (Hakulinen 1989, 83–85). Tämän jälkeen Sini esittää yhteisesti pohdittavaksi kysymyksen siitä, mitä avoimien palkkojen kokeilulla saavutettaisiin, ja paranisivatko asiat kokeilun avulla. Sinin vuorojen aikana muut paikallaolijat osoittavat kuuntelevansa Siniä minipalautteella *mm*, (r. 3, 11) (Hakulinen 1998b, 50–51) ja osoittavat samanmielisyyttä ja -linjaisuutta *niin*.-partikkelilla (r. 6) (ks. Sorjonen 2001), sanallisesti (r. 9) sekä nyökkäävällä eleellä (r. 11) (ks. Stivers 2008). Nämä kaikki voidaan tulkita vahvistuksina Sinin ehdotukselle. Rivillä 6 Kristiinan päättävään intonaatioon sanottu *niin*. voidaan myös tulkita enteilevän puheenvuoron ottamista. Rivillä 12 Kristiina alkaakin täydentämään Sinin aiempia vuoroja. Hän tuo esiin, että se palkka, jonka täällä saa, on varmasti tarkkaan mietitty ja arvelee sen olevan *aika lähellä oikeeta se palkka* (r. 12–15, 17–20, 22–23). Hän hakee muilta vahvistusta kysyvästi sanoessaan ”*eiks ihminen aina arvioi kumminki ittensäh niinkun paremmaks arvokkaamks ihmiseks*”, jolla hän oletettavasti viittaa palkan suuruuteen. Kristiina katsoo vuoronsa lopuksi Siniin, joka vahvistaa tämän (r. 26). Tähän mennessä voidaan todeta, että argumentointitilanteessa osallistujat jakavat samanlinjaisen yhteisymmärryksen keskusteltavasta asiasta.

Riviltä 31 alkaen Tuulin humoristinen ja ironinen vuoro toimii siirtymisenä vakavasta keskustelusta yhteiseen nauru- ja huumorisekvenssiin. Hän tekee tässä ikään kuin asennonvaihdoksen (*a change o footing*) (Goffman 1981). Tuulin vuoro alun voidaan myös tulkita osoittavan samanmielisyyttä Kristiinan argumentille. Naurahtelu alkaa vuoron puolivälissä *ajattelee(h)*-sanana kohdalle. Tuuli sanoo nauraen seuraavat sanat, hiljentää ääntänsä samalla hymyillen ja sanoo ε° *saanki(h)n nyt ihan <liika[a(h)]>^{\circ} ε . Hän sanoo hitaammin vuoronsa viimeisen sanan (*<liika[a(h)]>*), jonka aikana Kristiina ottaa naurukutsun vastaan (r. 33), mikä aloittaa yhteisnaurun ja päällekkäispuhunnan. Kristiinan huumorimoodiin siirtymisen hyväksyntä vahvistuu, kun hän omassa vuorossaan laajentaa huumorisekvenssiä aloittamalla vitsailemisen rahan antamisesta pois ja nauraa vuoronsa läpi kovaäänisesti (r. 34) (ks. Glenn 1989, 115; Glenn 2003, 73–84; Sacks ym. 1987). Samaan aikaan myös Tuuli pidentää huumorisekvenssiä omalla vuorollaan (r.35) ja vielä muuntaa ääntänsä sanoessaan *oonkohan mä*. Myös äänensävyyn muuntaminen tässä voidaan tulkita merkinä huumorin jatkamisesta ja kutsusta lisänaurulle (ks. Haakana 1996, 148–*

151). Kristiina jatkaa aiempaa vitsailuaan vielä osittain toistaessaan aiemmassa vuorossa sanomaansa. Samalla yhteisnauru jatkuu taustalla koko ajan (r. 37–38).

Videolta ei näy Danielin ja Sinin kasvoja, mutta Sinin naurun voi kuulla. Danielin puhe kuuluu selvästi, kun hän sanoo nauraen *N(h)ih-* partikkelin (r. 40) ja osoittaa näin affiliaatiota yhteisesti jaetulle nauru- ja huumorisekvenssille. Voisi tulkita, että hän on itse seuraavaksi laajentamassa huumorisekvenssiä omalla vuorollaan (r. 42–43). Kuitenkin vuoron puolivälissä, *aivan*-sanalla kohdalla yhteisnauru alkaa vaimentua. Kristiina ja Tuuli hymyillen osoittavat vielä dialogipartikkelilla *nii/£nii ni£i* Danielin vuoron vastaanotetuksi ja tunnistavat sen humoristisen sävyn, vaikka itse naurua ei enää synny (ks. Haakana 1999, 62; Haakana 2010). Riviltä 46 alkaen Kristiina aloittaa vuoronsa kontrastipartikkelilla *mutta*, joka voidaan tulkita lopullisena merkinä nauru- ja huumorisekvenssin päättymisestä. Keskustelu palautuu takaisin vakavaan ja topiikki vaihtuu, kun Kristiina tuo aiheen argumentointiin uutta näkökulmaa (r. 46–47).

Esimerkkiotteesta voi huomata, kuinka yhteisnauru alkaa huumoripitoisella kommentilla, jolla samalla osoitetaan samanmielisyyttä edeltävälle argumentille. Huomattakoon, että Kristiinan edeltävän argumentin voi myös tulkita jollain tavalla riskialttiiksi: sille voisi tulla paikallaolijoilta myös erimielisiäkin näkökulmia, ja ylipäätään palkka sinänsä on perin arkaluonteinen aihe. Huumorisävytteinen yhteisnaurusekvenssi luo vakavaan keskusteluun selvästi taon (ks. Mulkay 1988, Glenn 1989; Glenn 2003; Haakana 1996). Naurusekvenssissä esiintyvä huumori voidaan tulkita spontaaniksi huumoriksi, joka syntyy itse keskustelusta ja siitä mitä edellinen osallistuja (Kristiina) on vuorossaan sanonut (Mulkay 1988, 57). Yhteisnaurua rakennetaan huumorisekvenssissä yhdessä, minkä voi todeta osoittavan yhteistä asennoitumista siihen, että nimenomaan tässä kohtaa keskustelua on sopivaa aloittaa vitsailu ja siirtyä ei-vakavaan huumorimoodiin. Lisäksi yhteisnauru toimii aikaisemman näkökulman päätöksenä, jonka aikana siirrytään toiseen näkökulmaan (ks. esim. Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009; Holt 2010).

Esimerkin vuorovaikutuskulun analysoinnin perusteella voitaisiin tulkita, että yhteisnaurun tehtävä on keventää kokouksen tunnelmaa ja samalla tuottaa yhteisesti jaettua positiivista tunnemoodia vakavamman argumentointijakson päätteeksi. Yhteisnauru samalla voimistaa osallistujien välistä samanmielisyyttä käsiteltävässä asiassa ja toimii käsiteltävän keskustelujakson päättäjänä.

Esimerkki 10: Rasvaprosentit on levällään (K1.3.aika: 04:45)

Seuraavassa esimerkissä on kyseessä kokouksen päätöksentekosekvenssin loppupuoli, jossa yhteisnauru alkaa rivillä 13. Koko kokouskeskustelun aikana on ollut havaittavissa erimielisyyttä paikan päällä ja etäyhteyden päässä olevien välillä (ks. tässä esim. 5.1.2). Ennen esimerkkiotteen alkua Anni, Liisa ja Pirjo ovat todenneet, että tähän hetkeen ei kannata palkata uutta työnhakijaa. Kaarina on jo aloittanut vuoronsa osoittamalla samanmielisyyttä tähän, vaikkakin hän tuo myös ilmi, että haluisi pitää vielä kiinni tästä hyvästä tyypistä, mutta ymmärtää tilanteen. Hän ehdottaa, että jos yritykselle kasvaisi HR-palvelu, ja jos työnhakija olisi kiinnostunut, niin työnhakijan yhteystiedot tulisi pitää mielessä. Tämän jälkeen Pirjo ja Anni aloittavat:

((kuusi paikallaolijaa, joista kolme etäyhteyden päässä))

1 PIR: [ɛjɔ[oɛ]]
2 ANN: [NI]I MÄki sanoin että kyllähän sitä vois=
3 ANN: =niinku pitää [mielessä todellakin= ((katsoo Pirjoa))
4 PIR: [ɛjɔo,ɛ] ((nyökyttelee))
5 LII: [nii,]
6 LII: [°totta°]
7 ANN: =että ottaa sen.](.)
8 ANN: jos nyt sattuis n[iinku °muuta°]
9 PIR: [niinpä]
10 KYe: [mm]
11 PIR: [p]idetään (.) pidetään(.)=
12 PIR: =Tiia mielessä ja ilmoitetaan nyt että tämä hetkee(.)
13 -> on sen verran levällään(.)leväl- ei sanota **levä[llään=**
14 LII: [eh hehhe=
15 PIR: **koska eihän] meillä [mikään levällään oo,**
16 **((yhteisnaurua: Anni yhtyy ja etäyhteyden päässä olevat))**
17 LII: [=heh he fe::i::ɛ he h heh heh]
18 PIR: [=>ɛva(h)an siis että(h)ɛ< hehe]
19 **((2 sekuntia yhteisnaurua))**
20 ANN: [ɛ(--)**todellaki ra-(-)ɛ]**
21 PIR: **fettä]tota niinf (.) menee=**
22 PIR: =niin[ku-
23 KAe: [**rasvaprosentit on leväll[ään**

24 ((kovaäänistä yhteisnaurua))
 25 LII: [okei (h) eheh he
 26 ADe: [ɛjoo jooɛ]
 27 PIR: [menee hänen= ((naurahtelua taustalla))
 28 ADe: [ɛjoo jooɛ] ((päällekkäispuhuntaa tähän asti))
 29 PIR: =suh]teen niinku(.) liian
 30 monimutkaiseksi(.)mh (.) tai en muotoile näillä sanoilla #-
 31 vaan siis se että (.)# tehään nyt se ratkasu että ei tähän
 32 (.) .hh tähän (.) rakoon ja (.) ja tota katotaan mitä
 33 tulevaisuus tuo tullessaan.
 34 ADe: joo (.) toi kuulostaa ihan hyvältä koska kyllä se se on ihan totta
 35 että että kyllä se vois olla sitte aika aika irrallinen muista niin
 36 niin niin

Riveillä 1–9 Pirjo, Anni ja Liisa osoittavat samanmielisyyttä Kaarinan toiveelle. Pirjo formuloi (r. 11–13) tästä asiasta vielä jaetun ja yksimielisen toteamuksen pitää työnhakija (Tiia) vastaisuuden varalle mielessä ja ilmoittaa hänelle tämän hetken tilanteesta. Tässä voitaisiin myös tulkita, että hän viittaa laajemminkin yrityksen työhönottotilanteeseen. Vuoronsa lopussa Pirjo vahingossa sanoo ”...on sen verran levällään-leväl” ja korjaa puhettaan välittömästi (”ei sanota levällään koska eihän meillä mikään levällään oo”). Puheen korjaus kääntää Pirjon aikaisemmin sanotun huvittavaksi kömmähdykseksi, jota voidaan pitää kutsuna nauruun, sillä Liisa alkaa nauramaan (r. 14) ja yhteisnauru syntyy. Yhteisnauruun yhtyvät myös Anni ja etäyhteyden päässä olevat. Liisa osoittaa samanmielisyyttä ja -linjaisuutta Pirjon vuorolle nauramalla (r. 17): Pirjon sanomaa ei selvästi kuulu ottaa vakavasti. Lisäksi Liisa sanoo hymyillen ja todella pitkästi venyttäen sanan *ei*. Tämän voi tulkita lisälajennuksena yhteisnaurulle ja mahdollisesti jonkinlaisena hyväntahtoisena kiusoitteluna tai leikkimielisyyden osoituksena Pirjolle.

Pirjo yrittää korjata vielä aiemmin sanomaansa (r. 18), mutta yhteisnauru jatkuu niin voimakkaana, että Annin seuraavan vuoron aikana on hankala kuulla, mitä hän sanoo. Pirjon vuorosta (r. 21–22) voidaan kuitenkin tulkita, että hän olisi palauttamassa keskustelua takaisin vakavaan, mutta etäyhteyden päässä oleva Kaarina keskeyttää hänet ja laajentaa naurusekvenssiä sanomalla vitsailien [*rasvaprosentit on leväll[ään]*. Näin Kaarina herättää keskustelussa uudelleen henkiin sanan *levällään*, joka toimi yhteisnaurusekvenssin alullepanijana. Monen hengen välisessä vuorovaikutuksessa naurua synnyttävät asiat (*laughable*) ovat yleensä sellaisia, jotka eivät ole sen hetkisen puhujan niin sanotun tekijänoikeuden alaisuudessa (Glenn 1989, 144). Kaarinan vitsailu toimiikin uutena kutsuna yhteisnauruun, joka syntyy

kovaäänisesti. Nauramisen jälkeen Liisan naurahtaan tuotettu vuoro *okei(h)eheh he* ja Aadan hymyilevällä äänellä lausuttujen vuorojen (*£joo joo£*, r. 26 ja 28) aikana yhteisnauru laantuu. Tässä yhteydessä voisi myös tulkita, että Aadan hymyillen tuotetut *£joo joo£*-partikkelit ennakoivat myös yhteisnaurusekvenssin päätöstä (Sorjonen 2001, 209–247). Pirjo aloittaakin rivillä 27 keskustelun palauttamisen takaisin vakavaan ja riviltä 29 alkaen siirtyminen on jo tehty. Viimeisessä vuorossaan (r. 29–33) Pirjo vielä formuloi paikallaolijoiden yhteisen päätöksen ja ratkaisun asian suhteen yksimielisesti tehdyksi käyttämällä monikon ensimmäisessä persoonassa olevia *tehään* ja *katotaan*-verbejä. Aada vielä vahvistaa tämän samanmielisyyden vuorossaan (r. 34–36).

Kokouksessa käyty aiempi keskustelu on tuonut esiin etäyhteyden päässä olevien ja paikallaolevien osallistujien vahvan argumentoinnin ja vastakkainasettelun. Esimerkissä yhteisnaurun voisi tulkita päätöksenteon sinettinä ja samanmielisyyden osoittajana käsiteltävässä asiasta, joka oli ennen yhteisnaurun alkua jo osoitettu ratkaistuksi (ks. Kangasharju & Nikko 2009). Näin keskustelutilanteessa on aiheen käsittelyn kannalta otollinen paikka ei-vakavalle yhteisnauruhetkelle. Vaikkakin naurun aihe syntyy Pirjon puheen kömmähdyksestä, voitaisiin myös tulkita, että puheen moodin siirtäminen humoristiseksi korjaukseksi on keino ehkäistä tilanteesta kasvojen menettämisen uhkaa. Kokonaisuudessaan voitaisiin tulkita, että yhteisnaurun tehtävä on tässä nostattaa positiivista tunnemoodia kokouksen lopussa: kaikkien osallistujien välinen hyvä henki säilyy ja positiivinen yhteisymmärrys on saavutettu, mihin on hyvä lopettaa aiheen käsittely (ks. Haakana 1999, 123; Kangasharju & Nikko 2009; Holt 2010).

5.2.3 Yksinnaurutilanteiden purku yhteisnaurulla

Analyysiosion viimeisessä luvussa esittelen vielä kaksi esimerkkiä keskustelukonteksteista, joissa ilmenevät yhdessä sekä yksinnauru että yhteisnauru. Tarkastelun kohteena on edelleen yhteisnaurun paikallistuminen hankalien, arkaluonteisten ja argumentoivien tilanteiden jälkeen, joita yksinnaurutilanteet kuvastavat, kuten analyysiosion ensimmäisessä luvussa tuotiin esille. Seuraavissa esimerkeissä havainnollistuu yhteisnaurun tehtävä hankalien tilanteiden purkajana.

Esimerkki 11: *Ei tyrmätty* (K4.4. aika: 04:03)

Tämä esimerkkitalanne tapahtuu esimerkin 7 yksinnaurutilanteen jälkeen, jossa etäyhteyden päässä oleva tiimin vastuuhenkilö Taina on kysynyt pyytävästi paikallaolijoilta kiinnostusta uusiin asiakkuuksiin. Rivin yksi kieltäytymistä pehmentävää Juliaanan yksinnaurua ei enää tässä yhteydessä analysoida.

Vuorovaikutustilanteen jatkosta voidaan huomata, kuinka Leena jatkaa (r. 4–5, 8, 10) Juliaanan kieltäytyvällä linjalla.

((kahdeksan paikallaolijaa))

1 JUL: ei ainakaan tällä hetkellä **f@tun[↑]nu(h) siltä(h) eh hehf**
2 LEE: [↑]joo, ja mää ainakin nyt mulle tulee se yritys x tossa ja (0.3)
3 TAe: joo?
4 LEE:.hh sitte ei tiiä siitä yritys y:stä jos se sieltä kanssa #tulee#
5 °alkuvuodesta° nih.(.) .hh niin tota #mää en nyt ihan mielellään#
6 ottas niinko uu[sia=]
7 TAe: [joo.]
8 LEE: =tähän hät[ään-
9 JUL: [joo.]

10 LEE: =ennen ku tavallaan saa ne kaikki

((18 RIVIÄ POISTETTU: Leena jatkaa kieltäytymisensä perustelua. Jaana kertoo, että hänelle on massiivinen yritys tulossa hoidettavaksi. Juliaana osoittaa tähän samanmielisyyttä ja jatkaa.))

29 JUL: ja sama mulla et jos m[ä oon siihen tulossa mukaan= ((katsoo
30 Jaanaa))

31 JAA: [nii nii]((katsoo Maariaa))

32 JUL: =ja] mulla viel tää yritys z on vähän tässä niinku

33 **ongelf[↑]m(h) a(h) lli(h) ne(h) n** [ni] ei kyllä nyt.

34 JAA: [mm]

35 JUL: .hh sit määhän vähän siittä sanoin et mä voisin siitä yritys y:n

36 x-palvelusta olla kiinnostunu ↓mut katotaan ny mi- mitä sen

37 kanssa sitte-

38 JAA: [↑]ONks SULLa NInku tiedos m_{inkä} tyyppisiä, (0.5) on tulossa?

39 TAe: >ei ei mul ei oo yhtään [ny]- hh nyt< hh=

40 JAA: [joo.]

((34 RIVIÄ POISTETTU: Taina kertoo, että tulossa oleville asiakkaille on nimetty jo työntekijät ja mainitsee ajatuksensa tulevaisuutta ajatellen; jos häneltä kysytään näistä halukkuuksista muissa kokouksissa myöhemmin. Jaana sanoo, että nyt ei osaa sanoa, mutta ensi kevään/kesän tilanteesta ei vielä tiedä, johon paikallaolijat yhtyvät.))

75 TAe: kyllä.[°kyllä°]
76 JAA: ettei] me ny varmaan niinku täs vaihees (2.0)
77 SOF: [>°ei varmaan°<]
78 JAA: -> jos] kuulosti siltä että tyrmä[**ttiin niin=**
79 **(([Jaanan vuoron jälkeen osa naurahtelee jaetusti,**
80 **yksi hymyilee, muut vakavina]))**
81 JUL: [äh häh hä]
82 PEK: [mheh hh]
83 LII: [fmhhf]
84 JAA: **=ei me nyt väl]**ttämättä tyrmätty uusia asiakkuuks[ia,
85 TAe: [joo,
86 JAA: =e-että] katotaan
87 TAe: mutta >ymmärrän< tää tilanne on [vähän] hankala tässä vaiheessa
88 JAA: [niin]
89 SOF: ((jatkaa mainitsemalla joulukuun kiireellisyydestä))

Juliaana jatkaa pyynnöstä kieltäytymisen perustelua ja naurahtaa rivillä 33 sanansisäisesti, millä hän merkkää tietyn asiakkaan ongelmalliseksi sekä sanallisesti että naurulla (*ongel^hm(h)a(h)lli(h)ne(h)n*) (ks. Potter & Hepburn 2010). Voitaisiin myös tulkita, että Juliaana naurahtaa omalle hankalalle tilanteelleen ja osoittaa näin naurulla vastustusta ongelmansa vakavuutta kohtaan (ks. Jefferson 1984). Tähän mennessä Taina on kuullut paikallaolijoilta vain kieltäytyviä vastauksia. Riviltä 38 alkaen Jaana kysyy Tainalta tarkentavasti lisätietoa siitä, minkä tyyppisiä asiakkaita on tulossa. Jaanan on oletettavasti etäyhteyden kuuluvuuden takia voimistettava ääntään. Taina ei osaa nyt vastata tähän kysymykseen (r. 39), ja hän jatkaa, että kysymys oli enemmänkin tarkoitettu lähitulevaisuutta varten siltä varalta, että muissa kokouksissa kysytään tiimin kiinnostuksesta.

Keskustelun aikana tuodaan ilmi, että vaikkakin tällä hetkellä tilanne on mikä on, niin ensi kevään tai kesän tilanteesta ei vielä tiedetä. Jaana kiteyttää vuoronsa aikana (r. 76, 78, 84) paikallaolijoiden kannan ”*jos kuulosti siltä että tyrmättiin niin, ei me nyt välttämättä tyrmätty uusia asiakkuuksia*”. Keskustelijat ovat yksimielisesti osoittaneet kieltäytyvää kantaa, joten Jaanan monikon ensimmäisessä persoonassa esitetty (*tyrmättiin, me tyrmätty*) osoittaa yhteisen asemoitumisen aiheen käsittelyssä ja orientaation paikallaolijoiden yksilöllisistä näkökulmista kollektiivisesti jaettuun. Samalla Jaana osoittaa tässä vuorossa samanmielisyyttä Tainan kysymystä kohtaan ja jättää tällä tavalla asiankäsittelyn avoimeksi suunnaten katseen tulevaisuuteen, jolloin myöntymisen uusiin asiakkuuksiin voisi olla

mahdollista. Tämä selventää aiemmin kuultujen kieltäytyvien vuorojen mahdollista ehdottomuutta ja epäselvyyttä sekä samalla lieventää kieltäytyviä preferoimattomia vastauksia vähän preferoidumpaan suuntaan.

Yhteisnaurutilanne syntyy Jaanan vuoron aikana rivillä 78 *tyrmättiin*-sanon kohdalla, mutta Jaana ei kuitenkaan naura, kuten ei myöskään etäyhteyden päässä oleva Tanja. Juliaana nauraa selkeästi ja äänekkäästi (r. 81). Lisäksi Pekka naurahtaa (r. 82), ja myös Liisan naurahduksen kaltaisen ja hymyilevän hymähtelyn (r. 83) tulkitsen naurahdukseksi. Voitaisiin tulkita, että Jaanan yhteisesti asemoitu vuoro ja hänen käyttämänsä Tainalle tarkentava sana *tyrmätä* toimivat kutsuna yhteiseen nauruun. Tällaisen verbin käyttäminen ehkä kertoo myös jonkinlaisesta rentouden osoituksesta vakavamman keskustelun jälkeen. Paikallaolijoiden orientoituminen yhteiseen nauruun on toki vaimea ja lyhyt. Tulkitsen, että yhteisnauru toimii tässä tekemässä erityisesti kasvotyötä niin Jaanalle kuin kaikille muillekin kieltäytyville osallistujille. Näin ollen yksinnaurut ovat osoittaneet aiemmin keskustelutilanteen arkaluonteisuuden ja hankaluuden, mitä tässä kevennetään ja puretaan yhteisnaurulla sekä myös Jaanan lievennyksillä.

Esimerkki 12: *Mä vaan halusin sanoa* (Kl.3. aika: 06:04)

Seuraava esimerkki tulee hyvin pian yhteisnauruesimerkki 10 jälkeen. Tilannetta ennen on tehty päätös, että työhakijaa ei vielä oteta, ja kahden etäyhteyden päässä olevan työntekijän (Kaarinan ja Aadan) muuttuville työkuvioille on saatu selvyyttä (ei näy esimerkin litteraatissa). Esimerkki alkaa siitä, kun Pirjo on jo lopettelemassa kokousta, mutta Aada haluaa vielä sanoa jotain:

((kuusi paikallaolijaa, joista kolme etäyhteyden päässä))

1 PIR: ↑hyvä(.) o[llaanko me kaikki tyy-

2 AAe: [nii ja-

3 PIR: sano vaa.

4 (1.0)

5 AAe: joo (.) no siis mä vaan aattelin et mä **↑va(h) i(h) n(ih)** sanon

6 noista tulevaisuuden jutuista ni (.) et sehän tässä niinku siinä

7 mielessä on hyvää että että kun näistä on puhuttu, että joka

8 tapauksessa nii niin niin (.)mehän niinkun (.) nää mitä mekin

9 ollaan aateltu nää niinku jatkotehtävät, että jos (.) jos lähetään

10 tekemään jotain muuta niin nehän sitten taas niinkun auttaa meiän

11 niinkun x-palvelua että eihän[me=

12 PIR: [mm

13 AAe: =niinkun siitä (.)komposta lähetä siinä mielessä pois että että

14 sehän ois kaikki >käytännös< sitä niinku (.) jonkin näköstä

15 tukitehtävää ois se sitte siellä myynnin puolella (.) tai niinku et

16 missä tarvittais ihmisii tai (.) sitte tai sitte tota noi nii (.)

17 niinku ylipäätänsä just tuolla teknisella puolella mitä kaikkia

18 siellä on vaihtoehto[ja,=

19 PIR: [mm

20 AAe: =mä **va↑(h)a(h)n fhalusin vielä sanoa senf** että ei en mä ainakaa

21 ite oo aatellu että mä lähtisin mitenkään niinkun .hh >niinku<

22 tosta(.) siinä mielessä pois ett[äh, et]tä tota tarkoituksena ois=

23 PIR: [kyllä.]

24 AAe: =niinku et tekis jotain sellasta mist ois hyötyä sit kuitenkin

25 niinku x-palvelulle oikeesti pidemmällä aikatahtäime↑llä. °että.°

26 PIR: just näin.

27 AAe: mmm

28 PIR: ma[htavaa

29 LII:-> [kyllä] (.)hyväksymme **siirtofaikkee[nne(h)f he he= ((yhteisnauru**

30 **alkaa, kun etäyhteyden päässä oleva naurahtaa seuraavaksi))**

31 AAe/KYe: [eh heh he he he he

32 PIR: [fkyllä(h)f]

33 ANN: [kyllä to-todellakin.]

34 LII: **fhyvin perusteltu(h)f [heh he he he he**

35 PIR: [↑hyvä

36 ANN: [ilman muuta]

37 PIR: hyvä hei tota-

38 KAe: nyt kohti vuosiloman sitä juttua

39 AAe: kyllä kyl[lä

40 PIR: [just näin]

41 ANN: °jaa se alkaa.°

42 PIR: kiitän teitä tästä ja avunannosta päätöksenteossa

Rivillä 1 Pirjo on lausumassa ikään kuin loppusanoja kokoukselle ja hän on muotoilemassa vielä kysyvästi kaikilta paikallaolijoilta, että ovatko kaikki tyytyväisiä (*ollaanko me kaikki tyy-*). Aadan aloittama päällekkäispuhunta keskeyttää Pirjon puheenvuoron (r. 2), minkä jälkeen Pirjo kehottaa Aadaa

jatkamaan ja näin antaa vuoron hänelle (r. 3). Aada selittää aluksi vähättelevästi, että *mä vaan aattelin* ja tämän jälkeen jatkaa vuoroaan ja naurahtaa *vain*-sanon kohdalla. Aadan keskeytys ja vuoron ottaminen ovat tapahtuneet odotuksenvastaisessa kohdassa keskustelua, koska päätökset ja ratkaisut on saatu tehtyä jo aiemmin, ja kokouksen lopetus olisi seuraava luonnollinen toiminto. Tämän takia Aada joutuu selitysvelvollisuuden alaiseksi. Lisäksi voisi tulkita, että Aadan epäröivä ja vähättelevä tyyli (*vaan, vain*) ja naurahdus toimivat kasvojen suojeluna hankalassa tilanteessa ja samalla pehmentävät Aadan vuoron ottoa. Pitkässä puheenvuorossaan (r. 5–11, 13–18) Aada vielä nostaa esille tulevaisuusasiat ja korostaa, etteivät he olisi Kaarinan kanssa lähtemässä kokonaan pois vanhoista työtehtävistä, vaan toimisivat tukitehtävissä, joissa on tarvetta tekijöille. Pirjo osoittaa minipalautteella *mm* kuuntelevansa ja vastaanottavansa Aadan täsmennyksen (Hakulinen 1998b, 50–51). Vuoronsa aikana Aada myös jatkaa lieventävästi lyhyillä tauoilla, *niinku/niinkun*-sanoilla, toistamalla sanoja epäröiden (*että, että; nii niin niin*) ja käyttämällä *tai*-konnektoria, joka tuo puheenvuoron täsmennykseen uusia vaihtoehtoja.

Rivillä 20 Aada vielä toistaa ”*mä vaan halusin vielä sanoa*”, ja naurahtaa selvästi *vaan*-sanon kohdalla. Sanoessaan lausuman lopun hänen äänensävyensä muuttuu niin, että tulkitseen hänen hymyilevän tätä sanoessaan, vaikka en tietysti voi tarkkaan sanoa kuvattoman etäyhteyden vuoksi. Lausuman vähättelevyys, sanansisäinen naurahdus sekä tulkittu hymyilevä ääni toimivat tässä samalla tavalla kuin rivin 5 naurahdus: Aada pehmentää vielä uudestaan ajatuksiensa ilmaisun odotuksenvastaisuutta. Tulkitseen, että Aadan naurahdus pehmentää enemmänkin sitä toimintoa, että hän on sanonut ja on sanomassa jotain, kuin sitä, että se viittaisi hänen sanomansa sisältöön. Aada täsmentää vielä oman aikomuksensa (r. 20–22): että hänen tarkoituksensa ei ole lähteä vanhoista työtehtävistä pois, vaan tehdä jotain sellaista, josta olisi x-palvelulle, eli laajemminkin yritykselle hyötyä pidemmällä aikavälillä (r. 24–25). Pirjo jälleen vastaanottaa Aadan täsmennyksen minipalautteilla *mm* (r. 19), *kyllä* (r. 23) ja osoittaa samanmielisyyttä sanoessaan *just näin*. (r. 26) sekä käyttää vielä positiivista adjektiivia *mahtavaa* (r. 28).

Pirjon vuoron aikana Liisa yhtyy Pirjon kantaan ja sanoo korostetusti kaikkien puolesta ”*hyväksymme siirtoaikenne*” (r. 29). *Siirtoaikenne*-sanon hän tuottaa monikon toisessa persoonassa, jolloin voisi tulkita, että Liisa viittaa tässä myös toiseen etäyhteyden päässä olevaan Kaarinaan. Liisan vuoro vahvistaa myös aiempaa tulkintaani Aadan yksinaurusta rivillä 20: Aada kohtelee delikaattina sitä, että ei vielä pidä asiaa loppuun käsiteltynä, vaan ikään kuin tarvitsee selkeän hyväksynnän. Liisa alkaa hymyilemään *siirtoaikenne*-sanon puolivälissä Annille ja Pirjolle ja tuottaa vuoronsa lopun nauraen. Hänen sanomansa *hyväksymme siirtoaikenne* on samalla humoristinen ottaen huomioon, kuinka

virallisesti se on muotoiltu informaalissa kokoussympäristössä. Kokonaisuudessaan Liisa kutsuu tällä muita yhteisnauruun, jonka joku etäyhteyden päässä olevista vastaanottaa ja hyväksyy ensimmäisenä. Olettaisin tämän henkilön olevan Aada hänen aiempiaan vuorojaan ajatellen. Pirjo myös hymyillen ja naurahdellen vahvistaa Liisaa (r. 32). Näin tekee myös Anni, mutta hän on vakavampi ja pitää katseensa keskittyneesti tietokoneensa äärellä (r. 33). Liisa vielä toteaa, että *hyvin perusteltu* ja nauraa hetken aikaa. Pirjo palauttaa keskustelun takaisin vakavaan (r. 35) ja vielä lopuksi kiittää kaikkia (r. 42). Kokous lopetetaan näin kepeään ilmapiiriin.

Esimerkissä Aadan yksinnaurut konkretisoivat sitä, kuinka arkaluonteinen tilanne oli Aadan kannalta, ja kuinka se uhkasi myös hänen kasvojensa säilyttämistä. Liisan aloittama yhteisnauru voidaan nähdä yhteisenä kasvotyönä Aadan kasvojen suojelemiseksi. Yhteisnauru palauttaa takaisin keskustelun samanlinjaisuuden ja näin laukaisee Aadan argumentoinnin kannalta hankalan tilanteen. Yhteisnauru myös nostaa kokouksen tunnemoodia positiivisemmaksi ennen kuin kokous virallisesti lopetetaan.

Tämän luvun molemmissa esimerkeissä on havainnollistunut naurun tehtävien kahdenlaisuus: se on itsessään merkinä hankalasta vuorovaikutustilanteesta ja toimii osallistujan kasvojen suojelukeinona sekä kasvotyönä. Näin useammat osallistujat hoitavat ja purkavat hankalaa ja arkaluonteista tilannetta yhdessä nauramalla, mikä tarjoaa väylän päästä tilanteesta pois. (Ks. Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009.)

Toisessa analyysiluvussa olen tarkastellut esimerkkejä kokoukseen osallistujien yhteisnauruista ja niiden tehtävistä viiden esimerkin kautta. Yhteisnaurujen paikka kiinnittyi hankalien keskustelujaksojen, esimerkiksi osallistujan ehdotuksen, argumentointijaksojen ja yksinnaurujen, jälkeisiin tilanteisiin. Seuraavaksi siirrytään tutkielman päättävään lukuun, yhteenvetoon ja pohdintoihin.

6. YHTEENVETO JA POHDINTA

Tässä pro gradu -tutkielmassa olen tutkinut keskusteluanalyysilla, millaisia tehtäviä naurulla on itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa. Tutkielmani viimeisessä luvussa tiivistän yhteen analyysini keskeisimmät havainnot ja vertaan tuloksiani aiempiin tutkimuksiin. Tämän jälkeen jatkan pohdintaa tutkimustuloksista sekä arvioin tutkielmaani. Lopuksi pohdin tutkimukseni antia ja esittelen jatkotutkimusideoita.

6.1 TULOSTEN YHTEENVETO JA SUHTEUTTAMINEN AIEMPIIN TUTKIMUKSIIN

Analyysissä etsin vastausta tutkimuskysymykseeni tarkastelemalla, millaisiin keskustelukonteksteihin naurutilanteet kokouksissa kiinnittyivät, ja miten kokoukseen osallistujat orientoituivat nauruun. Erotin aineiston 12 naurua sisältävää vuorovaikutustilannetta yksinnaurujen ja yhteisnaurujen esiintymisen mukaan kahteen pääluokkaan: *kokoukseen osallistuja nauraa yksin* ja *kokoukseen osallistujat nauravat yhdessä*. Tämän jälkeen syvensin naurujen luokittelua alaluvuissa keskustelukontekstien erojen ja osallistujien orientoitumisen tasolle. Naurujen tehtävät havainnollistuivat vuorovaikutustilanteiden analysoinnin yhteydessä.

Ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastelin esimerkkejä kokouksissa esiintyneistä yksinnauruista. Yksinnaurulla tarkoitin nauruja, joissa kokoukseen osallistuja nauroi tai naurahti yksin, eikä hänen nauruunsa yhtynyt muita osallistujia. Yksinnaurut kiinnittyivät keskustelukonteksteihin, jotka olivat eri tavoin vakavia, hankalia, arkaluonteisia ja argumentoivia. Nämä keskustelukontekstit jakautuivat neljään alaluokkaan, joissa yksinnauru kiinnittyi voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemiseen, argumentointiin oman kannan puolesta ”altavastaajan” asemasta, huolenkerrontaan ja pyynnöstä kieltäytymiseen. Tarkemmin yksinnaurut paikallistuivat osallistujien vuorojen sisällä, nauru tuotettiin yleensä sanansisäisesti ja usein myös ääri-ilmaisun yhteydessä. Yksinnaurujen analysointi osoitti, että yksinnaurulla oli monenkeskisessä kokousvuorovaikutuksessa samaan aikaan kahdenlaisia tehtäviä: naurut osoittivat keskustelukontekstin ongelmallisuuden ja arkaluonteisuuden sekä samalla hoitivat tätä vuorovaikutustilannetta. Tämän on huomannut myös esimerkiksi Haakana (1999) tutkiessaan naurua lääkärin ja potilaan välisestä vuorovaikutuksesta.

Voimakkaan kannan ja kritiikin ilmaisemisessa tulkitsin, että yksinnaurun tehtävänä oli pehmentää ja loiventaa tämän sosiaalisen toiminnon tekemistä. Muut paikallaolijat reagoivat osallistujan kritiikin ja voimakkaan kannanoton antoon esimerkiksi osoittamalla osallistujalle samanmielisyyttä eri voimakkuuksin (esimerkit 1 ja 2) tai asettuen selityselvölliseksi (esimerkki 3). Myös ironiaa käytettiin yhtenä vihjeenä vahvistamassa kriittistä asennoitumista (esimerkit 1 ja 3), ja yksinnaurut kiinnittyivät ääri-ilmaisuihin (esimerkki 1: *hyvin paljon*, esimerkki 2: *missään vaiheessa*). Nauru merkkasi ja korosti vahvasti affektiivisen ja kriittisen asennoitumisen latautuneisuutta, mutta oli myös keino tuoda sosiaalisesti suotavammin ja hienovaraisesti esille kritiikkiä, eli nauru toimi samalla osallistujan kasvojen suojelukeinona.

Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Edwards 2005; Vöge 2010; Haakana 1999) on myös huomattu, kuinka nauru voi kiinnittyä kantaottavaan, kriittiseen ja arkaluonteiseen valituspuheeseen. Esimerkiksi Haakana (1999) havainnollisti lääkärin ja potilaan välisessä vuorovaikutustilanteessa, kuinka potilaan yksinnauru esiintyi tilanteissa, joissa tämä oli eri mieltä lääkärin kanssa ja torjui lääkärin ehdotuksen. Samankaltaisuutta oli havaittavissa aineistoni yksinnaurutilanteissa. Cliftonin (2009) tutkimuksessa nauru toimi yhtenä resurssina tehdä vaikuttamista esimerkiksi niin, että naurun avulla mitätöitiin edellinen puheenvuoro merkitsemällä se naurunalaiseksi. Aineistoni esimerkeissä on myös havaittavissa yhtäläisyyksiä Cliftonin tutkimuksen kanssa: varsinkin esimerkissä 1, jossa toisen työntekijän ehdotus torjuttiin kärkkäästi (vrt. myös Watson & Drew 2017). Lisäksi niin Edwardsin (2005) kuin Vögen (2010) tutkimukset ovat osoittaneet vastaanottajan roolin tällaisissa keskustelukonteksteissa: nauru voi toimia myös vastaanottajien samanmielisyyden ja affiliaation osoituksena valituksen ja kritiikin esittäjälle.

Toisessa yksinnauruluokassa kokoukseen osallistuja asemoitui argumentoimaan ikään kuin altavastaajan asemaan. Adelswärdin ja Öbergin (1998) neuvottelutilanteita tarkastelevassa tutkimuksessa myös huomattiin, että yksinnaurua esiintyi usein silloin, jos osallistuja oli neuvottelussa jollain tavalla epäedullisessa asemassa. Näiden yksinnaurujen keskustelukonteksti oli kriittisiä yksinnauruja maltillisempi, mutta ei suinkaan ongelmaton naurajan kannalta. Osallistujan yksinnaurut esiintyivät oman argumentoinnin perustelevissa vuoroissa. Lisäksi yksi sanansisäinen yksinnauru kiinnittyi ääri-ilmaisuuksiin (*mitenkään*). Muut osallistajat olivat vakavalla linjalla, osoittivat kuuntelua ja vastaanottamista *mm*-partikkelilla ja nyökkäilivät. Tulkitsin, että näiden yksinnaurujen tehtävänä oli pehmentää ja loiventaa lisää osallistujan argumentointia ja toiveiden esittämistä arkaluonteisessa keskustelukontekstissa.

Yksinnaurut kiinnittyivät myös huolenkerrontaan, jossa nauru selvästi osoitti tilanteen arkaluonteisuuden ja sen affektiivisen luonteen (esimerkit 5 ja 6). Aikaisemmista tutkimuksista varsinkin Jefferson (1984) ja Haakana (1999) ovat tuoneet esiin samoja huomioita tällaisen keskustelukontekstin nauruista. Löysin näistä nauruista samankaltaisuutta varsinkin Jeffersonin (1984) näkemysten kanssa. Tulkitsin, että yksinnauru osoitti huolenaiheen, toimi osallistujan keinona vastustaa, vähentää huolen vakavuutta ja osoittaa siihen jollain tavalla hetkellisesti rennompaa suhtautumista. Jälleen esimerkissä 5 yksinnauru kiinnittyi ääri-ilmaisuuksiin (*tosi tosi yksin*), joiden käyttäminen on huolenkerronnassa yleistä (esim. Ruusuvuori 2007). Muiden osallistujien mukana nauramattomuus osoitti, että huolenkertojaa kuunneltiin ja hänen puheensa otettiin vastaan vakavasti. Myös empatiaa ja samanmielisyyttä (esimerkki 5) sekä tukea tarjottiin sanallisesti (esimerkki 6).

Viimeisessä esimerkissä yksinnauru kiinnittyi keskustelukontekstiin, jossa osallistuja kieltäytyi pyynnöstä (esimerkki 7). Selkeästi yksinnaurun tehtävä oli tässä pehmentää hyvin suoran ja preferoimattoman toiminnon tekemistä. Preferoimattoman vastauksen antamiseen liittyy kasvojen menettämisen uhka, joten nauru voitiin tässä myös tulkita kasvojen suojelukeinoksi. Esimerkiksi Glenn (2003, 64) on havainnut, kuinka nauru voi esiintyä preferoimattomassa ja odotuksenvastaisessa vuorossa.

Analyysin toisessa pääluokassa tarkastelin keskustelukonteksteja, joissa osallistajat nauroivat yhdessä hankalien, arkaluonteisten ja argumentoitujen keskustelujaksojen jälkeen. Ensimmäisessä luvussa yhteisnaurua syntyi osallistujan argumentoitavan ehdotuksen jälkeen, jolloin ehdotuksen tekijä kutsui muita yhteiseen nauruun (esimerkki 8). Ehdotus sisälsi argumentoinnin lisäksi jonkintasoista kritiikkiä ja myös voimakkaita ääri-ilmaisuja käytettiin (*haukkumakerho, vituttaa*). Tulkitsin, että yhteiseen nauruun kutsuminen toimi ehdotuksen esittäjän keinona pehmentää ehdotuksensa ilmaisua sekä samalla suojeli hänen kasvojaan mahdollisesti sitä uhkaavassa tilanteessa. Muut osallistajat osoittivat selkeästi samanmielisyyttä ehdotuksen esittäjälle. Osallistujien yhteisnaurun hyväksyntä myös osoitti, kuinka kasvotyötä tehtiin naurun avulla yhteisesti. Kokonaisuudessaan yhteisnauru kevensi hankalaa tilannetta ja nosti kokouksen tunnemoodia.

Kangasharjun ja Nikon (2009) tutkimuksessa todettiin, että yhteisnauru toimi kokouksien tiimienvetäjien keinona lisätä hyvää työskentelyilmapiiriä sekä hoitaa ongelmatilanteita, mitä on myös osittain havaittavissa tästä aineistoni esimerkistä (vrt. myös Holmes & Marra 2006). On myös kiinnostavaa huomata, että tämän esimerkin lopun yhteisnauru on osallistujan itse aloittama. Niin kuin Glenn (1989, 2003) täsmänsi, tyypillisesti monenkeskisessä vuorovaikutuksessa joku muu kuin puhuja itse aloittaa

ensin nauramisen. Jos näin tapahtuu, yleensä huomio kiinnitetään naurunaiheeseen. Tässä esimerkissä tulkitsen, että tietyn naurunaiheen sijasta keskustelukonteksti itsessään jollain lailla vaati ehdotuksen esittäjältä keventävään yhteisnauruun kutsumista.

Toisessa luokassa yhteisnaurut kiinnittyivät argumentointijaksojen jälkeisiin tilanteisiin (esimerkit 9 ja 10). Yhteisnaurusekvenssit olivat pidempiä ja voimakkaampia verrattuna ehdotuksen esittäjän kutsumaan yhteisnauruun. Näihin yhteisnauruihin liittyi selvästi huumoria ja vitsailua, joilla osallistujat aktiivisesti rakensivat ja laajensivat yhteisnaurusekvenssiä. Tulkitsin, että yhteisnauru kevensi kokouksen tunnelmaa ja tuotti positiivista tunnemoodia. Yhteisnauru toimi myös päätöksenteon sinettinä (esimerkki 10) ja osoitti jaetun samanmielisyyden sekä yhteisymmärryksen käsiteltävästä asiasta (esimerkki 9 ja 10). Lisäksi yhteisnauru toimi merkinä keskustelujakson loppuun saattamisesta, jonka tarjoaman tauon aikana tehtiin siirtymä toisentyyppiseen aiheeseen tai näkökulmaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös huomattu, että yhteisnauru voi toimia niin sanotusti keskusteluiden rajamerkinä sekä yhteisymmärryksen osoittajana (vrt. esim. Adelswärd & Öberg 1998; Haakana 1999, Kangasharju & Nikko 2009; Holt 2010).

Viimeisessä yhteisnauruluvussa esittelin tilanteita, joihin kiinnittyi sekä osallistujien yksinnauru että yhteisnauru (esimerkit 11 ja 12). Yksinnaurut havainnollistivat keskustelukontekstin ongelmallisuuden, arkaluonteisuuden ja kasvouhan osallistujalle. Yhteisnauru toimi esimerkeissä keventämässä, nostattamassa tunnemoodia positiivisemmaksi ja konkreettisesti purkamassa näitä hankalia vuorovaikutustilanteita. Samalla se toimi yksinnauruissa kasvojen suojelukeinona ja yhteisnauruissa kasvotyönä. Myös aiemmissa tutkimuksissa nauru on osoitettu hoitavan ja korjaavan jollain tavalla ongelmallisia tilanteita (ks. esim. Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009; Glenn 2003).

6.2 POHDINTAA TULOISTA

Kokonaisuudessaan analysoimani naurutilanteet asettuvat yhtenäiseen linjaan aikaisempien keskusteluanalyyttisten naurututkimuksen kanssa. Havaintoni naurusta tukeutuvat keskusteluanalyyttiseen määritelmään (ks. Sacks ym. 1977): nauru kiinnittyi itseohjautuvan organisaation kokousvuorovaikutuksessa samantyyppisiin keskustelun kohtiin, sitä tuotettiin systemaattisesti ja sen organisoitumiseen sekä rakentamiseen liittyi sosiaalisia ulottuvuuksia.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on tuotu esille, kuinka nauru yhdessä huumorin kanssa voi parantaa esimerkiksi työntekijöiden tiimien suhteita ja työskentelyä, työtyytyväisyyttä sekä pidemmällä

aikavälillä organisaatioiden tavoitteiden saavuttamista (ks. esim. Holmes 2000; Holmes & Marra 2002; Coates 2007; Romero & Pescosolido 2008). Aineistoni naurut kiinnittyivät eri tavalla vakaviin tilanteisiin. Tämä oli toki odotettavaa, sillä kohdistin tarkasteluni rajauksien jälkeen tällaisiin tilanteisiin ja jätin ulkopuolelle esimerkiksi kokouksen alussa tapahtuvat rennommat jutustelut ja keskustelunaiheet. Naurun positiiviset vaikutukset ja tehokkuus tulivat vakavassa kontekstissa erityisen hyvin esille: sanoisin, että sekä yksinnauru että yhteisnauru sujuvoittivat kokouksien kulkua ja näin koko vuorovaikutusta erityisesti sellaisissa keskustelutilanteissa, jotka olivat hankalia. Niin kuin aineiston esimerkeistä kävi ilmi, tulkitsin naurun olevan myös keino harjoittaa kasvojen suojelua ja kasvotyötä. Tällä tavoin nauru teki osallistujien toiminnoista loivempia, hienovaraisempia ja sosiaalisesti suotavampia tilanteissa, jotka olivat itse puhujalle tai muille hankalia, arkaluonteisia tai mahdollisesti joitakin loukkaavia. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa nauru on yhdistetty kasvojen suojeluun (esim. Haakana 1999; Kangasharju & Nikko 2009; ks. myös Goffman 2012).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että vuorovaikutusresurssina nauru osoittautui tehokkaaksi työvälineeksi kokousvuorovaikutuksessa. Kokouksen kaltaisessa arkisessa työelämän vuorovaikutustilanteessa naurun tarkastelu avaa todella paljon keskusteluiden ongelmallista ja affektiivista puolta ja sitä, miten naurulla viestitään, kuinka kokouksen ilmapiiriä kevennetään ja tunnemoodia säädellään oikealla hetkellä. Tässä mielessä naurulla on myös merkitystä siinä, kuinka toimivaa vuorovaikutusta työntekijöiden välillä rakennetaan, miten työtehtäviä saadaan hoidettua ja miten organisaatio lopulta saavuttaa tavoitteitaan pidemmällä aikavälillä.

Kokouksien lähestyminen naurun kautta toi esiin kokouksissa tapahtuvia tilanteita, esimerkiksi argumentointia, päätöksentekoa ja ilmapiirin keventämistä. Kun aineiston nauruesimerkkejä vertaa esimerkiksi Huismanin (2001), Laapotin ja Mikkolan (2015) sekä Kangasharjun (2001) kuvauksiin siitä, mitä kokouksessa tehdään, mielestäni nauru toimi hyvänä keinona vielä tarkemmin tuoda esiin ja havainnollistaa, mitä kokouksessa tapahtuu ja miten vuorovaikutustilanteet etenevät. Naurun tarkastelu avasi mikroanalyttistä näkökulmaa kokouksen osallistujien informaation vaihdosta, argumentoinnista, päätöksenteosta ja ilmapiirin keventämisestä. Naurun kautta tuli esiin myös jonkinlaista neuvottelua valta-asetelmista (luku 5.1.2) (ks. Kangasharju 2001).

Lisäksi huomasin Potterin ja Hepburnin (2010) tutkimuksen tavoin sen, kuinka iso merkitys sanansisäisillä nauruilla oli. Yksinnauruissa huomasin, kuinka sanansisäiset naurut toimivat merkitsemässä keskustelun ongelmallisuutta ja samalla ne myös rakensivat puhetoimintoja, kuten

mielipiteiden, kannanottojen ja ehdotuksien muotoilua. Jos naurua ei olisi esiintynyt esimerkiksi pehmentämässä voimakasta kantaa ja kritiikkiä, olisi osallistujan puhe voitu tulkita vakavammin ja ehkä muita loukkaavana. Näin ollen, naurulla on myös merkitystä siinä, miten keskustelu tämän jälkeen etenee.

Niin kuin tutkielmani luvussa 3.2 pohjustin, kaiken kaikkiaan yhteiskunnan instituutiot, instituutionaaliset rakenteet ja kokoukset institutionaalisenä vuorovaikutuksena nojaavat keskusteluun: viime kädessä puhe ja keskustelu toteuttavat kokouksen institutionaalisuutta ja kokoukset ovat erityisesti niitä paikkoja, jossa organisaatiot puhutaan olemassa olevaksi (Heritage 1984; Asmuß & Svennevig 2009; Heritage & Clayman 2010). Tämä on totta, mutta täydentäisin tätä kuvausta, sillä se ei anna oikeutta ei-sanallisille ilmiöille kuten naurulle vuorovaikutusresurssina. Vaikka naurua ei sillä tavalla puhuta, se on osa puhetta, keskustelua, vuorovaikutusta ja sitä, kuinka keskustelua rakennetaan. Niin kuin olen tuonut ilmi, naurulla on monia tärkeitä tehtäviä kokousvuorovaikutuksessa ja se on näin omalta osaltaan tuottamassa kokousta instituutionaalisena olemassa olevaksi. Pikemminkin määritelmää voisi hioa niin, että organisaatiota ja kokouksia vuorovaikutetaan olemassa oleviksi: tämän tutkimuksen perusteella voisi jopa myös sanoa, että niitä nauretaan olemassa oleviksi.

6.3 TUTKIELMAN ARVIOINTIA

Käytin tutkimuksessani tutkimusmenetelmänä keskusteluanalyysia, joka osoittautui toimivaksi valinnaksi, vaikkakin koin metodin itselleni haastavaksi oppia. Tutkimusprosessi opetti kuitenkin tekijänsä: voin nyt todeta, että keskusteluanalyysin hyvin tarkka tutkimustapa ja sen työvälineet lähestyä vuorovaikutusta mahdollistivat tutkimuskysymykseni selvittämisen.

Erityisesti kokousaineiston haastavuus vaati todella paljon aikaa ja syventymistä. Tarkastelemani kokoukset olivat aiheiltaan sekä kokoonpanoiltaan hyvin erityyppisiä. Erityisesti monen hengen välisen vuorovaikutuksen analysointi, jossa saattoi olla parhaimmillaan 12 osallistujaa, sekä sen tarkempi litterointi keskusteluanalyysia vasta opettelevalle ei ollut helppoa. Varsinkin päällekkäispuhunnan ja yhteisnaurutilanteiden merkitseminen litteraattiin vaati paljon pohtimista. Lisäksi etävuorovaikutuksen rooli ei antanut mahdollisuutta kasvoniilmeiden varmistamiseen esimerkiksi hymyn osalta. Kuitenkin tutkimukseni fokuksessa oli ääneen kuultavan naurun havainnointi, ja kun kyseessä on ryhmävuorovaikutustilanne, en pitänyt tutkimuskysymykseni kannalta etävuorovaikutuksen vaikutusta ongelmallisena asiana, vaan pikemminkin huomioon otettavana seikkana.

Täsmensin litteraatteja useasti videoaineiston pohjalta ja lisäsin tarkempia huomioita kaksoissulkeisiin. Tällä tavoin sain litteraateista hyödyllisiä ja selkeitä apuvälineitä paikallistamaan mahdollisimman tarkasti naurua kokouksen eri tilanteissa, osallistujan vuorossa ja sanansisäisesti, ja tätä kautta kokoustilanne hetki hetkeltä tapahtuvana prosessina tallentui muistiin. Varsinkin sanansisäisten yksinnaurujen tunnistaminen esimerkiksi ääri-ilmaisujen yhteyteen ei olisi tullut muulla menetelmällä ja löyhemmällä litteroinnilla näkyviin. Monenkeskisessä vuorovaikutustilanteessa litteraatit vääjäämättä yksipuolistavat tilannetta siitä, kuinka se havainnoijalle näyttäytyy. Litteraatit toimivat kuitenkin vain keskusteluanalyytikon apuvälineinä ja analyysihavainnot tulee pohjata alkuperäiseen autenttiseen videoaineistoon (Seppänen 1998, 18–19; Vatanen 2016, 318). Huomioin tämän ja tehdessäni analyysiä katsoin useita kertoja tarkasti alkuperäistä videoaineistoa.

Niin kuin tutkimuskirjallisuudessa on huomattu, osallistujien välinen suhde vaikuttaa nauruun (esim. Glenn 2003, 27). Huomasin, että ulkopuolisena observoijana oli välillä haasteellista tehdä tulkintoja naurusta, kun osallistujat tunsivat toisensa etukäteen. Pohdin tietyissä tilanteissa esimerkiksi, tulisiko tilanne tulkita tässä kohtaa hyväntahtoiseksi ja kaverilliseksi kiusoitteluksi vai onko siinä sittenkin läsnä vakavampi ja jännitteisempi sävy. Luonnollisesti tutkija ei voi jakaa vuorovaikutustilanteesta täysin samaa näkemystä osallistujien kanssa. Analyysi tulee perustaa julkitehtyyn käyttäytymiseen ja vuorovaikutukseen, eikä osallistujien intentioista pyritä sanomaan mitään (Ruusuvuori 2001, 397).

Tutkimusprosessin ja analysoinnin aikana tehdyt rajaukset vaikuttavat tutkimustulosten muodostumiseen, mutta pro gradu -tutkielmani laajuuteen nähden tämä oli myös välttämätöntä. Toisaalta, jos olisin valinnut tarkempaan analyysiin toisenlaisia naurutilanteita, tutkimustulokset olisivat tuoneet eri näkökulmia esiin tai analyysiä olisi voinut myös laajentaa. Tämä jääköön seuraavien kokousvuorovaikutuksen naurututkimuksien tehtäväksi. Kokonaisuudessaan perusteellinen perehtymiseni aineistoon osoittaa, että analyysiin valitut esimerkit ovat käyneet läpi pitkän ja vakaan harkinnan, mikä puhuu tutkimustulosten luotettavuuden puolesta. Tutkielmani aineisto koostui 25 naurusekvenssistä, joista esittelin 12 esimerkkitalannetta analyysiosiossa. Niin kuin aineiston analyysiprosessin kuvauksessa kerroin, yhteensä kaikista kokouksista löytyi noin 150 naurua sisältävää sekvenssiä. Näiden naurujen pintapuolinen tarkastelu toi esiin myös samankaltaisuuksia virallisen aineistoni naurusekvenssien kanssa, mikä tukee havaintojani myös laajemmin. Kuitenkin tutkimustulokseni perustuvat pieneen aineistoon ja yhdenlaisen organisaation kokoukskontekstiin, joten ne eivät ole suoraan yleistettävissä. Ylipäänsäkin vuorovaikutuskontekstit ovat herkkiä omille

säännönmukaisuuksillensa, minkä perusteella on vaikea tehdä yleistyksiä laajemmin vuorovaikutuskäyttäytymisestä (Lindholm ym. 2016, 26–27). Tutkimustuloksieni vertailu muihin nauruun liittyviin vuorovaikutustutkimuksiin on silti mahdollista. Sain itseohjautuvan organisaation kokousten naurun tehtävistä hyvin samankaltaisia tuloksia kuin on havaittu aiemmissakin keskustelunanalyytisissä naurututkimuksissa. Näin ollen analyysini naurusta uudessa kontekstissa kertoo siitä, että naurulla on samoja tehtäviä monissa eri institutionaalisissa konteksteissa.

6.4 TUTKIMUKSEN ANTI JA JATKOTUTKIMUSIDEAT

Keskustelunanalyyttisten vuorovaikutustutkimusten kontekstiherkkyys osoittaa, että kaikki tällaiset tutkimukset ovat omalla tavallaan ainutlaatuisia, ja jokaista yksittäistä vuorovaikutustilannetta voidaan pitää itsessään merkityksellisenä, mikä tarjoaa uutta tietoa tutkittavasta kontekstista (esim. Lindholm ym. 2016, 26–27; Vatanen 2016). Oma tutkimukseni tarjoaa ainutlaatuista uutta tietoa naurusta ja ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta kontekstissansa, kokousvuorovaikutuksessa ja itseohjautuvassa organisaatiossa. Samalla tutkimukseni toimii esimerkkinä tuoreesta keskustelunanalyyttisestä naurututkimuksesta 2020-luvun työelämävuorovaikutuksen tutkimuksen piirissä. Pienen nonverbaalin ilmiön tutkiminen avaa laajemminkin näkökulmia ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, joten toivon myös, että tutkimukseni havainnot palvelevat työelämävuorovaikutuksen kehittämistä ja itseohjautuvan organisaation vuorovaikutuksen ymmärrystä kokousvuorovaikutuksen kautta. Erityisesti toivon, että tutkimuksestani tulee hyötymään NewBI5-hanke ja organisaatio, josta aineisto kerättiin.

Tutkimukseni tavoitteena oli lisätä ymmärrystä naurusta vuorovaikutusresurssina kokousvuorovaikutuksessa. Tavoite täyttyi ja naurun merkitys sekä monipuolisuus tuli analyysin kautta esille. Tarkasteluni vahvistavat aiempien tutkimuksien löydöksiä sekä erityisesti täydentävät havaintoja naurusta ryhmävuorovaikutuksessa ja kokousvuorovaikutuksessa. Verrattuna aiempaan tutkimukseen oma tutkimukseni tuo tarkempaa käsitystä yksinnaurujen merkityksestä kokoussympäristössä. Kokousvuorovaikutuksen kontekstissa yksinnaurujen tarkastelu lukemani aikaisemman tutkimuksen perusteella on jäänyt vähäisemmälle ja liittynyt pitkälti yhteisnauruihin (esim. Kangasharju & Nikko 2009). Adelswärdin ja Öbergin (1998) tutkimuksessa yksinnaurujen rooli oli kyllä huomioitu, mutta ei kuitenkaan niin tarkasti kuin mitä omassa tarkastelussani olen tuonut esille keskustelunanalyysin tarkan litteroinnin ja sanansisäisten naurujen havainnoinnin avulla. Tässä mielessä oma tutkimukseni syventää ja näin tarjoaa alustavaa suuntaa yksinnaurujen laajemmalle tutkimiselle kokoussympäristössä.

Keskustelunanalyttisena vuorovaikutustutkimuksena tutkimustulokseni palvelevat myös institutionaalisten käytänteiden kehittämistä (Ruusu vuori 2012, 272). Niin kuin analyysistä huomasin, naurujen tarkastelu nostaa kokouksista esille erilaisia hankalia ja ongelmallisia kohtia. Tällaisten tilanteiden esiin nostaminen ja tiedostaminen on mielestäni kullannarvoista sujuvan vuorovaikutuksen, yhteistyön ja päätöksenteon kehittämiseksi niin kokouksissa kuin laajemminkin erilaisissa organisaation ryhmätyöskentelytilanteissa. Viestintä-, yhteistyö- ja ryhmätyötaitojen sekä muiden vuorovaikutustaitojen merkitys on työelämässä, varsinkin itseohjautuvassa organisaatiossa, keskeistä. Koulu- ja opiskeluvuosien aikana olen usein kuullut puhuttavan vuorovaikutustaitojen kehittamisestä työelämää varten, mutta harvemmin tuodaan esille, miten näitä taitoja voisi konkreettisesti kehittää. Mielestäni yksi keino on tuoda näkyväksi ja tietoisuuteen huomaamattomia vuorovaikutuksen yksityiskohtia ja niiden merkitystä työntekijöiden ja ammattilaisten välisessä työskentelyssä. Tämän esiin nostaminen voi opettaa havainnoimaan omaa ja muiden vuorovaikutusta ja lisätä ymmärrystä, miten itse työskentelee yhdessä muiden kanssa.

Erilaisista vuorovaikutuskonteksteista tarvitaan lisää tutkimusta. Minusta hedelmällinen, mutta toki omalla tavallaan haasteellinen tapa lähestyä näitä konteksteja on tarkastella jotain tiettyä vuorovaikutusresurssia, esimerkiksi naurua. Vaikka naurua on tutkittu paljon, se on aina silti vahvasti kontekstisidonnaista. Arkielämässä harvoin pysähdytään havainnoimaan naurun paikallistumista vuorovaikutuksessa tai näkemään nauru ilman huumoria ja hauskuutta. Naurulla on useampia puolia. Tutkimusta naurusta tulisi lisätä mitä erilaisempiin ryhmätilanteisiin ja työelämän institutionaalisiin konteksteihin, sillä se avaa samalla hyvin paljon tietoa työpaikkojen vuorovaikutuksesta. Erityisesti ehdotan, että yksinnauruja tarkasteltaisiin lisää erityyppisistä organisaatiosta ja enemmän kokouksista, joissa on läsnä hierarkia ja puheenjohtajavetoisuus. NewBI5-hankkeen tutkimusteemoihin liittyen näkisin, että naurun ja huumorin mikrovuorovaikutuksen tarkastelu voisi tuoda uudenlaista näkökulmaa johtamistyön ymmärtämisestä. Lisäksi yhtenä kiinnostuksenkohteenani opintojeni aikana on ollut kulttuurien välinen vuorovaikutus, joten mielenkiintoisen näkökulman naurun tarkasteluun tarjoaisi myös monikulttuuriset sekä monikieliset organisaatiot ja kokousneuvottelut.

Aineiston etävuorovaikutuksen läsnäolo herätti ideoita myös etävuorovaikutuksen merkityksestä kokouksissa sekä sen vaikutuksista nauruun. Vuonna 2019 alkanut koronapandemia on saanut aikaan isoja muutoksia työelämäkäytännöissä, kun kokoukset ovat siirtyneet etäyhteyksien päähän. Tein pro gradu -tutkielmani osittain samaan aikaan työharjoittelun kanssa, jonka suoritin etänä, joten moniin

etäkokouksiin tuli myös osallistuttua. Uskoisin, että nauruun keskittyvällä tarkastelulla olisi potentiaalia tuoda esiin mielenkiintoisia havaintoja siitä, kuinka etäkokousvuorovaikutus toimii ja millaisia eroavaisuuksia siinä on perinteiseen kasvokkaiseen vuorovaikutukseen verrattuna.

Tämän pro gradu -tutkielman seurauksena en itse voi olla enää kiinnittämättä huomiotani nauruun aina, kun kuulen sitä ympärilläni tai kun huomaan itse naurahtavani – puhumattakaan muista vuorovaikutuksen yksityiskohdista, joita keskustelunanalyysi opetti havainnoimaan. Naurua on kaikkialla, mutta samaan aikaan se voi olla myös hyvin näkymätöntä. Kannustankin pysähtymään ja tarkastelemaan näitä pieniä asioita omassa ja muiden ihmisten käyttäytymisessä. Niiden näkyväksi tekeminen voi avata hyvin kiehtovan maailman, minkä jälkeen vuorovaikutusta ei voi enää katsella samoin silmin.

LÄHTEET

Adelswärd, Viveka (1989) Laughter and Dialogue. *Nordic Journal of Linguistics* 12(2), 107–136.

Adelswärd, Viveka & Öberg, Britt-Marie (1998) The function of laughter and joking in negotiation activities. *Humor. International Journal of Humor Research* 11(4), 411–429.

Arminen, Ilkka (2016) Teknologiset ympäristöt. Teoksessa Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) *Keskusteluanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino, 179–199.

Asmuß, Birte & Svennevig, Jan (2009) Meeting Talk: An Introduction. *The Journal of Business Communication* 46(1), 3–22.

Barnes, Rebecca (2007) Formulations and the facilitation of common agreement in meetings talk. *Text & Talk* 27(3), 273–296.

Beck, Stephenson J. (2008) The communicative creation of meetings: An interaction analysis of meeting thought units and meeting activities in three natural meeting contexts. *Julkaisematon väitöskirja*. Lawrence, Kansas: University of Kansas.

Boden, Deirdre (1994) *The business of talk: Organizations in action*. Polity Press.

Clifton, Jonathan (2009) Beyond taxonomies of influence: "Doing" influence and making decisions in management team meetings. *Journal of Business Communication* 46(1), 57–79.

Coates, Jennifer (2007) Talk in a play frame: More on laughter and intimacy. *Journal of Pragmatics* 39(1), 29–49.

Collinson, David L. (2002) Managing humour. *Journal of Management Studies* 39(3), 269–288.

Drew, Paul (1987) Po-faced receipts of teases. *Linguistics* 25, 219–253.

Drew, Paul & Heritage, John (1992) Analyzing talk at work: Introduction. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 21–23.

Edwards, Derek (2005) Moaning, whinging and laughing: the subjective side of complaints. *Discourse Studies* 7(1), 5–29.

Glenn, Phillip (1989) Initiating shared laughter in multi-party conversations. *Western Journal of Communication* 53(2), 127–149.

Glenn, Phillip (2003) *Laughter in interaction*. New York: Cambridge University Press.

- Glenn, Phillip & Holt, Elizabeth (2013) Introduction. Teoksessa Phillip Glenn & Elizabeth Holt (toim.) *Studies of Laughter in Interaction*. London: Bloomsbury Academic, 1–22.
- Goffman, Erving (1981) *Forms of talk*. University of Pennsylvania Press.
- Goffman, Erving (2012) *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Haakana, Markku (1996) Huumori ja vakava keskustelun kategorioina. Teoksessa Auli Hakulinen (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 141–172.
- Haakana, Markku (1999) *Laughing matters: a conversation analytical study of laughter in doctor-patient interaction*. Väitöskirja. Department of Finnish Language, University of Helsinki.
- Haakana, Markku (2001) Lääkäri, potilas ja nauru. Teoksessa Marja-Leena Sorjonen, Anssi Peräkylä & Kari Eskola (toim.) *Keskustelu lääkärin vastaanotolla*. Tampere: Vastapaino, 135–159.
- Haakana, Markku (2010) Laughter and smiling: Notes on co-occurrences. *Journal of Pragmatics* 42(6), 1499–1512.
- Hakulinen, Auli (1989) *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Hakulinen, Auli (1998a) Johdanto. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 13–17.
- Hakulinen, Auli (1998b) Vuorottelujäsennys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 32–55.
- Heritage, John (1984) *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge: Polity Press.
- Heritage, John (1996) Harold Garfinkel ja etnometodologia. Suom. Arminen, Ilkka & Paloposki, Outi & Peräkylä, Anssi & Vehviläinen, Sanna & Veijola, Soile. Jyväskylä: Gaudeamus Alkuteos: *Garfinkel and Ethnomethodology*.
- Heritage, John & Clayman, Steven (2010) *Talk in action: Interactions, identities, and institutions* (Vol. 44). Oxford: Wiley & Blackwell.
- Heritage, John & Greatbatch, David (1991) On the institutional character of institutional talk: the case of news interviews. Teoksessa Deidre Boden & Don H. Zimmerman (toim.) *Talk and social structure*. *Studies in ethnomethodology and conversation analysis*. Cambridge: Polity Press, 93–137.
- Holmes, Janet (2000) Politeness, Power and Provocation: How Humour Functions in the Workplace. *Discourse Studies* 2(2), 159–185.
- Holmes, Janet (2007) Making humour work: Creativity on the job. *Applied linguistics* 28(4), 518–537.

- Holmes, Janet & Marra, Meredith (2002) Having a laugh at work: How humour contributes to workplace culture. *Journal of Pragmatics* 34(12), 1683–1710.
- Holmes, Janet & Marra, Meredith (2006) Humor and leadership style. *Humor-International Journal of Humor Research* 19(2), 119–138.
- Holmes, Janet, Schnurr, Stephanie & Marra, Meredith (2007) Leadership and communication: discursive evidence of a workplace culture change. *Discourse & Communication* 1(4), 433–451.
- Holt, Elizabeth (2010) The last laugh: Shared laughter and topic termination. *Journal of Pragmatics* 42(6), 1513–1525.
- Holt, Elizabeth (2013) Conversation Analysis and Laughter. Teoksessa Carol A. Chapelle (toim.) *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing Ltd. <https://onlinelibrary-wiley-com.libproxy.tuni.fi/doi/epdf/10.1002/9781405198431.wbeal0207>. Viitattu 15.3.2021.
- Huisman, Marjan (2001) Decision-making in meetings as talk-in-interaction. *International Studies of Management and Organization* 31 (3), 69–90.
- Jefferson, Gail, Sacks, Harvey & Schegloff, Emanuel A. (1977) Preliminary notes on the sequential organization of laughter. *Pragmatics Microfiche*, Cambridge: Cambridge University, Department of Linguistics.
- Jefferson, Gail (1979) A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. Teoksessa George Psathas (toim.) *Everyday language: Studies in ethnomethodology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 79–96.
- Jefferson, Gail (1984) On the organization of laughter in talk about troubles. Teoksessa Maxwell J. Atkinson & John C. Heritage (toim.) *Structures of social action: Studies in conversation analysis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 346–369.
- Jefferson, Gail (1985) An exercise in the transcription and analysis of laughter. Teoksessa Teun A. Van Dijk (toim.) *Handbook of Discourse Analysis, Vol. 3: Discourse and Dialogue*. London, UK: Academic Press, 25–34.
- Kangasharju, Helena (2001) Keskustelunanalyysi kokousten ja neuvottelujen tutkimuksessa. Teoksessa Mia Halonen & Sara Routarinne (toim.) *Kieli 13: Keskustelunanalyysin näkymiä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 185–207.
- Kangasharju, Helena & Nikko, Tuija (2009) Emotions in Organizations: Joint Laughter in Workplace Meetings. *Journal of Business Communication* 46(1), 100–119.
- Kuula, Arja (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys (2. painos)*. Tampere: Vastapaino.

Kääntä, Leila & Haddington, Pentti (2011) Johdanto multimodaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa Pentti Haddington & Leila Kääntä (toim.) *Kieli, keho ja vuorovaikutus. Multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 21–22.

Laapotti, Tomi & Mikkola, Leena (2015) Kokousvuorovaikutuksen tehtäväkeskeiset funktiot sairaalajohtoryhmässä. *Työelämän tutkimus* 13(1), 38–55.

Laloux, Frederic (2014) *Reinventing organizations: a guide to creating organizations inspired by the next stage of human consciousness* (1. painos). Nelson Parker.

Lindholm, Camilla, Stevanovic, Melisa & Peräkylä, Anssi (2016) Johdanto. Teoksessa Camilla Lindholm & Melisa Stevanovic (toim.) *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.

Markaki, Vassiliki & Mondada, Lorenza (2012) Embodied orientations towards co-participants in multinational meetings. *Discourse Studies* 14(1), 31–52.

Martin, Rod A. (2007) *The psychology of humor an integrative approach. the United States of America*: Elsevier Academic Press.

Mulkay, Michael (1988) *On Humour: Its Nature and Its Place in Modern Society*. Cambridge: Polity Press.

Norrick, Neal R. & Spitz, Alice (2008) Humor as a resource for mitigating conflict in interaction. *Journal of pragmatics* 40(10), 1661–1686.

O'Donnell-Trujillo, Nick & Adams, Katherine (1983) Heheh in conversation: Some coordinating accomplishments of laughter. *Western Journal of Communication* 47(2), 175–191.

Peräkylä, Anssi (1998) Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 177–203.

Peräkylä, Anssi (2001) Erving Goffman – Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät*. Tampere: Vastapaino, 347–364.

Peräkylä, Anssi (2004) Reliability and validity in research based on naturally occurring social interaction. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative research: theory, method and practice*. (2. painos). Lontoo: Sage, 283–304.

Pomerantz, Anita (1986) Extreme case formulations: A way of legitimizing claims. *Human studies* 9(2), 219–229.

Potter, Jonathan & Hepburn, Alexa (2010) Putting aspiration into words: ‘Laugh particles’, managing descriptive trouble and modulating action. *Journal of Pragmatics* 42(6), 1543–1555.

- Provine, Robert R. (2000) *Laughter: A Scientific Investigation*. New York: Viking, 40.
- Provine, Robert R. (2004) Laughing, Tickling, and the Evolution of Speech and Self. *Current Directions in Psychological Science*, 13(6), 215–218.
- Raclaw, Joshua & Ford, Cecilia E. (2015) Meetings as Interactional Achievements: A conversation analytic perspective. Teoksessa Joseph A. Allen, Nale Lehmann-Willenbrock & Steven G. Rogelberg (toim.) *The science of meetings at work: The Cambridge Handbook of Meeting Science*, New York: Cambridge University Press, 247–276.
- Raevaara, Liisa (1998) Vierusparit - Esimerkkinä kysymys ja vastaus. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 75–92.
- Raevaara, Liisa, Ruusuvuori, Johanna & Haakana, Markku (2001) Institutionaalinen vuorovaikutus ja sen tutkiminen. Teoksessa Liisa Raevaara, Johanna Ruusuvuori & Markku Haakana (toim.) *Institutionaalinen vuorovaikutus: Keskustelunalyyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–38.
- Rogelberg, Steven G., Shanock, Linda & Scott, Cliff W. (2012) Wasted time and money in meetings: Increasing return on investment. *Small Group Research* 43 (2), 236–245.
- Rogerson-Revell, Pamela (2007) Humour in business: A double-edged sword. *Journal of Pragmatics* 39(1), 4–28.
- Romero, Eric & Pescosolido, Anthony (2008) Humor and group effectiveness. *Human Relations* 61(3), 395–418.
- Ruusuvuori, Johanna (2001) Harvey Sacks - Arkielämän menetit ja keskustelunalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) *Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät*. Tampere: Vastapaino, 383–405.
- Ruusuvuori, Johanna (2005) “Empathy” and “Sympathy” in action: Attending to patients’ troubles in Finnish homeopathic and general practice consultations. *Social Psychology Quarterly* 68(3), 204–222.
- Ruusuvuori, Johanna (2007) Managing affect: Integration of empathy and problem-solving in health care encounters. *Discourse Studies* 9(5), 597–622.
- Ruusuvuori, Johanna (2012) Vuorovaikutustutkimuksen uusia suuntia. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen, Eero Suoninen, Irmeli Järventie & Marko Salonen (toim.) *Sosiaalipsykologian sukupolvet*, Tampere: Vastapaino, 261–272.
- Ruusuvuori, Johanna, Asmuß, Birte, Henttonen, Pentti, & Ravaja, Niklas (2019) Complaining about others at work. *Research on Language and Social Interaction* 52(1), 41–62.

- Sacks, Harvey (1974) *An Analysis of the Course of a Joke's Telling in Conversation*. Teoksessa Richard Bauman & Joel Sherzer (toim.) *Explorations in the Ethnography of Speaking*. Cambridge: Cambridge University Press, 337–353.
- Sacks, Harvey, Schegloff, Emanuel A. & Jefferson, Gail (1974) A simplest systematics for the organization of turn taking for conversation. *Language* 50 (4), 696–735.
- Sacks, Harvey, Schegloff, Emanuel A. & Jefferson, Gail (1987) Notes on Laughter in the Pursuit of Intimacy. Teoksessa Graham Button & John R.E. Lee (toim.) *Talk and social Organisation*. Clevedon: Multilingual Matters, 152–205.
- Sacks, Harvey (1978) "Some Technical Considerations of a Dirty Joke". Teoksessa Jim Schenkein (toim.) *Studies in the Organization of Conversational Interaction*, New York: Academic Press, 249–269.
- Sacks, Harvey (1984) Notes on methodology. Teoksessa John Heritage & Maxwell J. Atkinson (toim.) *Structures of Social Action: Studies in Conversation Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 21–27.
- Sacks, Harvey (1992a) Lecture 2 On suicide Threats Getting Laughed Off. Teoksessa Harvey Sacks, Gail Jefferson & Emanuel A. Schegloff (toim.) *Lectures on conversation*. Vol. 1. Oxford: Blackwell, 12–20.
- Sacks, Harvey (1992b) Lecture 12 Sequencing: Utterances, Jokes and Questions. Teoksessa Harvey Sacks, Gail Jefferson & Emanuel A. Schegloff (toim.) *Lectures on conversation*. Vol. 1. Oxford: Blackwell, 95–103.
- Sacks, Harvey (1992c) Lecture 14 Paraphrasing; Alternative temporal references; Approximate and precise numbers; Laughter; 'Uh huh'. Teoksessa Harvey Sacks, Gail Jefferson & Emanuel A. Schegloff (toim.) *Lectures on conversation*. Vol. 1. Oxford: Blackwell, 739–747.
- Seppänen, Eeva-Leena (1998) Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 18–31.
- Sorjonen, Marja-Leena (1998) Korjausjäsenitys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino, 111–137.
- Sorjonen, Marja-Leena (2001) *Responding in Conversation. A Study of Response Particles in Finnish*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sorjonen, Marja-Leena & Peräkylä, Anssi (2012) *Emotion in Interaction*. Oxford University Press.
- Stivers, Tanya (2008) Stance, alignment, and affiliation during storytelling: When nodding is a token of affiliation. *Research on Language and Social Interaction* 41(1), 31–57.

Suoninen, Eero (2001) Harold Garfinkel – Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Tampere: Vastapaino, 365–382.

Svennevig, Jan (2012) Interaction in workplace meetings. *Discourse Studies* 14(1), 3–10.

Tainio, Liisa (1998) Preferenssijäsennys. Teoksessa Liisa Tainio (toim.) Keskustelunanalyysin perusteet. Tampere: Vastapaino, 93–110.

Vatanen, Anna (2016) Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. Teoksessa Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) Keskustelunanalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. Tampere: Vastapaino, 312–330.

Vesa, Pirjo (2009) Aineistolähtöinen teoria hyvää oloa ja työhyvinvointia edistävästä huumorista hoitajien keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tampere: Tampere University Press. Väitöskirja.

Vöge, Monika (2008) All you need is laugh. In *Interactional implications of laughter in business meetings*. Institute of business communication and information science, University of Southern Denmark. Väitöskirja.

Vöge, Monika (2010) Local identity processes in business meetings displayed through laughter in complaint sequences. *Journal of Pragmatics* 42(6), 1556–1576.

Watson, Cate & Drew, Valerie (2017) Humour and laughter in meetings: Influence, decision-making and the emergence of leadership. *Discourse & Communication* 11(3), 314–329.

Weerheim, Wilke, Van Rossum, Lisa & Ten Have, Wouter Dirk (2019) ”Successful implementation of self-managing teams.” *Leadership in Health Services* 32(1), 113–128.

Digitaaliset lähteet:

Heikkonen, Tanja & Kähkönen, Sanna (2021) Tiesitkö, että voit juuri nyt kärsiä nauruvajeesta? Nauramme nyt vähemmän ja siksi sille kannattaa järjestää erikseen aikaa, 6.2.2021. Yle.fi. <https://yle.fi/uutiset/3-11771755>. Haettu 27.5.2021.

NewBI5-tuni.fi (2019) NewBI5-Uutta kilpailukykyä älystä, intuitiosta, interaktiosta sekä tiedon integraatiosta. <https://research.tuni.fi/cmc/newbi5-uutta-kilpailukyky-a-lysta-intuitiosta-interaktiosta-seka-tiedon-integraatiosta/>. Haettu 19.4.2021.

Salomaa, Eveliina (2019) Nauru tekee hyvää, mutta tutkijan mukaan se on myös vallankäyttöä – ”Mies tekee itsestään viehättävän naurattamalla naisia”, 4.11.2019. Helsingin Uutiset. <https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1200085>. Haettu 8.3.2021.

Puurunen, Titta (2019) Nykyajan työelämä on myrkkyä aivoille – nauraminen on tehokas vastalääke kuormittavuudelle, 17.3.2019. Yle.fi. <https://yle.fi/uutiset/3-10688740>. Haettu 17.5.2021.

TENK 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/EETTISET%20PERIAATTEET_TENKIN%20HYV%20C3%84KSYM%20C3%84%20LUONNOS_7.5..pdf. Haettu 5.1.2021.

VISK = Hakulinen, Auli, Vilkuna, Maria, Korhonen, Riitta, Koivisto, Vesa, Heinonen, Tarja Riitta & Alho, Irja (2004) Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoersio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN:ISBN:978-952-5446-35-7. Viitattu 23.4.2021.

LIITTEET: LITTERAATIOMERKISTÖ

(Seppänen 1998)

Äänen sävelkulku lausuman lopussa:

- . laskeva intonaatio
- , tasainen intonaatio
- ? nouseva intonaatio

Äänen sävelkulku lausuman sisällä tai alussa:

- ↑ sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
- ↓ sana lausuttu ympäristöä matalammalta
- hei painotus muualla kuin sanan lopussa

Päällekkäisyydet ja tauot:

- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- (.) mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
- (0.5) mikrotaukoa pidempi tauko (pituus on sekunnin kymmenesosina)
- = kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta

Puheennopeus ja äänen voimakkuus:

- >joo< nopeutettu jakso
- <joo> hidastettu jakso
- he:i kaksoispiste(et): äänteen venytys
- °joo° astemerkit: ympäristöä vaimeampaa puhetta
- HEI kapiteelit: äänen voimistaminen

Hengitys:

- .hh sisäänhengitys
- hh uloshengitys
- .joo (piste sanan edessä) sana lausuttu sisään hengittäen

Naurun merkitseminen (huom. analyysissä naurut on lihavoitu):

- He he naurua
- j(h)oo (h) nauraen lausuttu sana
- £joo£ hymyillen sanottu sana tai jakso

Muita:

- #öö# nariseva ääni
- @joo@ äänen laadun muutos
- si- tavuviiva: sana jää kesken
- (-) sana, josta ei ole saatu selvää
- ((katsoo)) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta